

”Älkää säästäkö tyhmästi lastenne kustannuksella”

– Lasten ja nuorten mielipiteitä hallituksen rahankäytöstä.

”Älkää säästäkö tyhmästi lastenne kustannuksella”

– Lasten ja nuorten mielipiteitä hallituksen rahankäytöstä.

Kirjoittajat: Hanna Heinonen, Tiia Hipp, Ville Lavikainen, Taina Martiskainen, Kaisu Muuronen ja Kirsi Pollari

Julkaisija:

Lastensuojelun Keskusliitto

Armfeltintie 1

00150 Helsinki

www.lskl.fi

Copyright © Lastensuojelun Keskusliitto

Taitto: Kinestasis Oy / Veikko Anttila

ISBN 978-952-7002-09-4

Sisällys

1. Johdanto....4
2. Kyselyn toteuttaminen....6
3. Hallituksen rahankäyttö lapsiin ja lapsiryhmien yhdenvertaisuus....8
 - 3.1 Vastaajien taustatiedot....8
 - 3.2 Ajatteleeko hallitus lapsia rahaa käyttäessään?....9
 - 3.3 Lapsiryhmien yhdenvertaisuus....11
 - 3.4 Johtopäätöksiä monivalintakysymyksistä....13
4. Lapsiin ja nuoriin liittyvät asiat, joihin hallituksen tulisi käyttää enemmän rahaa....14
 - 4.1 Koulu, opiskelu ja varhaiskasvatus....16
 - 4.1.1 "koulu ruoka plis"....17
 - 4.1.2 Koulu- ja varhaiskasvatusympäristö kuntoon ja koulukiusaaminen kuriin!....18
 - 4.1.3 Opetusvälineet ja opetuksen laatu....22
 - 4.1.4 Varhaiskasvatus investointina tulevaisuuteen....26
 - 4.2 Harrastukset ja vapaa-aika ovat keskeinen osa lasten ja nuorten arkea....27
 - 4.3 Lapsiperheiden taloudelliseen eriarvoisuuteen tulee puuttua....30
 - 4.4 Laatia lastensuojeluun....32
 - 4.5 "Terveydenhuolto, sekä henkinen että fyysinen"....34
 - 4.5.1 "Oikeus terveydenhuoltoon, esimerkiksi lääkäreiden ja sairaaloiden palveluihin"....34
 - 4.5.2 "Lasten ja nuorten mielenterveys huoltoon"....38
 - 4.6 Tarpeeksi turvallisuutta....39
 - 4.7 Lapset ja nuoret kantavat huolta yhdenvertaisuuden toteutumisesta....41
 - 4.7.1 Syrjäkyljen kehittäminen on tärkeää....42
 - 4.7.2 Syrjintä altistaa syrjäytymiselle....43
 - 4.7.3 Syrjintäkokemukset ovat läsnä lasten ja nuorten elämässä....44
 - 4.7.4 Maahanmuuttajien syrjintä tai syrjäytyminen....47
 - 4.7.5 "Haluaisin että KAIKKI lapset huomioidaan"....48
5. Lasten ja nuorten neuvoja hallitukselle rahankäyttöön....51
6. Lasten konkreettisia ohjeita osallistumisen ja osallisuuden lisäämiseksi....54
 - 6.1 Lasten kuunteleminen....57
 - 6.2 Lasten vaikuttamistyö....59
 - 6.3 Päätäjien tulisi itse tutustua lasten elämään....60
 - 6.4 Lapsille tiedottaminen....60
 - 6.5 "Pitäisi selvittää lasten mielipiteitä"....62
 - 6.6 "Suhtautua lapsiin positiivisesti ja rohkaista tuomaan mielipiteitään esille"....62
7. Lasten ja nuorten terveiset valtiovarainministerille....64
 - 7.1 Tärkeimmät rahankäyttökohteet....64
 - 7.2 Ensisijaisesti autettavat....66
 - 7.3 Lasten ja nuorten osallistuminen....68
 - 7.4 Läpinäkyvyys päätöksenteossa ja toiminnassa....69
 - 7.5 Rahankäytön tarkoituksenmukaisuus....70
 - 7.6 Rehellisyys ja lupauksista kiinni pitäminen....71
 - 7.7 "Tulisi mennä sinne missä lapset ja nuoret ovat"....71
 - 7.8 Lasten ja nuorten muita huomioita....72
 - 7.9 Lapset ovat pääasia!....73
8. Lopuksi....74
- Lähteet....76
- Liite 1. Kyselylomake....80

1. Johdanto

YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa turvaamaan lapsille ja nuorille osuuden yhteiskunnan voimavaroista, oikeuden suojeluun ja huolenpitoon sekä oikeuden osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. YK:n lapsen oikeuksien komitea on ollut huolissaan siitä, että kuntien laajan itsehallinnon vuoksi alueelliset erot lasten palveluihin resursoinnissa ovat suuret. Tästä syystä Suomi on saanut suosituksen siitä, että valtion tulisi huolehtia kunnille riittävät resurssit lapsen oikeuksien toteutumiseksi, järjestää kunnissa lasten tarpeisiin osoitettavien määrärahojen tehokas seuranta ja samalla asianmukainen taso sekä seurata talousarviota lapsen oikeuksien näkökulmasta. YK:n lapsen oikeuksien komitea on edelleen suositellut Suomea lisäämään resursseja ehkäiseviin palveluihin, varhaiseen tukeen sekä lisäksi joihinkin vanhemmuutta vahvistaviin palveluihin, kuten esimerkiksi perheneuvontapalveluihin. Komitea korostaa sitä, että lapsen mielipiteen huomioon ottamisen tulisi olla osa päätöksentekoa ja kaikkea muuta toimintaa, kuten esimerkiksi lasten ja perheiden palvelujen kehittämistyötä.

Lastensuojelun Keskusliitto on keskusjärjestö, joka toimii yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa tavoitellen yhteiskunnassa tilannetta, jossa lasten tarpeet ovat etusijalla suhteessa talouden reunaehtoihin tai esimerkiksi aikuis- tai työntekijälähtöisiin tarpeisiin. Lastensuojelun Keskusliiton toimintaperiaatteet rakentuvat vahvasti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen varaan, ja keskusliitto toimii sen puolesta, että

- lapsi saa yhteiskunnassa tarvitsemansa suojelun omista lähtökohdistaan riippumatta
- lapsen painoarvo lisääntyy kaikessa päätöksenteossa
- lapsen aktiivinen rooli yhteiskunnassa toteutuu.

Nyt koottu selvitys on osa kansainvälistä selvityshanketta. Hankkeen merkityksellisyyttä pidettiin suurena, mistä syystä Lastensuojelun Keskusliitto halusi varmistaa suomalaislasten ja -nuorten äänen kuulumisen kokonaisselvityksessä. Näin ollen kysely käännettiin myös suomeksi. Vastausten määrä yllätti myönteisesti. Siitä iso kiitos kuuluu kyselyyn vastanneille 499 lapselle ja nuorelle. Jotta Suomessa kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten tärkeä viesti ei katoaisi kansainväliseen tutkimukseen, Lastensuojelun Keskusliitto päätti koota kansallisen tason yhteenvedon lasten ja nuorten vastauksista. Kansallisella tasolla koontia voidaan pitää merkityksellisenä, sillä sitä voidaan hyödyntää lapsen oikeuksien edistämiseen kiinnittyvässä vaikuttamistyössä. Koonti toimitetaan myös tiedoksi YK:n lapsen oikeuksien komitealle, jolloin lasten ja nuorten ääni tulee tältäkin osilta kuuluviin seuraavia komitean suosituksia valmisteltaessa.

Kyselyyn vastaaminen tapahtui alkuvuodesta 2015. Lapsilla oli vastauksissa paljon hyviä kehittämisehdotuksia, jotka kohdentuivat ensisijaisesti kuntien järjestämiin palveluihin. Lasten ehdotukset hallituksen rahan käyttöön liittyen kohdentuvat valtioon siten joko välillisesti tai suoraan. On hyvä huomioda, että myös kuntien mahdollisuudet toteuttaa lasten tärkeinä pitämiä asioita edellyttää valtiolta oikeanlaisia investointeja.

Vastaamisajankohdan vuoksi on perusteltua tarkastella sitä, millaista lapsia, nuoria ja perheitä koskevaa uutisointia on ollut vuodenvaihteen molemmin puolin. Ajankohdalle leimaa antava oli tuleva hallituskauden vaihtuminen huhtikuussa 2015. Joulukuussa lapsia ja perheitä koskevien lainsäädäntöuudistusten sumasta on poimittavissa erityisesti varhais-

kasvatustalainsäädännön uudistus, joka mediassa uutisoitiin päivähoitokiistaksi, kun keskusteluihin nousi subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittaminen. Muita merkittäviä lainsäädäntöuudistuksia ajassa olivat sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain uudistukset, joilla tavoitellaan entistä varhaisemman tuen antamista lapsiperheille. Perhehoitolainsäädännön uudistus herätti niin ikään kiivaampaa keskustelua erityisesti mitoitusten osalta. Suurempi rakenteellinen, vireillä oleva uudistus oli sittemmin kaatunut sote-uudistus.

Joulukuussa mediassa sai palstatilaa lastensuojelun kriisi. Erityisesti lastensuojelussa huolestutti käsittelyaikaisten venyminen, sijoitusten määrien kasvu sekä lastensuojelun kulujen kasvu. Lastensuojelussa keskusteltiin vuodenvaihteessa myös alkuvuodesta 2015 jatkuneesta Eerika-oikeudenkäynnistä, jossa lastensuojelun viranhaltijoita syytettiin virkavelvollisuuksien laiminlyömisestä sekä kyvyttömyydestä suojella haavoittuvassa asemassa olevaa lasta. Eerika-oikeudenkäynti kenties myös vahvisti ajankohtana käytyä keskustelua lapsen pahoinpitelystä ja koskemattomuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Lastensuojelun osalta keskusteluun tuli tammikuussa 2015 uudenlainen sävy – todennäköisesti muuttuvan sosiaalihuoltolain myötä. Puhuttiin lastensuojelun onnistumisista, ennaltaehkäisystä ja kotipalvelun saatavuuden helpottumisesta. Yksittäisiä kohuja media tosin käsitteli edelleen tammikuussakin – näitä olivat mm. apulaisoikeusasiamiehen päätös lastensuojelulaitoksen toimintakäytännöistä. Lisäksi mediassa oli esillä Lastensuojelun Keskusliiton selvitys nuorten näkökulmista perheiden jälleenyhdistämiseen. Selvityksessä kiinnostivat nuorten näkökulmat, mutta siitä virisi myös keskustelu lapsen oikeudesta pysyviin ihmissuhteisiin.

Jonkin verran mediassa käytiin myös yleistä lapsi- ja perhepoliittista keskustelua. Erityisesti taloudellisesti huonot ajat nostivat keskusteluihin sen näkökulman, millaisia vaikutuksia taloudellisella tilanteella on lasten syrjäytymiseen. Toisaalta myös työn ja perheen yhteensovittamisen kysymykset olivat vuodenvaihteessa agendalla, kun hallitus valmisti tuolloin vielä nk. perhepakettia, joka sittemmin kaatui. Tässä yhteydessä hallituksen taholta nousivat keskusteluihin myös perhevapaajärjestelmien vaihtoehtoiset mallit.

Lämmin kiitos kaikille kyselyyn vastanneille lapsille ja nuorille!

2. Kyselyn toteuttaminen

Child Rights Connect on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kansalaisjärjestöyhteenliittymä, jonka tarkoituksena on edistää lapsen oikeuksien toteutumista eri sopimusvaltioissa.

Child Rights Connect -järjestö ja sen yhteistyökumppanit toteuttivat vuoden 2014–2015 vaihteessa [www-sivuillaan](#) kyselyn siitä, kuinka eri maiden hallitukset käyttävät rahaa lapsiin ja nuoriin (*Children's views on how government spends money*, Child Rights Connect). Tässä kyselyssä lapsilta ja nuorilta itseltään kysyttiin heidän mielipiteitään muun muassa siitä, kuinka hyvin lapset ja nuoret tietävät, mihin julkisia varoja käytetään, mihin niitä lasten ja nuorten mielestä pitäisi käyttää ja kuinka hallitukset voisivat vielä tehostaa lapsille ja nuorille suunnattujen varojen käyttöä. Lapset myös lähettivät omat terveisensä valtiovarainministerille. Kysely toteutettiin laajasti useassa eri valtiossa.

Kyselyn laati tutkijaryhmä, joka työskentelee pohjoisirlantilaisen yliopiston lasten oikeuksien keskuksessa (Centre for Children's Rights at Queen's University, Belfast). Tutkijat laativat kyselyn yhteistyössä nuorten kanssa ja saivat siihen apua myös omilta yhteistyötahoiltaan.

Kyselyn vastauksista laadittiin raportti, joka toimitettiin lapsen oikeuksien toteutumista valvovalle YK:n lapsen oikeuksien komitealle sekä ihmisoikeusneuvostolle. Kyselyn tuloksia käytetään hyväksi, kun laaditaan suosituksia ja ohjeistuksia lasten oikeuksien edistämiseksi eri sopimusvaltioissa.

Lastensuojelun Keskusliitto toteutti kyselyn Suomen osion [www-sivuillaan](#) alkuvuodesta 2015. Kysely toteutettiin webropol-kyselynä, ja siitä tiedotettiin Lastensuojelun Keskusliiton [www-sivuilla](#). Kyselystä informoitiin vielä erikseen Keskusliiton yhteistyökumppaneita, jotka välittivät kyselyä omissa yhteisöissään.

Suomessa kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 499 lasta ja nuorta. Avointen kysymysten vastauksia käännettiin englanniksi ja ne lähetettiin irlantilaiselle tutkijaryhmälle raportin kokoamista varten. Lastensuojelun Keskusliitto sai tutkijaryhmältä luvan koostaa ja julkais- ta oman raporttinsa suomalaisten lasten ja nuorten vastauksista. Suomen raportti tullaan myös kääntämään englanniksi, ja se lähetetään YK:n lapsen oikeuksien komitealle Suomen raportointiprosessin yhteydessä 2017.

Tämän raportin aineistona ovat Suomessa järjestetystä kyselystä saadut lasten ja nuorten vastaukset. Vastaajat olivat iältään 10–17-vuotiaita. Kyselylomake sisälsi sekä monivalin- takysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymysten vastauksista on raportin alkuun kirjoitettu osio, jossa selvitetään tarkemmin vastaajien taustatietoja sekä sitä, miten vastaukset olivat jakautuneet. Kyselylomakkeen avoimet kysymykset luokiteltiin ja analy- soitiin kysymyskohtaisesti. Kysymysten numero 17 ja 18 vastausten luokitteluperusteena käytettiin valmista, irlantilaisen tutkijaryhmän kehittämää mallia. Näissä kysymyksissä vastaajia pyydettiin antamaan ehdotuksia valtiovarainministerille rahojen käytöstä.

Jotta kysely voitiin toteuttaa Suomessa, Lastensuojelun Keskusliitto käännätti kyselyn ja siihen liittyvät ohjeet englannista suomen kielelle. Suomeksi käännettyjen kysymysten tuli vertailukelpoisuuden vuoksi olla yhteneväisiä englanninkielisten kysymysten kanssa. Näistä syistä johtuen kysymykset saattoivat tuottaa hankaluuksia nuorimmille kyselyyn vastan- neille. Tämä näkyi erityisesti avoimissa vastauksissa, joissa osa lapsista ja nuorista totesi vastaamisen olevan liian vaikeaa ja kysymysten epäselviä. Kuten yksi vastaajista totesi:

"En ymmärrä miksi näin vaikeita kysymyksiä kun kyseessä on kysely 10–17-vuotiaille LAPSILLE ja nuorille?!?"

Kyselyn vaikeutta saattaa kuvata myös se, että avoimiin kysymyksiin vastattiin selkeästi vähemmän tai osissa avoimista kysymyksistä ei vastattu varsinaisesti lomakkeessa esitettyyn kysymykseen. Vaikka kyselylomake ensi silmäyksellä näytti vaativalta, oli mielenkiintoista huomata, että niin monet lapset ja nuoret kuitenkin halusivat vastata siihen. Kyselyyn osallistuneet toivat vastauksissaan esille runsaasti ehdotuksia ja kannanottoja julkisten varojen käytöstä.

Vaikka lasten ja nuorten osallisuudesta on viime aikoina puhuttu paljonkin, lasten ja nuorten itsensä tuottamaa tietoa on edelleen tarjolla puutteellisesti. Tässä kyselyssä lasten ja nuorten vastauksissa korostui heidän halukkuutensa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja päätöksiin. Useat vastaajat muistuttivat lasten ja nuorten osallistumisen tärkeydestä sekä aikuisten velvollisuudesta kuunnella lapsia. Yksi kysymyksistä oli, mitä hallitusten pitäisi tehdä, jotta lapset voisivat luottaa enemmän julkisten varojen käyttämisestä tehtäviin päätöksiin. Eräs vastaajista totesi näin:

"Ottaa lapset konkreettisesti mukaan päätösten tekoon. Tekee työryhmiä jossa on lapset mukana, jotta saadaan oikeasti lasten äänet kuuluville. Miettikää erilaisia keinoja kuinka saisitte mahdollisimman paljon lapsia mukaan päätöksentekoon. Se voi olla hyvää ns. mainosta hallituksellekin, mikäli lapset otetaan oikeasti huomioon. Tehkää tällaisia kyselyitä, kyselkää kadulla ja ennen kaikkea menkää sinne missä lapset ja nuoret ovat."

YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa lasten näkemysten selvittämiseen lapsia koskevan päätöksenteon tueksi. Lasten mielipiteiden selvittäminen ei yksin riitä, vaan sopimus korostaa lisäksi lasten näkemysten ottamista huomioon heidän ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös Euroopan komission suositus *Investoidaan lapsiin – murretaan huono-osaisuuden kierre* kehottaa edistämään aktiivisesti lasten mahdollisuutta osallistua siihen päätöksentekoon, joka vaikuttaa heidän omaan elämäänsä.

Hallitusten rahankäyttöön liittyviin asioihin ei juurikaan ole kyselty lasten ja nuorten mielipiteitä. Tämän kyselyn vastaukset kuitenkin osoittavat, että lapsilla ja nuorilla on asiaan sanansa sanottavana. Vastaukset myös muistuttavat, että aikuisten ymmärrys lapsille suunnattujen palveluiden hyvästä laadusta voi selvästi poiketa lasten omista näkemyksistä. Tästä syystä lapsille merkitykselliset asiat eivät selviä yksinomaan aikuisten käsityksistä, vaan ne selviävät kuuntelemalla lapsia ja huomioimalla heidän näkemyksensä.

3. Hallituksen rahankäyttö lapsiin ja lapsiryhmien yhdenvertaisuus

Tässä luvussa tarkastellaan kyselyyn vastanneiden lasten taustatietoja sekä heidän vastauksiaan neljään monivalintakysymykseen:

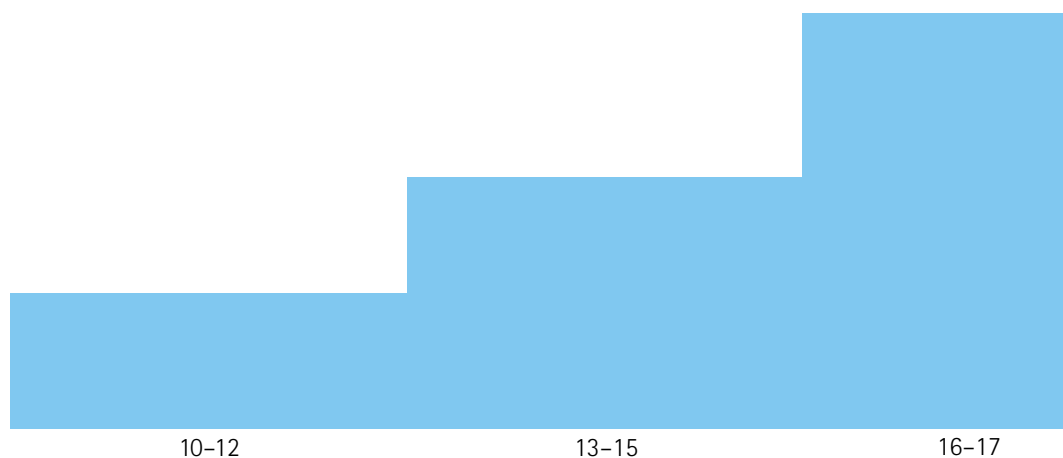
- Kotimaani hallitus ajattelee lapsia, kun se tekee päätöksiä rahankäytöstä (Vahvasti eri mieltä, eri mieltä, samaa mieltä, vahvasti samaa mieltä, en tiedä).
- Oikeudet, joihin kotimaasi hallitus EI mielestäsi käytä tarpeeksi rahaa.
- Rahaa käytetään siten, että KAIKKI lapset voivat nauttia oikeuksistaan (Vahvasti eri mieltä, eri mieltä, samaa mieltä, vahvasti samaa mieltä, en tiedä).
- Kerro, mihin lapsiryhmiin kotimaasi hallitus EI mielestäsi käytä tarpeeksi rahaa.

Sopivilta osin vastauksia verrataan myös kyselystä julkaistuun kansainväliseen raporttiin, joka perustuu 1153 lapsen ja nuoren vastaukseen 41 maasta. Kansainvälisen raportin monivalintakysymysten jakaumat eivät sisällä 499:ää suomenkieliseen kyselyyn vastannutta.

Vastauksia suomenkieliseen kyselyyn tuli määräaikaan mennessä yhteensä 499 lapselta ja nuorelta. Kuusi vastausta on jätetty huomioimatta, sillä ne olivat tyhjiä. Iän ja sukupuolen mukaan tehdyissä vertailuissa on jätetty huomioimatta vastaukset, jotka olivat joko tyhjiä tai muita kuin annettuja vaihtoehtoja.

3.1 Vastaajien taustatiedot

Vastaajissa oli eniten 16–17-vuotiaita (201). 13–15-vuotiaita oli 182 ja 10–12-vuotiaita 98. 10 vastaajaa ilmoitti ikänsä olevan jotain muuta. Heistä kaksi oli alle 10-vuotiaita ja kahdeksan yli 17-vuotiaita. Kaksi vastaajaa ei ilmoittanut ikäänsä. Ikäjakauma on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1. Vastaajien ikäjakauma (vuotta).

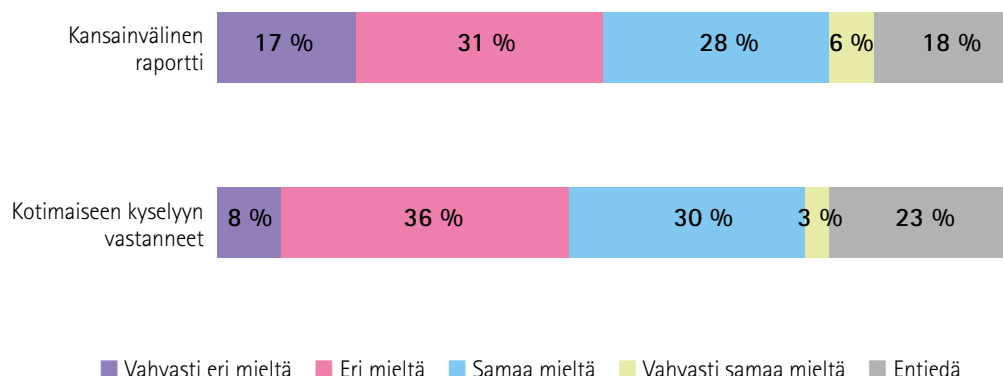
Vastaajien joukossa oli 293 tyttöä ja 198 poikaa. Kaksi vastaajaa ei ollut valinnut sukupuolekseen kumpaakaan esitetyistä vaihtoehtoista.

Valtaosa (396) kertoi asuvansa kaupungissa, ja lähes kaikki (480) ilmoittivat asuinmaakseen Suomen.

3.2 Ajatteleeko hallitus lapsia rahaa käyttäessään?

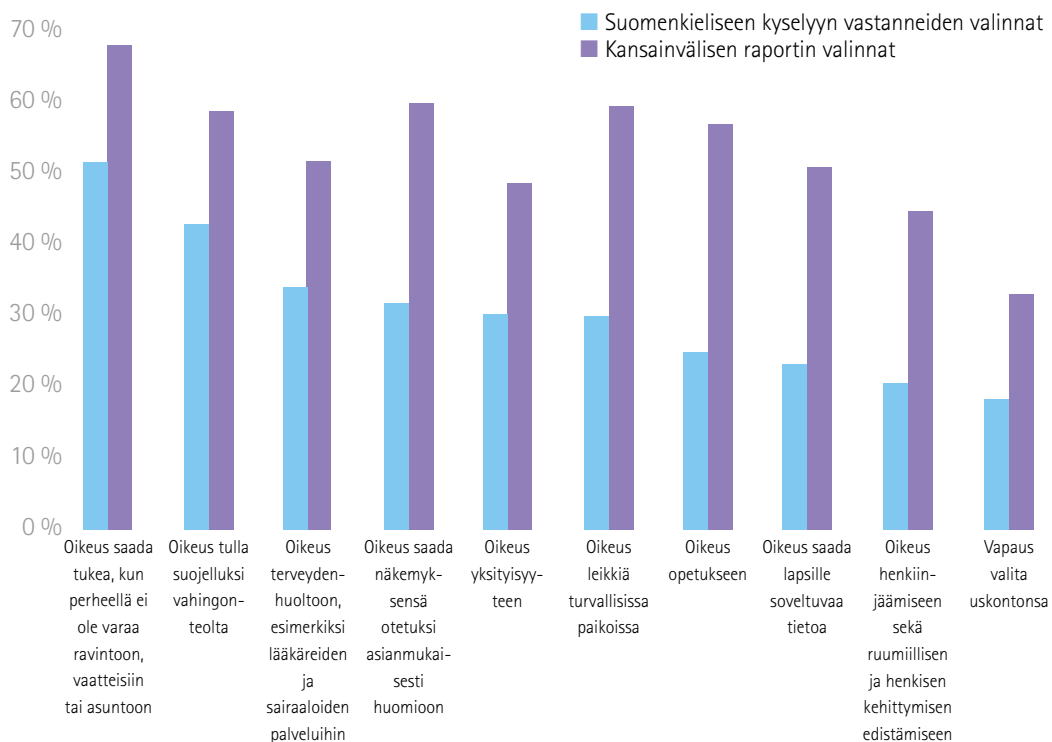
Kyselyn alkupuolella vastaajia pyydettiin arvioimaan väitettä "Ajatteleeko hallitus lapsia rahankäytöstä päättäessään?" Vastanneista 44 prosenttia oli eri mieltä. Samaa mieltä oli puolestaan 33 prosenttia vastanneista. Lähes neljännes ei osannut sanoa mielipidettään. Mielipiteissä ei ollut eroa sukupuolen, iän tai asuinseudun perusteella.

Suomenkieliseen kyselyyn vastanneet eroavat kansainväliseen raporttiin verrattuna kahdella tavalla. Ensimmäinen ero on siinä, että suomalaisista vastaajista harvempi oli väitteen kanssa vahvasti eri mieltä ja vastaavasti useampi eri mieltä. Ero oli myös tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0.001$). Lisäksi suomenkielisessä kyselyssä suurempi osa vastaajista ei osannut kertoa kantaansa. Kuvassa 2 on esitetty suomalaisten vastaukset vertailtuna kansainvälisen raportin vastauksiin.

Kuva 2. "Kotimaani hallitus ajattelee lapsia, kun se tekee päätöksiä rahankäytöstä." (suomenkielinen kysely $n=481$, kansainvälinen kysely $n=1132$).

Edellisen lisäksi kysyttiin myös sitä, mihin oikeuksiin hallitus ei käytä tarpeeksi rahaa. Vaihtoehtoja oli kymmenen, ja vastaaja sai valita niistä niin monta kuin halusi. Sekä vaihtoehdot että niiden saamat valinnat on esitetty kuvassa 3.

Kuva 3. "Valitse kaikki ne oikeudet, joihin kotimaasi hallitus EI mielestäsi käytä tarpeeksi rahaa."

Eniten mainintoja saivat siis oikeus saada tukea perheen ollessa vähävarainen sekä oikeus suojeluun vahingonteolta.

Myös kansainvälisessä raportissa esitetyissä Länsi-Euroopan tuloksissa kaksi yleisimmin valittua vaihtoehtoa olivat oikeus tukeen vähävaraisille sekä oikeus vahingonteolta suojeluun. Kansainvälisessä raportissa havaittiin, että pojat valitsivat tyttöjä useammin vaihtoehtoon "Oikeus saada näkemyksensä otetuksi asianmukaisesti huomioon". Tämä poikkeaa suomenkieliseen kyselyyn vastanneiden osalta, sillä Suomessa tytöt valitsivat saman kohdan useammin, ja ero oli myös tilastollisesti merkitsevä ($p=0,03$). Huomionarvoista oli myös se, että suomenkieliseen kyselyyn vastanneet olivat valinneet kaikkia vaihtoehtoja selvästi harvemmin kansainvälisiin vastauksiin verrattuna. Tämä on esitetty myös kuvassa 3. Vastausten valintamääriä ei kuitenkaan kansainvälisessä raportissa ole esitetty maanosittain, joten ei voida sanoa, eroavatko suomenkieliseen kyselyyn vastanneiden valintamäärät muusta Länsi-Euroopasta.

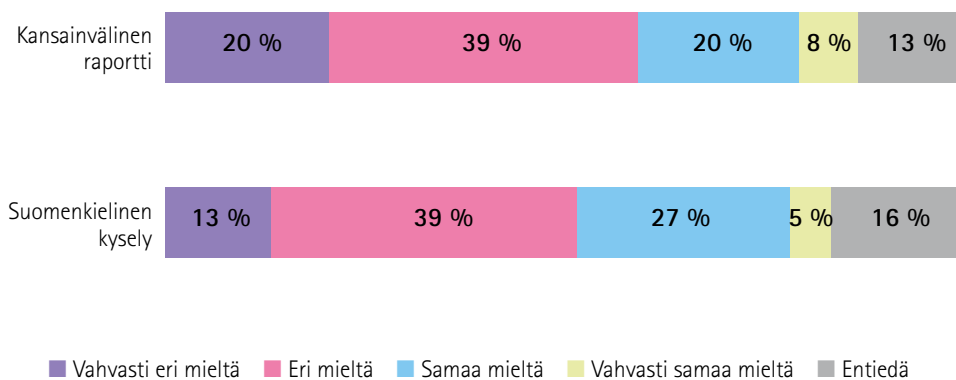
Ikäryhmien valintoja vertailtaessa eroa löytyy kahden oikeuden kohdalla. Kahdesta nuoremasta ikäryhmästä erityisesti 13–15-vuotiaat valitsivat 16–17-vuotiaita useammin vaihtoehtot "Oikeus leikkiä turvallisissa paikoissa" ja "Oikeus yksityisyyteen". Myös nuorimpaan ikäryhmään (10–12-vuotiaat) kuuluneet valitsivat näitä vaihtoehtoja vanhinta ikäryhmää useammin, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

3.3 Lapsiryhmien yhdenvertaisuus

Toisena väitteenä kyselyssä oli ”Rahaa käytetään siten, että KAIKKI lapset voivat nauttia oikeuksistaan”. Tämän kysymyksen kanssa eri mieltä oli 52 prosenttia vastaajista. Vastaa- vasti väitteen kanssa samaa mieltä oli 32 prosenttia. 16 prosenttia ei osannut vastata. Pojat uskoivat rahojen tasa-arvoiseen käyttöön hieman tyttöjä useammin ($p<0.03$).

Kansainvälisesti vertailtuna suomenkieliseen kyselyyn vastanneet olivat hieman useam- min samaa mieltä väittämän kanssa (ks. kuva 4, $p<0.03$). Kansainvälisessä raportissa esitet- tyihin Länsi-Euroopan vastauksiin verrattuna suomenkieliseen kyselyyn vastanneet olivat harvemmin väitteen kanssa eri mieltä eivätkä puolestaan useammin osanneet vastata, mutta eron tilastollista merkitsevyyttä ei voitu testata (ks. taulukko 1).

Myös kansainvälisessä kyselyssä poikien havaittiin uskovon yleisemmin rahojen tasa- puoliseen käyttöön.

Kuva 4. ”Rahaa käytetään siten, että KAIKKI lapset voivat nauttia oikeuksistaan.” Suomenkieli- seen kyselyyn vastanneet ja kansainvälisessä raportissa esitetyt vastaukset (suomenkielinen kysely $n=480$, kansainvälinen kysely $n=1125$).

Taulukko 1. ”Rahaa käytetään siten, että KAIKKI lapset voivat nauttia oikeuksistaan.” Suomen- kieliseen kyselyyn vastanneet ja kansainvälisessä raportissa esitetyt Länsi-Euroopan vastaukset (suomenkielinen kysely $n=480$, Länsi-Euroopan osalta vastaajamäärä ei ole tiedossa).

	(Vahvasti) eri mieltä	(Vahvasti) samaa mieltä	En tiedä
Länsi-Eurooppa	63 %	30 %	7 %
Suomenkielinen kysely	52 %	32 %	16 %

Toisella kysymyksellä kartoitettiin lapsiryhmiä, joihin hallitus ei lasten mielestä käytä tarpeeksi rahaa. Useimmiten vaihtoehtoista valittiin vähävaraiset lapset. Seuraavat neljä olivat järjestyksessä kodittomat, perheestään erotetut, lastensuojelun sijoittamat sekä vam- maiset lapset. Kaikki vaihtoehdot ja niiden saamat vastausmäärät löytyvät taulukosta 2.

Taulukko 2. "Mihin lapsiryhmiin kotimaasi hallitus EI mielestäsi käytä tarpeeksi rahaa."

Lapset,	Kaikki (n)	10–12-vuotiaat	13–15-vuotiaat	16–17-vuotiaat	
joilla on hyvin vähän rahaa	267	64 %	37 %	39 %	
jotka ovat kodittomia	225	61 %	49 %	35 %	***
jotka on erotettu perheestään	215	53 %	39 %	44 %	
jotka ovat lastensuojelun asiakkaita ja sijoitettu asu- maan muualle kuin omaan kotiin	198	38 %	28 %	52 %	***
jotka ovat vammaisia	186	48 %	37 %	34 %	
joiden on pakko tehdä työtä	172	46 %	31 %	33 %	*
jotka asuvat maaseudulla tai syrjäseuduilla	158	31 %	34 %	31 %	
jotka ovat lesboja, homoja, biseksuaaleja tai transsuku- puolisia henkilöitä	143	30 %	31 %	27 %	
jotka ovat pakolaisia	142	43 %	28 %	24 %	**
jotka etsivät turvaa uudesta maasta	138	37 %	27 %	25 %	
jotka tulevat vähemmistö- ryhmistä	131	32 %	26 %	24 %	
jotka ovat luonnonkatastrofien uhreja	116	35 %	26 %	17 %	**
jotka ovat selkkausten uhreja	91	27 %	18 %	15 %	

* = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$, *** = $p < 0.001$

Tytöt olivat valinneet suurimman osan kohdista hieman poikia useammin. Erityisesti ($p < 0.01$) tytöt valitsivat useammin vähävaraiset, lastensuojelun sijoittamat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat sekä vähemmistöryhmiin kuuluvat lapset.

Nuoremmat vastaajat (erityisesti 10–12-vuotiaat) valitsivat vanhempia selkeästi useammin kodittomat, luonnonkatastrofien uhrit ja pakolaiset. Vanhimpaan ikäryhmään kuuluneet valitsivat selkeästi useammin lastensuojelun sijoittamat lapset. Ikäryhmittäin vertailtuna myös valintojen järjestys vaihteli. Taulukossa 1 on esitetty myös suhteellinen valintamäärä ikäryhmittäin.

Kansainvälisessä vertailussa vastaukset ovat hyvin samansuuntaiset kuin suomenkielisen kyselyn vastaukset, mutta suurin ero muodostuu siitä, että suomenkieliseen kyselyyn vastanneet valitsivat harvemmin lapsiryhmiä (vaihtoehtoja). Vertailu pystyttiin kuitenkin tekemään vain kansainvälisiin vastauksiin ylipäätään eikä esimerkiksi maanosittain eriteltyinä.

3.4 Johtopäätöksiä monivalintakysymyksistä

Kansainvälisesti vertailtuna suomenkieliseen kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret olivat hieman useammin sitä mieltä, että hallitus ajattelee lapsia rahojen käytöstä päättäessään. Lisäksi rahojen käytön nähtiin olevan tasapuolisempaa kuin kaikkien kansainvälisten vastaajien joukossa. Lisäksi suomenkieliseen kyselyyn vastanneet olivat valinneet vähemmän sekä oikeuksia että lapsiryhmiä, joihin hallitus ei käytä tarpeeksi rahaa.

On kuitenkin otettava huomioon, että vaikka Suomessa näyttää kyselyn perusteella olevan parempi tilanne kuin muissa maissa, se ei silti ole missään nimessä hyvä. Vastanneista suurin osa oli molemmista väitteistä eri mieltä. Lisäksi vertailut tehtiin lähinnä koko kansainvälisen raportin aineistoon, jolloin mukana olivat kaikki maat, riippumatta niiden taloudellisesta asemasta. Hedelmällisempää olisi vertailu Suomen kanssa taloudellisesti samankaltaisten maiden kanssa.

Suomenkielisessä kyselyssä oli myös korkea ”En tiedä” -vastausten määrä. Yksi mahdollinen selitys on se, että lapsille ja nuorille ei tarjota tarpeeksi tietoa siitä, miten hallitus käyttää rahoja heihin.

Tässä tarkastellut tulokset sisälsivät myös seikkoja, jotka vaativat lähempää tarkastelua. 13–15-vuotiaat vastaajat näkivät, että hallitus ei käytä tarpeeksi rahaa heidän oikeuteensa yksityisyyteen. Tämä voi liittyä ikäkauteen, mutta pelkästään tämän kyselyn aineiston perusteella havainnolle on vaikea keksiä selitystä. Toinen mielenkiintoinen seikka oli 16–17-vuotiaiden korostunut näkemys siitä, että hallitus ei käytä rahaa tarpeeksi niihin lapsiin, jotka lastensuojelu on sijoittanut kodin ulkopuolelle eikä niihin, jotka on erotettu perheestään. Tätä voi selittää osaltaan myös mediassa ollut negatiivinen lastensuojelukeskustelu, jota vanhemmat vastaajat ovat mahdollisesti seuranneet nuorempia enemmän. Syvempää tulkintaa tästä on kuitenkin vaikea tehdä tämän kyselyn aineiston perusteella.

4. Lapsiin ja nuoriin liittyvät asiat, joihin hallituksen tulisi käyttää enemmän rahaa

Kyselyssä lapsia ja nuoria pyydettiin nimeämään yksi sellainen asia, johon hallituksen tulisi käyttää nykyistä enemmän rahaa (kysymys 7). Erillisessä kysymyksessä (kysymys 8) lapsia ja nuoria pyydettiin perustelemaan näkemystään. Molemmat kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, ja lapset ja nuoret saivat muotoilla vastauksensa omin sanoin.

Vaikka avoimiin kysymyksiin vastaaminen vaatii vastaajilta enemmän viitseliäisyyttä, lapset ja nuoret olivat kuitenkin vastanneet molempiin kysymyslomakkeen kohtiin aktiivisesti (kysymys 7: N = 350 ja kysymys 8: N= 335). Tähän raporttiin on liitetty runsaasti suoria lainauksia lasten ja nuorten vastauksista, sillä useissa kysymyksiin kirjoitetuissa kommentteissa pohdittiin ehdotettuja kehittämiskohteita perusteellisesti. Vastausten esiin tuomista lasten ja nuorten omalla äänellä pidettiin raporttia laadittaessa lapsinäkökulman kannalta oleellisenä.

Selkeästi vain yhden tärkeän asian nimeäminen oli tuottanut lapsille ja nuorille päänvaivaa, sillä monet vastaajat mainitsivat vastauksessaan useita eri asioita, joihin hallituksen pitäisi heidän mielestään käyttää enemmän rahaa. Vielä enemmän uusia taloudellisia kehittämiskohteita tuotiin esille kysymyksen perusteluosiossa esitetyissä vastauksissa. Luokittelun pohjalta hallituksen rahankäyttökohteisiin liittyvät vastaukset jaettiin ryhmiin. Kaikki vastaukset otettiin huomioon tuloksia luokiteltaessa.

Selkeästi useimmin lapset ja nuoret olivat sitä mieltä, että hallituksen tulisi käyttää enemmän rahaa kouluun ja opiskeluun liittyviin asioihin. Erityisesti esille nostettiin kouluruoka, terveellinen ja turvallinen kouluympäristö, opetusvälineet ja opetuksen laatu sekä lasten ja nuorten oikeudet koulumaailmassa.

Toiseksi eniten lapset ja nuoret mainitsivat harrastukset ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet. Huomiota kiinnitettiin muun muassa kaikkien lasten harrastusmahdollisuuksien turvaamiseen sekä siihen, että lapsilla ja nuorilla tulee olla riittävästi mielekkäitä kokoon-tumis- ja ajanviettopaikkoja sekä monipuolisia toimintamahdollisuuksia.

Kolmanneksi tärkein hallituksen rahankäyttökohde oli kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten mielestä turvallisuuden lisääminen. Lapset toivat vastauksissaan esille erilaisia elinympäristöön liittyviä turvattomuuden kokemuksia. He pohtivat vastauksissaan mm. rikosturvattomuuteen, liikenneturvattomuuteen, sosiaaliseen turvattomuuteen ja tapaturmaturvattomuuteen liittyviä kysymyksiä. Erityisenä osa-alueena lasten vastauksissa nousi myös turvallisuus internetissä.

Koulunkäynti ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet liittyvät kiinteästi lasten ja nuorten arkeen, ja heidän kokemansa puutteet tai epäkohdat niissä korostuvat usein lasten ja nuorten elämässä. Samansuuntaisia asioita nousi esille myös Lapsiasiavaltuutetun vuonna 2012 teettämässä kyselyssä Suomen Lasten Parlamentin jäsenille. Lapsilta ja nuorilta, jotka olivat iältään 9–14-vuotiaita, kysyttiin oman kotikunnan hyviä puolia sekä kehittämistä vaativia asioita. Kyselyn mukaan lapset määrittävät hyvää kotikuntaa erityisesti harrastusmahdol-

lisuuksien, liikuntapalveluiden, koulun, kirjaston sekä terveyden- ja sairaanhoidon kautta. Myös turvalliseen kasvuympäristöön liittyvät asiat nousivat esille lapsiasiavaltuutetun kyselyyn annetuissa vastauksissa. Em. kyselyssä 71 prosenttia vastanneista lapsista piti koulua tärkeimpänä palveluna. Kakkossijalle ylsivät harrastusmahdollisuudet 55 prosentin kannatuksella. *(Jokaiseen paikkaan on lyhyt matka – Lasten mielestä hyvä kunta. Lapsiasiavaltuutettu.)*

Neljänneksi useimmin lapset nostivat investointikohteena kyselyssä esille lastensuojelun ja lapsiperheiden tukemisen, muun muassa lastensuojelun laadun ja resurssit, sijaishuollon valvonnan sekä ehkäisevän työn mahdollisuudet. Viidenneksi eniten mainintoja sai terveydenhuolto, muun muassa palvelujen yhdenvertaisuus ja saavutettavuus, sairaalaympäristö sekä mielenterveyden ongelmien ehkäisy ja niiden hoitaminen. Lisäksi lapset ja nuoret esittivät, että hallituksen tulisi käyttää nykyistä enemmän rahaa vähävaraisten lasten auttamiseen puuttamalla lapsiperheiden taloudelliseen eriarvoisuuteen, yhdenvertaisuuden lisäämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen, lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien parantamiseen sekä varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen osalta lasten ja nuorten vastaukset on käsitelty kouluun liittyvien vastausten yhteydessä. Edellä mainittujen lisäksi lapset ja nuoret mainitsivat useita yksittäisiä kohteita, joihin hallituksen tulisi käyttää rahaa. Tällaisia olivat muun muassa ehdotukset ilmaisista linja-automatkastoista, yleiseen viihtyvyyteen panostamisesta tai toteamus siitä, että kaikki kaipaa kehittämistä yhteiskunnassamme, sillä vastaajan mukaan ”Suomi on huonosti organisoitu maa”. Eräs vastaaja myös totesi: ”Enemmänkin hallituksen tulisi keskittyä nyt muihin asioihin kuin lasten tapauksiin rahojensa sijoittamisen kanssa.”

Seuraavissa kappaleissa käsitellään tarkemmin lasten ja nuorten näkemyksiä siitä, mihin hallituksen tulisi käyttää nykyistä enemmän rahaa sekä heidän esittämiään perusteluja näkemyksilleen.

4.1 Koulu, opiskelu ja varhaiskasvatus

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artikla: "1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti;

a) tekevät pakolliseksi perusasteen koulutuksen, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla;

b) tukevat erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä, mukaan luettuina opinto- ja ammatinvalinnanohjaus, saattavat ne jokaisen lapsen ulottuville ja ryhtyvät tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville;

c) saattavat kaikin tarkoituksenmukaisin keinoin korkea-asteen koulutuksen kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella;

d) tuovat opetukseen ja ammattikoulutukseen liittyvän tiedon ja ohjauksen kaikkien lasten saataville ja ulottuville;

e) ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin taatakseen, että kurinpito kouluissa tapahtuu tavalla, joka on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa tämän yleissopimuksen kanssa.

3. Sopimusvaltiot edistävät ja kannustavat kansainvälistä yhteistyötä koulutukseen liittyvissä asioissa pyrkien erityisesti poistamaan tietämättömyyden ja lukutaidottomuuden koko maailmasta ja helpottamaan tieteellisen ja teknisen tiedon sekä nykyaikaisten opetusmenetelmien hyödyntämistä. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin."

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artikla, kohta 1: "1. Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä:

a) lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen;

b) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen;

c) kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan;

d) lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä;

e) kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan."

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 18 artikla: "1. Sopimusvaltiot pyrkivät parhaansa mukaan takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.

2. Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä.
3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin taatakseen, että työssäkäyvien vanhempien lapsilla on oikeus hyödyntää heille tarkoitettuja lastenhoitopalveluita ja -laitoksia.”

Kun kyselyssä tiedusteltiin lapsilta ja nuorilta, mikä heidän mielestään olisi yksi sellainen lapsiin liittyvä asia, johon hallitusten tulisi käyttää rahaa, vastauksissa korostui selvästi kouluun liittyvien aiheiden osuus. Osa lapsista ja nuorista vastasi lyhyesti yleisellä tasolla ”koulunkäyntiin” ja ”peruskouluun”, kun taas osa vastaajista määritteli yksityiskohtaisemmin, mihin asioihin koulujen varoja tulisi suunnata.

Kouluun liittyvien aiheiden ohella muutamat lapset ja nuoret nostivat esille päivähoitoon ja varhaiskasvatukseen liittyviä asioita. Varhaiskasvatukseen ja kouluun liittyvät haasteet olivat osittain samantyyppisiä, joten niiden käsittely saman luvun alla on luontevaa. Tulokintoja tehtäessä on hyvä huomioida, että varhaiskasvatukseen liittyvien vastausten määrä oli kyselyssä varsin pieni. Se on varsin ymmärrettävää, kun otetaan huomioon vastaajien ikärakenne. Kouluun liittyvät asiat ovat selvästi lähempänä kyselyn vastaajien arkea.

4.1.1 "koulu ruoka plis"

On kiistaton tosiasia, että kouluruokailu edistää koululaisten hyvinvointia ja auttaa jaksamaan koulutyöskentelyssä. Ruokailu on oppimistulosten sekä kouluympäristön viihtyvyyden ohella yksi tärkeimmistä hyvän koulun määrittäjistä lapsille ja nuorille (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014). Myös tässä kyselyssä kouluruoan merkitys nousi esiin monen lapsen ja nuoren vastauksessa. Vastaajat totesivat, että kouluruoan laatu ei heidän mielestään ollut riittävän hyvä, ja monet lapset ja nuoret toivoivat varoja käytettävän sen parantamiseen.

"Kouluruoan laatua pitäisi parantaa. Se että koulussa olisi hyvää ruokaa olisi yksi syy enemmän pitää koulusta ja motivoisi oppilaita jos olisi hyvää ruokaa."
"ruoka jota tarjotaan kaipaa lisää makua"
"koulu ruokaa pitäisi parantaa ainaki 9 %"
"kouluruokaan 30 sentin korotus per annos"
"hyvää ruokaa koulun ruokalassa on hyvin harvinaista"

Vastaava ilmiö on todettu myös muissa lapsille suunnatuissa kyselyissä ja selvityksissä, joista käy ilmi, että hyvällä ruualla on iso merkitys lasten kouluviihtyvyydelle ja hyvinvoinnille. Vaikka lapset arvostavat ilmaista kouluruokaa, he kuitenkin kokevat, että siinä löytyy usein parantamisen varaa. Lapset ja nuoret toivovat maukkaampaa, terveellisempää ja monipuolisempaa ruokaa, ja he myös toivovat, että aikuiset voisivat ottaa lasten mielipiteet huomioon, kun koulujen ruokalistoja suunnitellaan. Lisäksi ruokailuun liittyvät käytännön järjestelyt saavat osakseen kritiikkiä: ruokailuaika on lasten ja nuorten mielestä liian lyhyt tai ruoan määrä liian vähäinen. (Tuononen 2008.)

Myös tämän kyselyn vastauksissa tuotiin esille, että lapset ja nuoret kaipasivat isompia ruoka-annoksia. Lisäksi vastaajat totesivat, että kouluruokaan käytettävät ainesosat eivät pidä nälkää loitolla koko koulupäivää.

"Ruokaa saisi olla enemmän."

"Koska joskus esim. sai ottaa vain viisi (5) pinaattilettua, eikä mitään muuta kuin salaattia sen lisäksi. Joskus saattaa siis jäädä nälkä, koska rajoitukset, eli ne kuinka paljon saa ottaa, ovat niin pienet."

"Kouluruokaan käytetään ateriaa kohti liian vähän rahaa, ja usein ruoka on valmistettu halvimista tarjolla olevista raaka-aineista. Esimerkiksi nakeissa ei ole lihaa lähes ollenkaan, tai siltä ne ainakin maistuvat. Myös puuropäivinä proteiinia voisi lisätä, sillä puuro ei pidä nälkää."

"Ja sitten vielä ruoka... Oli useasti kalakeittoa ilman kalaa ja kinkkukiusausta ilman kinkkua.. ja ruoan laatu on hirveä."

Useat aiemmat selvitykset osoittavat, että vaikka lapsille tärkeintä on ruoan hyvä maku, he myös arvostavat ruokarauhaa, ruuan riittävyttä ja asioiden sujuvuutta koulun ruokalassa. Erityisen tärkeää lapsille ja nuorille on se, että heidät otetaan mukaan kehittämään kouluruoan laatua ja ruokailukulttuuria koulussa. Kouluruokailun merkitystä voisi tarkastella paremmin pedagogisena vuorovaikutustilanteena, jolloin kouluruokailu olisi muutakin kuin vatsan nopeaa täyttämistä. (*Kouluruokailun merkitys oppimiselle Pohjoismaissa*. Turun yliopisto 2013.) Vaikka kehittämisen varaa kouluruokailussa onkin, niin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tuore tutkimus kuvaa kuitenkin edistymistä asiassa. Tutkimuksessa todetaan, että kouluruokailun kokonaisuus on kehittynyt myönteisesti opetussuunnitelman, yhteistyön ja ravitsemussuosituksen käytön osalta. (*Kouluruokailu osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä peruskouluissa vuonna 2013*. THL 2015).

4.1.2 Koulu- ja varhaiskasvatusympäristö kuntoon ja koulukiusaaminen kuriin!

Lasten ja nuorten kouluun liittyvissä vastauksissa pohdittiin myös kouluympäristöä; sen terveellisyyttä, turvallisuutta ja toimivuutta. Erityisesti vastauksissa otettiin kantaa koulujen sisäilmaongelmiin, jotka vaarantavat lasten terveyttä. Sisäilmaongelmat koettiin haasteeksi myös päiväkotien osalta. Useat toivat esiin myös koulukiusaamisen, jonka vähentämiseen ja estämiseen ei koulumaailmassa tahdo löytyä riittäviä lääkkeitä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on suosituksissaan Suomelle tuonut esille, että lasten hyvinvointiin kouluissa tulisi kiinnittää huomiota nykyistä enemmän. Komitea myös edellytti, että Suomi sopimusvaltiona tehostaa toimiaan koulukiusaamisen torjumiseksi. (YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle 2011.)

Huolena homekoulut ja päiväkotien sisäilmaongelmat

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kouluterveyskyselystä kävi ilmi, että vuonna 2013 peruskoulun pojista 51 prosenttia ja tytöistä 57 prosenttia koki koulun fyysisissä työoloissa puutteita. Kouluterveyskyselyssä koululaisilta oli kysytty mm. haittaavatko heitä ahtaat työskentelytilat, melu, sopimaton valaistus, lämpötila, likaisuus tai huono ilmanvaihto tai huoneilma. (Kouluterveyskysely 2013.)

Viime aikoina erityisesti homekoulut ovat herättäneet sekä paikallista että valtakunnallista huolta ja panostamistarvetta. Huono sisäilma ja homeongelmat kouluissa ovat luoneet epävarmuutta lasten koulunkäyntiin ja arjen suunnitteluun heidän perheissään. Lapset ja nuoret ovat joutuneet käymään koulua monenlaisissa väistötiloissa, ja erilaiset väliaikaisratkaisut ovat sävyttäneet tuhansien suomalaislasten koulunkäyntiä viimeksi kuluneiden

vuosien aikana. (Harinen & Halme 2012: 39–40.) Paljon kritiikkiä ja keskustelua on herättänyt se, että huonokuntoisten koulujen ja päiväkotien korjaamiseen on sekä kansallisen tason että kuntatason budjetoinneissa kohdennettu huomattavan vähän yhteisiä resursseja.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä (dnro 2822/4/10) vuodelta 2012 todettiin, että oppilaiden oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ei toteutunut, kun kunnan toimet koulun sisäilmaongelmien poistamisessa olivat riittämättömiä. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan taloudelliset syyt eivät poista julkisen vallan velvoitetta huolehtia koululaisten ja henkilökunnan suojelusta ja edistää väestön terveyttä. (*Taloudelliset syyt eivät vähennä kunnan vastuuta.* Eduskunnan oikeusasiamiehen www-sivut.)

"Meidän koulussa kaikki on ihan homeessa tai muuten huonossa kunnossa."

"Suomessa on satoja kouluja, jotka kärsivät sisäilmaongelmista. Sisäilmaongelmista kärsivät sekä oppilaat että opettajat, mutta rahaa ei usein riitä koulurakennusten korjauksiin."

"Koulut ovat usein huonossa kunnossa tai niitä ei rakenneta kunnolla. Esimerkkinä XXXX:n koulu, jossa on koko ajan sisäilmaongelmia."

Lapset ja nuoret ovat yhä enenevässä määrin ottaneet julkisessa keskustelussa aktiivisesti kantaa koulujen sisäilmaongelmiin. YLE uutisoi 18.2.2015 siitä, kuinka yläkoulun oppilaat kyllästyivät odottamaan koulun sisäilmaa parantavia korjauksia ja marssivat ulos kesken koulupäivän (*Koululaiset kyllästyivät opinahjonsa huonoon sisäilmaan Hämeenlinnassa ja marssivat ulos kesken päivän*, YLEn uutinen). Myös tämän kyselyn vastausten perusteella voi huomata, että oppilaat tiedostavat oikeutensa turvalliseen ja terveelliseen koulu- ja varhaiskasvatusympäristöön. Se, ettei asioihin puututa riittävän tehokkaasti, harmittaa kyselyyn vastanneita lapsia ja nuoria. Lapset ja nuoret pitivät turhauttavana korjausten odottamista ja kokivat kaupunkien hitaan toiminnan välinpitämättömyytenä ja lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia vähättelevänä. Sisäilmaongelmien ripeä ratkaiseminen vaatii useiden viranomaisten yhteistyötä sekä avointa tiedottamista ja vuorovaikutusta lasten ja heidän vanhempiensa kanssa.

"Ensiksi koulurakennukset. Hallitus on taannut mahdollisuuden opiskeluun turvallisuudessa ympäristössä, mutta rakennusten sisäilmaongelmat ja paikasta toiseen siirtyminen vaarantavat mahdollisuuden turvalliseen opiskeluun."

"Koulun sisäilman epäpuhtauksiin ja homeongelmaan puututtaisi ja ei piilotella asioita ja vähätellä. Antakaa kaikille mahdollisuus."

"Ihmisten terveyttä ja työkykyä ei arvosteta riittävästi. Myös väistötiloista toiseen vaihto on puuduttavaa, eikä kaikissa tiloissa välttämättä ole hyviä luokkahuoneita."

"Koska niin moni on sairastunut astmaan ja allergioihin. Itse olen opiskellut 14 vuotta homekoulussa ja niihin ei ole puututtu. Olen joutunut syömään kuukauden eri antibiootteja ja kortisoneja, joutunut moneen monituisen infektiokierteeseen. Itse sairastuin vaikeisiin allergioihin ja vaikeaan astmaan. En halua samaa mitä itse olen joutunut kokemaan niin kenellekään. Minun kohdalla asioihin ei puututtu ja niitä vähäteltiin."

Koulupihojen lapsiystävällisyys

Paitsi koulurakennusten kunnostamiseen, lapset ja nuoret toivoivat rahallista satsausta myös koulupihoihin ja ajanviettomahdollisuuksiin välitunnilla:

”kouluihin lisää välineitä välitunteja varten”

”kouluille enemmän rahaa harrastus- ja leikkivälineisiin”

”Yläasteikäisillä tulisi olla koulun pihassa enemmän liikuntaan motivointia ja liikuntavälitunteja ulkona.”

Koulun piha-alueiden suunnittelua ja toteutusta on säädellyt usein sama näkemys kuin koulurakennusten suunnitteluakin: kouluympäristön tulisi olla ensisijaisesti toimiva, turvallinen ja tehokas. Siisteyden ja turvallisuuden vaatimukset tarkoittavat usein sitä, että koulujen pihat ja leikkipaikat rakennetaan pelkistetyksi, jolloin esteettisyyden ja viihtyisyyden näkökulma jää taustalle. (Harinen & Halme 2012.)

Lapsiasiavaltuutetun julkaisussa *Asiaa aikuisille!* (Tuononen 2008) lapset toivat yhtenä tärkeänä kehittämiskohteena esille koulujen pihat, joihin he toivoivat lisää viihtyisyyttä ja välineitä. Sopivat ja riittävät välineet mahdollistavat lapsille toiminnallisemmat välitunnit ja enemmän valinnanmahdollisuuksia. Viihtyvyyttä koulussa voitaisiin parantaa myös kohentamalla koulutilojen kuntoa ja ulkonäköä. Kouluympäristöjen suunnittelussa ei juurikaan ole kysytty lasten ja nuorten näkemyksiä heille mukavasta ja toimivasta ympäristöstä, ja lapset ja nuoret kokevatkin vaikuttamismahdollisuutensa koulussa usein vähäisiksi. He kaipaavat enemmän tilaisuuksia osallistua koulutyön ja -yhteisön kehittämiseen. (Tuononen 2008.) Vaikka edistymistä koululaisten osallisuudessa on THL:n kouluterveyskyselyn mukaan tapahtunut vuosien saatossa, silti vielä yli 40 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaista arvioi, ettei heidän mielipiteitään oteta huomioon koulutyön kehittämisessä. Tähän on puuttunut myös lapsen oikeuksien komitea, joka on suosituksissaan Suomelle edellyttänyt, että lapsilla on oikeus saada mielipiteensä huomioon otetuiksi myös kouluissa.

”Opettajat kuuntelevat todella harvoin kouluissa kunnolla lapsen mielipiteitä tai jos kuuntelevat eivät välitä. Etenkin jos kritiikki koskee jotain opettajaa mielipide jätetään kokonaan huomiotta vaikka koko luokka olisi samaa mieltä oppilaan kanssa. Tämä ongelma oikeastaan korostuu mitä nuorempi lapsi on koska pieniä lapsia ei oteta tosissaan.”

Huoli koulukiusaamisesta

Tässä kyselyssä yhtenä keskeisenä kouluun liittyvänä investointikohteena nousi esille koulukiusaamisen ehkäiseminen. Vaikka koulujen työilmapiirien on kouluterveyskyselyssä todettu parantuneen ja koulusta pitävien oppilaiden osuudet ovat kasvaneet viime vuosina, silti koulukiusaamisen vähentäminen ei ole onnistunut. Seitsemän prosenttia yläkoululaisista joutuu edelleen viikoittain koulukiusatuksi. Osuus on täsmälleen sama kuin vuosituhannen alussa. Pojat raportoivat kiusaamisesta tyttöjä useammin. (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014.) Kouluterveyskyselystä kävi myös ilmi, että peruskoululaisista tytöistä ja pojista 26 prosenttia koki koulujen työilmapiirissä ongelmia. Eri selvityksissä lapset ja nuoret ovat toivoneet kouluviihtyvyyttä parannettavan panostamalla koulujen ilmapiiriin ja yhteisöllisyyden parantamiseen. Oppilaat ovat kaivanneet tiukempaa puuttumista kiusaamiseen, parempaa sääntöjen valvontaa sekä työrauhaa oppitunneille. (Tuononen 2008)

"Vaikka on kiva-koulut ja koulut suhtautuvat kiusaamiseen kielteisesti, mitään ei kuitenkaan oikeastaan tapahdu. Oppilaan pitää uskaltaa itse aktiivisesti hakea apua kiusaamiseensa, eikä edes aina saa sitä. Syynä voi olla se, että lasta ei oteta vakavasti, tai koululla ja vanhemmilla ei riitä voimavaroja asiaan puuttumiseksi. Molemmissa tapauksissa jotain on pahasti pielessä."

"Lasten koulukiusaamiseen uudet lait. Eli kiusaajat ulos koulusta, että kiusatut saavat opiskelurauhan. Kiusaaja voi olla myös opettaja."

"Koulu tarvitsee ehdottomasti uudistusta. Mm. nykyisellään ryhmät ovat aivan liian suuria, luokissa on aina syrjään jääneitä, kiusaaminen ei lopu."

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) selvityksen mukaan vain noin neljäsosa toistuvan koulukiusaamisen osapuolista ilmoitti aikuisten puuttuneen kiusaamistilanteisiin. (*Koulu-kiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.) Myös lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa vuodelta 2014 todettiin aikuisten olevan tässä asiassa tehottomia. Jopa 68 prosenttia toistuvasti kiusatuista tai toisten kiusaamiseen osallistuneista peruskoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti, etteivät koulussa työskentelevät aikuiset ole puuttuneet kiusaamiseen. (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014.)

Edellä mainitussa OKM:n selvityksessä tuotiin esille, että opettajat tarvitsisivat lisää keinoja kiusaamisen havaitsemiseen. Lisäksi koulujen tulisi kerätä systemaattisemmin tietoa kiusaamisen yleisyydestä. Koulukiusaamisen ehkäiseminen edellyttää pitkäjänteistä työtä ja tiivistä yhteistyötä koulun, kouluterveydenhuollon ja kodin välillä. Lapsiasiavaltuutettu on myös useissa eri yhteyksissä korostanut nuorisotyön tarvetta kouluissa.

"Lisätä turvan tunnetta. Esimerkiksi kouluihin voisi laittaa joka luokkaan ylimääräisen 'psykologin', joihin lapset saisivat oikeasti kiintyä ja joka voisi olla joillekin se ainoa aikuinen joka välittää, jos vanhemmat ei siihen pysty."

"Kiusaamista ei huomata kouluissa."

"Nyt kiusatun täytyy vaihtaa koulua tai siirtyä kotiopetukseen ja kiusaaja saa jäädä kouluun."

Lapset joutuvat kiusaamisen kohteeksi myös muulloin kuin koulupäivän aikana. Vuonna 2009 toteutetun Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan yksitoista prosenttia 12–18-vuotiaista lapsista ja nuorista oli joutunut kiusatuksi kännykän tai internetin välityksellä edellisen vuoden aikana. Noin 20 prosenttia kiusatuksi joutuneista koki kiusaamisen vakavaksi ja häiritseväksi. (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014.)

"Itseäni kiusattiin ja tiedän kuinka kamalaa se on. Kenenkään ei pitäisi joutua kokemaan sellaista."

"Kiusaaminen tappaa satoja lapsia ja nuoria. Valtio ei mielestäni yritä kaikkea estääkseen tämän."

4.1.3 Opetusvälineet ja opetuksen laatu

Lasten ja nuorten vastauksissa korostui koulujen heikko rahallinen tilanne, ja lapset olivat huolissaan opetusvälineiden riittämättömyydestä ja niiden toimivuudesta, suurista oppilasmääristä luokilla sekä opetuksen laadusta. Lasten ja nuorten palveluissa tehtiin merkittäviä leikkauksia 1990-luvun laman seurauksena. Nämä poliittisten päätösten jälkimainingit ovat tuntuneet ja näkyneet perusopetuksen opetusryhmäkokojen kasvuna (Harinen & Halme 2012, 41). Opetushallituksen Koulutuksen seurantaraporttien mukaan joka viides kuudesluokkalainen opiskelee ylisuurella, vähintään 25 oppilaan opetusryhmässä. Koulujen ylisuuret opetusryhmät vaikeuttavat oppilaan yksilöllistä kohtaamista ja yhteydenpitoa koteihin sekä rajaavat opetusmenetelmien valintaa. (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014.)

Pulaa opetusmateriaaleista

Useissa koulua koskevissa vastauksissa lapset ja nuoret toivat esille arvostuksensa koulutusta kohtaan, ja he olivat huolissaan siitä, että liialliset säästöt opetuksessa ja oppivälineissä vievät lapsilta mahdollisuuden laadukkaaseen koulutukseen ja hyvään oppimiseen. Julkisuuksessa on viime aikoina keskusteltu kouluihin kohdistuvista säästöistä, joissa tingitään opetukseen käytettävistä materiaaleista ja kalusteista. Nämä linjaukset olivat tulkittavissa myös lasten ja nuorten vastauksissa.

Utiskynnyksen on myös ylittänyt huoli siitä, että lapset ja nuoret eivät ole alueellisesti tasa-arvoisessa asemassa koulujen tietotekniikan opetuksen ja välineiden osalta. Vaihtelua on eri koulujen ja paikkakuntien välillä runsaasti. Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös eduskunnan oikeusasiamies, joka tarkasti peruskoulujen tietotekniikan opetusta ympäri Suomea ja totesi koulujen välillä suuria eroja. Asiaa mutkistaa se, ettei kunnilla ole resursseja päivittää opetustaan ajanmukaiseksi. Lapsiasiavaltuutettu on tiedotteessaan vastustanut voimakkaasti ilmiötä, jossa koulut ovat pyytäneet lapsia ja nuoria tuomaan opetustilanteisiin omat tablettitietokoneet ja mobiililaitteet. Koulujen toimintaohjeena niille oppilaille, joilla näitä välineitä ei ole, on ollut ehdotus lainata niitä muilta lapsilta. Lapsiasiavaltuutettu pitää tätä tuomittavana, sillä käytäntö loukkaa lasten yhdenvertaisuutta. Oppilaiden tulisi saada maksuttomassa perusopetuksessa käyttöönsä ilmaiseksi ne laitteet, jotka ovat heidän opinnoissaan tarpeen. (*Peruskoulu vaarassa – koulut eriarvoistuvat*, 2014.) Lapset ja nuoret olivat vastauksissaan samoilla linjoilla:

"Koulunkäynnin välineisiin, kuten jokaiselle oppilaalle oma tabletti."

"Nykyään olemme kiinnostuneita elektroniikasta ja tabletti toisi erittäin roimasti lisää motivaatiota ja esim. kokeisiin lukeminen kiinnostaisi paljon enemmän, joka johtaa numeroiden paranemiseen."

"Koulunkäyntiä pitäisi parantaa elektroniikkalaitteilla esim. tabletti per oppilas."

"Lapset ovat tulevaisuus, parantakaa opetusta ja käyttäkää uusia opetusmetodeja. Huomatkaa se, että kännyköiden ja älytaulujen ja ties minkä tabletin käyttö EI ole oikotie oppimiseen, vaan päinvastoin."

Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää lapsen oikeutta osuuteen yhteiskunnan voimavaroista, mikä tarkoittaa muun muassa oikeutta sosiaaliturvaan, terveydenhuoltoon ja koulutukseen. *Hyvä, paha koulu* -tutkimuksen mukaan 2000-luvulla on hyvin ilmeisesti "palattu niukkuuden aikaan", mikä tarkoittaa kirjojen ja tehtävävihkojen kierrättämistä ikäluokilta toiselle ja kaiken mahdollisen koulujen nk. ylimääräisen toiminnan karsimista minimiin (Harinen & Halme 2012: 41). Tämä on aistittavissa myös lasten ja nuorten vastauksissa:

"Meillä ei ollut yläasteen aikana saippuaa eikä paperia esim. vessoissa ja luovalle luokalle sovituista retkistäkään ei tullut mitään koska koululla ei ollut rahaa."

"Olisi hyvä, jos edes kerran 9 vuoden aikana pääsisi luokkansa kanssa leirikouluun, esim. viikoksi."

"Olen itsekin kuullut koulussa opettajan toisinaan sanovan, että 'Tätä ei voida tehdä/hankkia nyt, sillä säästetään/koululla ei ole rahaa' tms."

"Mielestäni ei panosteta tarpeeksi yhteiskuntamme heikoimpiin, esimerkiksi varsinkin pienet koulut eivät saa tarvitsemiaan opetusvälineitä kuten tietokoneita tai jopa kunnon pulpetteja."

"On kamalaa istua 75 min huonolla tuolilla, josta tulee selkä kipeäksi ja on hirveää yrittää kirjoittaa liian korkealla/matalalla pulpetilla."

"Käyttäkää enemmän rahaa koulutukseen kuin uusien koulujen suunnitteluun. (Täälläpäin on käytetty satoja tuhansia euroja yhden koulun suunnitteluun, eikä yhtäkään perustusta ole vielä valettu. Ja tällä välin ruoka on loppunut kesken kouluista ja luokkaretkiä on oppilailta evätty.)"

"Tälläkin hetkellä kaupunki "säästää" niin ettei saada omia oppikirjoja vaan kaikki kierrätetään."

"pienemmät opetusryhmät ja enemmän tehtäväkirjoja"

"pienemmät oppilasmäärät luokissa, ei suosita suorkouluja"

"Suomessa esimerkiksi koulutuksen saatavuus ja taso eri alueiden välillä on hyvin vaihtelevaa ja asettaa siksi lapset ja nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan. Suomalaisen koulutuksen taso on maailmanlaajuisesti tunnettua ja siksi hallituksemme varmaan on koulutuksen määrärahoja supistaessaan ajatellut, että siihen 'on varaa', mikä ei ole totta."

"Koulut kärsivät, eikä koululla näy olevan edes uuteen viivoittimeen varaa."

Lapsi ja nuori toimijana koulussa

Lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklan mukaan koulutuksen tulee tukea lapsen yksilöllistä kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla. Yksilöllinen kehitys tarkoittaa tässä yhteydessä paitsi fyysistä myös henkistä, sosiaalista, kulttuurista, tiedollista ja tunneperäistä kehitystä. Sopimus velvoittaa kunnioittamaan ja edistämään lapsen kehitystä kohti itsenäistä aikuisuutta koko lapsuuden ajan. Kehittymisen käsitteessä ei ole kysymys lapsen valmistamisesta aikuisuutta varten, vaan kyse on parhaiden mahdollisten olosuhteiden järjestämisestä lapsuudelle, lapsen tämänhetkistä elämää varten.

Anne Konun (2002) tutkimuksessa keskeisenä hyvinvoinnin ja kouluviihtyvyyden ulottuvuutena pidetään mahdollisuutta omien kykyjen ja taitojen mukaiseen opiskeluun. Voidaankin esittää kysymys, tarjoaako koulu mahdollisuuksia lapsuuden ja varhaisnuoruuden kehitykselle mahdollisimman monipuolisesti ja rohkaiseeko se riittävästi lapsen persoonallisuuden, taitojen ja lahjojen kehittymistä.

Tässä kyselyssä lapset ja nuoret esittivät huolensa siitä, että suuret opetusryhmäkoot sekä säästöt opetuksessa ja oppimisvälineissä asettavat lapset ja nuoret eriarvoiseen asemaan ja myös estävät opettajia paneutumasta koululaisten yksilöllisiin tarpeisiin. Vastaajat korostivat oppilaiden kuuntelemista ja arvostivat sitä, että heillä olisi mahdollisuus edetä oppimisessa omaan tahtiinsa. Hyvä, paha koulu -tutkimuksessa pohditaankin aiheellisesti, "mahtuuko koululuokkaan erilaisin tarpein, kyvyin ja kiinnostuksen kohtein varustettuja lapsia vai perustuuko peruskoulun arkinen toimivuus siihen, että kaikki tekevät suunnilleen

samoja asioita samassa tahdissa ja samalla tavalla toivotuin tuloksin?” (Harinen & Halme 2012: 50). Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa korostetaan, että aikuisilla on suuri rooli siinä, että lapsi voi kokea itsensä subjektiksi ja vaikuttajaksi. Lasse Kannas peräänkuuluttaa opettajankoulutuksen kehittämistä niin, että koulussa toimivat aikuiset näkyisivät lasten ja nuorten kanssakulkijoina aiempaa paremmin. (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014.)

”Palkatkaa enemmän ihmisiä opettamaan ja panostakaa jokaisen lapsen huomiointiin niin koulussa kuin kotona.”

”Varmistakaa, että opettajat ovat osaavia ja oppilaat ymmärtävät heidän opetuksaan. (Täälläpäin erään koulumme opettajan puheista kukaan ei ymmärrä yhtikäs mitään. Opettaja hosuu eikä osaa opettaa.)”

”Opettajat eivät ole kunnolla koulutettuja, koska eivät osaa ajatella nuorten tavalla.”

”Tuntuu, että jotkut opettajat eivät osaa kertoa aiheista siten, että opiskelijat ymmärtäisivät ja varmaan tätä opettajankoulutuksessa harjoitellaankin, mutta taidon ylläpitäminen tarvitsisi mielestäni parannusta. (Kaikki oppivat eri tavalla mutta on tapauksia, joissa esim. koko luokka ei luennon jälkeen ymmärtänyt mitään ja sitä ei mielestäni voi selittää sillä, että ’kaikki oppivat eri tavalla.’)”

”Toivoisin, että kouluissa olisi töissä aikuisia joita kiinnostaa lasten opettaminen ja kuunteleminen ja se, että he myös oppivat uutta. Jos näin ei ole, ihan turha miettiä hienoja laatukriteerejä ja pedagogiikkoja.”

”Panostakaa myös enemmän koulutusjärjestelmän muokkaamiseen. Mielestäni Suomen koulujärjestelmässä tulisi ottaa enemmän huomioon lahjakkaat lapset ja vastaavasti myös tukea oppimisvaikeuksista kärsiviä lapsia enemmän. Järjestelmä on mielestäni liian kaavamainen johon jokaisen tulisi sopeutua vaikka olemme täysin erilaisia ihmisiä.”

Kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret toivat selkeästi esille sen, että kouluun tarvitaan enemmän aikuisia: opettajia, avustajia sekä kouluterveydenhuoltoon ammattihenkilöitä ja koulukuraattoreita. Säästöt, joita tehdään esimerkiksi useissa kunnissa käyttöön otetuilla sijaiskielloilla, ovat vastakkaisia lasten ja nuorten toiveiden kanssa. Lapset ja nuoret kaipaavat koulussa aikuista, jonka kanssa voi keskustella ja joka kuuntelee ja on aidosti kiinnostunut heidän asioistaan.

”Enemmän opettajia ja muita työntekijöitä sekä enemmän tiloja tarpeiden mukaan.”

”Koulun ei kuulu vain kärkeä ja opettaa olemaan hiljaa, vaan oppia oikeasti elämää, armollisuutta ja vastuunkantoa. Tämä mahdollistuisi jos kouluihin laitettaisiin joku ihminen jolle voisi oikeasti kertoa huolensa, yleinen psykologi/koulukuraattori/terveydenhoitaja/luokanopettaja Ei ole tällainen, sillä se on liian etäinen.”

”että koulussa olisi enemmän avustajia”

”Etenkin kouluterveydenhuollon tasoa pitäisi parantaa: kouluterveydenhoitaja on harvoin paikalla ja usein liian kiireinen ottaakseen vastaan oppilaita.”

"Ryhmäkokojen kasvattaminen, opetuksen keskittäminen suurempiin yksiköihin, kouluavustajien poistaminen ja resurssien supistaminen heikentävät suuresti 'maailman parhaan koulujärjestelmän maan' opetuksen laatua. Myös turvatomuuden tunne lisääntyy ja yksilöllinen kohtelu ja opetus ovat vaarassa jäädä jalkoihin. Koulun laitostumiseen meillä ei ole varaa, se tuhoaa laadukkaan opetuksen."

Lähikoulujen ja -päiväkotien lakkautusuhka

Lasten ja nuorten vastauksissa tuli esille myös huoli siitä, että pienempiä kouluja ja päiväkoteja tai lähikouluja ja lähipäiväkoteja lakkautetaan ja lapset ja nuoret joutuvat siirtymään isoihin yksiköihin kauemmas kotoaan. Lapset ja nuoret korostivat vastauksissaan pienten koulujen ja päiväkotien etuja: opettajilla ja kasvattajilla on enemmän aikaa lapsille ja kavereiden löytäminen on helpompaa. Koettiin, että pienissä kouluissa lapsilla on myös mahdollisuus leikkiä ja nauttia lapsuudesta pidempään. Harisen (2012) tutkimuksessa on tuotu esille, että kouluihin suunnatut säästöt näkyvät pitkiksi venyvinä koulumatkoina ja koulupäivinä, kun reuna-alueiden kouluja lakkautetaan ja niiden oppilaat joutuvat siirtymään isompiin kouluihin kunta- tai maakuntakeskuksiin.

"Kaupungeissa lakkautetaan kouluja ja päiväkoteja, jolloin lapsia ja nuoria siirretään jo ennestään suuriin kouluihin."

"Isoihin kouluihin siirtyminen voi edistää syrjäytymistä esim. ujojen, hiljaisten ja kehitykseltään eri vaiheessa olevien keskuudessa. Lisäksi isossa luokassa jossa on esim. 15–20 oppilasta niin opettajat eivät ehdi neuvoa niitä jotka apua enemmän tarvitsisivat."

"Lapset eivät ole pikkuaikuisia; leikki ym. on ehdottoman tärkeää, ja tästä syystä pienet kyläkoulut ovat parhaimpia kouluja myös lasten kehityksen kannalta."

"Pienissä kouluissa on helpompi tutustua muihin ja keskittyminen on helpompaa."

Opiskelijoiden oikeudet tarkastelussa

Opiskeluun liittyvissä vastauksissa nuoret olivat huolissaan sopivan opiskelupaikan saamisesta, koulutuksen laadusta sekä taloudellisen tuen riittävydestä opiskelujen aikana. Myös alueellinen tasa-arvo mietitytti vastaajia: opiskelupaikkojen keskittyminen pääkaupunkiseudulle ja suurempiin kaupunkeihin pakottaa nuoret lähtemään pois kotiseuduiltaan.

"Miksi kaikille ei löydy sopivaa koulutuspaikkaa?"

"Kaikkien pitäisi saada opiskelupaikka haluamaansa oppilaitokseen heti peruskoulun jälkeen."

"Älkää panostako vain suurkaupunkeihin ja pääkaupunkiseutuun. Myös lapsista osa jatkaisi mielellään opiskelua kotikonnuilla, mutta se ei ole mahdollista niitä lakkautettaessa."

"Oman kaupunkini kouluissa on jouduttu tekemään leikkauksia koulutusasioissa ja lähilukioni meinataan lopettaa."

"Opetuksen menojen leikkaamisen pitää loppua, jotta opiskelun laatu ei huononiisi."

"Mielestäni opintotukea pitäisi saada nuorempana ja sellaisten ihmisten jotka tulevat opiskelemaan ulkomailta pitäisi myös saada opintotukea. Esimerkiksi kaverini joka tuli ulkomailta opiskelemaan ei saa opintotukea, vaikka hän opiskelee täällä."

"Älkää lisätkö 2. asteen opiskelijoille lisätaakkaa rahoitukseen."

"Omalla kohdallani leikkaukset vaikuttavat mm. lukion kurssivalikoimaan, luokkakokoihin jne. Olisin halunnut käydä lukion neljässä vuodessa, että ehdin opiskella enemmän ja perusteellisemmin, myös koska en tiedä vielä mitä teen lukion jälkeen. Opettajien mukaan 'kaikesta pyritään tekemään tehokkaampaa' tai jotain vastaavaa, mutta en kyllä ole varma onko laadusta tinkiminen hyvä asia. No, koko lukioni saatetaan lopettaa, että ei sekään mukavaa ole."

"Esim. lukioden yhdistäminen tai lakkauttaminen, opiskelupaikkojen vähentyminen ja luokkakokojen kasvu ympäri maata eivät ole hyvä asia tulevaisuutta ajatellen. Oman käsitykseni mukaan laadukas koulutus on yksi Suomen menestyksen peruspilareista, minusta leikkauksia tehtäessä ei ole katsottu tarpeeksi pitkälle tulevaisuuteen, jos ollenkaan. Hyvä, laadukas ja tasa-arvoinen koulutus-han mahdollistaa menestymisen muilla aloilla."

4.1.4 Varhaiskasvatus investointina tulevaisuuteen

"Koska lapset ovat maailman tulevaisuus"

Varhaiskasvatukseen liittyvissä vastauksissaan lapset ja nuoret nostivat esille, että koulun ohella myös varhaiskasvatukseen tulee kokonaisuudessaan panostaa nykyistä enemmän. Huomiota kiinnitettiin paitsi siihen, että päivähoitopaikkoja tulee olla riittävästi, myös siihen, että varhaiskasvatus tulee ymmärtää investointina, jolla on tärkeä rooli sekä tiedollisten että ei-tiedollisten taitojen kartuttajana.

"Kouluihin ja päiväkoteihin pitäisi panostaa enemmän – koska lapset ovat maailman tulevaisuus."

"Mielestäni lapsien kuuluu olla mukana sosiaalisessa elämässä koska se mitä oppii lapsena, taitaa sen myös vanhempana."

On kiinnostavaa, että tämä teema nousi esille useissa varhaiskasvatukseen liittyvissä vastauksissa, vaikka kokonaisuudessaan varhaiskasvatukseen liittyvien vastausten määrä olikin varsin pieni. Osittain taustalla voi olla kyselyn ajankohta, jolloin käytiin paikoitellen varsin voimakastakin keskustelua ns. subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamisesta ja varhaiskasvatuksen merkityksestä.

4.2 Harrastukset ja vapaa-aika ovat keskeinen osa lasten ja nuorten arkea

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 31 artikla: ”1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. 2. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.”

Kouluun liittyvien asioiden lisäksi lasten ja nuorten vastauksissa korostuivat vapaa-ajan ja harrastusten merkitys; niihin liittyvät asiat saivat toiseksi eniten mainintoja hallituksen rahankäyttökohteina. Erilaiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet liittyvät kiinteästi lasten ja nuorten arkeen, joten on luonnollista, että ne ovat niitä asioita, joihin hallituksen tulisi lasten ja nuorten mielestä panostaa ja käyttää rahaa.

”Kaikilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus harrastaa”

Harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tärkeys on noussut esille monissa lapsille ja nuorille viime vuosina tehdyissä kyselyissä (mm. Jokaiseen paikkaan on lyhyt matka – Lasten mielestä hyvä kunta. Lapsiasiavaltuutettu; Entten tentten pelistä pois! Lapsen ääni 2015. Pelastakaa Lapset ry; Tuononen 2008). Myös tässä kyselyssä lapset ja nuoret toivat vahvasti esille, että hallituksen tulisi käyttää enemmän rahaa harrastusmahdollisuuksien turvaamiseen. Osa lapsista ja nuorista totesi, että harrastustoimintaan panostaminen on tärkeää yksinkertaisesti siksi, että harrastaminen on ”järkevää tekemistä” tai koska harrastaminen on tärkeää.

"koska se on tärkeä osa elämää"

"koska on paljon harrastajia ja se on kivaa ja tarvitaan lisää rahaa"

"Siks että kaikki vois harrastaa eikä tekis pahoja!!"

Lapset ja nuoret kantoivat huolta myös harrastuspaikoista ja niiden kunnosta sekä korostivat asianmukaisten puitteiden ja välineiden merkitystä.

"Koska liikunta ei jaksa kiinnostaa jos ei ole oikeita välineitä."

”Harrastusmahdollisuuksiin uusi monitoimihalli. Harrastan itse pesäpalloa ja talvella on melko huonot mahdollisuudet. Monitoimihallissa olisi tilaa ja sitä voisi soveltaa moneen eri harrastuksen harrastamiseen.”

Lisäksi osa lapsista ja nuorista perusteli harrastustoimintaan panostamisen tärkeyttä korostamalla tasa-arvoisia harrastusmahdollisuuksia ja niiden turvaamista. Hallituksen toivottiin auttavan vähävaraisia perheitä rahallisesti lasten harrastuksissa, jotta kaikki lapset saisivat halutessaan mahdollisuuden harrastaa jotain. Vastauksissa viitattiin myös ajankoh-
taiseen keskusteluun erityisesti liikuntaharrastusten hinnoista.

"Suomessa harrastaminen on kallista, kaikilla perheillä ei ole rahaa lasten harrastuksiin."

"No esim. jääkiekko on tosi kallis harrastus köyhille."

Myös harrastusten sosiaalinen ulottuvuus eli kavereiden ja vertaisryhmän merkitys nousi esille. Erityisesti korostettiin sitä, kuinka lapsi saattaa joutua vanhempien heikon taloudellisen tilanteen vuoksi lopettamaan harrastuksensa, ja pohdittiin, millaisia vaikutuksia sillä on lapseen erityisesti sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Hakovirran ja Rantalaihon (2012: 80–92) lasten taloudellista eriarvoisuutta tarkasteleva tutkimus tuo hyvin ilmi, miten tärkeitä lasten vertaissuhteiden muodostumisessa ovat yhteiset intressit, kuten yhteiset harrastukset. Jos lapsella on perheen taloudellisen tilanteen vuoksi vähemmän kulutusresursseja kuin muilla samanikäisillä, se voi rajoittaa lapsen sosiaalisia toimintamahdollisuuksia. Tutkimuksen mukaan köyhyysliitteen leima voi uhata lasten sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja pahimmillaan jopa sulkea lapsen sosiaalisten verkostojen ja yhteisöjen ulkopuolelle.

"Jos jompikumpi vanhemmista joutuu yhtäkkiä työttömäksi, ei se tee hyvää lapselle että hän joutuu sen takia lopettamaan harrastuksensa, ja sitä kautta lakkaa tapaamasta suurta osaa ystäivistään."

Lasten ja nuorten esille nostama näkökulma tasa-arvoisten harrastusmahdollisuuksien turvaamisesta on tärkeä ja ajankohtainen. Pelastakaa Lapset ry:n tekemän kyselyn (*Entten tentten pelistä pois! Lapsen ääni* 2015) mukaan vähävaraisista lapsista peräti 80 % koki, että heidän mahdollisuutensa harrastaa ovat rajoittuneet. Lisäksi raportin mukaan 71 % vähävaraisten perheiden lapsista on joutunut jäämään pois harrastuksista perheen taloudellisen tilanteen vuoksi. On huolestuttavaa, että erityisesti liikuntaharrastusten hinnat ovat nousseet niin korkeiksi, että moni lapsi joutuu lopettamaan harrastuksensa vasten tahtoaan. Yhteiskunnan tuki voi olla yksi ratkaisu harrastusmahdollisuuksien tasaamiseen. Toisaalta, kuten myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa pohditaan, seurausten lisäksi on syytä pohtia myös syitä. On tärkeää, että meillä on kilpaurheilun tai vahvasti tavoitteellisen urheilun rinnalla myös edullisempia ja rennompia vaihtoehtoja niille lapsille ja nuorille, joiden tavoitteet ovat toisenlaiset. (*Harrastuksen hinta syrjäyttää*. Helsingin Sanomien www-sivut.)

"Sellasia paikkoja joissa lapset oikeesti viihtyy ja joissa on turvallista olla"

Harrastusmahdollisuuksien lisäksi lapset ja nuoret pitävät tärkeänä, että heille jää koulupäivien, läksyjen ja harrastusten jälkeen myös ohjaamatonta ja aikatauluttamatonta aikaa, jolloin voi olla vapaasti esimerkiksi kavereiden kanssa (Tuononen 2008).

Tähän kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret nostivat kuitenkin voimakkaasti esille sen, että heillä ei ole riittävästi kokoontumis- ja ajanviettopaikkoja, joissa voisi oleskella, rentoutua ja viettää aikaa kavereiden kanssa.

"Koska jos näitä (paikkoja joissa voisi viettää aikaa) ei olisi, ei täälläkään nuoret norkoilisi kauppojen tai koulujen pihilla..."

"Koska nuoret hädätään pois kaikkialta missä he ovat, mm. melun ja ihmispaljousien takia ja yli 15 v. porukoiden ajoneuvojen takia."

"Jotta ei olisi niin tylsää kun ei jaksa olla kotona. Jos vanhemmat vaikka sanoivat että mene ulos niin olisi jokin paikka mennä viettämään aikaa kavereiden kanssa."

"Niitä (vapaa-ajan mahdollisuuksia) tuntuu olevan liian vähän tai paikoista ei pidetä huolta."

Kyselyyn vastanneiden lasten mielestä hallituksen tulisi panostaa nykyistä enemmän myös leikkipaikkoihin. Tosin useampi vastaaja totesi, että leikkipaikkoja kyllä on, mutta ne ovat liian tylsiä eivätkä vastaa lasten tarpeisiin. Olisikin keskeistä, että lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa ja muun muassa leikkipaikkoja suunniteltaessa heidän näkemyksiään ja mielipiteitään kuultaisiin nykyistä paremmin. Kyse ei aina ole rahasta, vaan myös asenteista.

"Koska lapset tykkäävät leikkiä ja leikkipihat ovat nykyään tylsiä."

Monipuolista toimintaa ja paikkoja omaehtoiseen toimintaan

Yleisten ajanvietto- ja leikkipaikkojen lisäksi lapset ja nuoret toivoivat hallituksen käyttävän nykyistä enemmän rahaa siihen, että tarjolla olisi lapsille ja nuorille suunnattua monipuolista toimintaa ja toimintapaikkoja. Toimintapaikoilla lapset ja nuoret viittasivat useimmiten paikkoihin, jotka mahdollistavat erilaisen omaehtoisen liikunnallisen toiminnan yhdessä kavereiden kanssa. Esille nostettiin muun muassa skeittipuistot, uimahallit ja nuorille suunnatut kuntosalit. Huolta kannettiin myös siitä, että erityisesti maaseudun pienissä kylissä vapaa-ajan toimintaa ei ylipäättään ole riittävästi, minkä koettiin aiheuttavan yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

Monet lapset ja nuoret nostivat esille myös lähikirjastojen merkityksen ja toivoivat, että niitä ei lakkautettaisi. Kirjastojen merkitys lapsille monipuolisena kulttuuripalveluna sekä ajanviettopaikkana korostui myös Lapsiasiavaltuutetun Suomen Lasten Parlamentin jäsenille teettämässä kyselyssä (*Jokaiseen paikkaan on lyhyt matka – Lasten mielestä hyvä kunta 2012*. Lapsiasiavaltuutettu.).

"Voisi käyttää enemmän rahaa lähikirjastopalveluihin – lähikirjastomme lakkautettiin."

"Jokaisen lapsen pitäisi saada urheilla, käydä lähikirjastoissa ja leikkiä enemmän koulun jälkeen."

"Nykyisin ollaan mielestäni liikaa älypuhelimilla ja muutenkin netissä. Vapaa-ajan toiminta voisi ehkäistä lasten halua istua sisällä ruudun ääressä."

"Liikuntajuttuihin – kaikki muutkin lapset ja nuoret saattaisi innostua enemmän liikkumaan mikä ei ole pahasta."

*"Nuorille mielekästä liikuntaa – lapsille ja vanhuksille tehty enemmän liikunta-
muotoja kuin nuorille."*

4.3 Lapsiperheiden taloudelliseen eriarvoisuuteen tulee puuttua

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artikla, kohta 1, 2 ja 3: ” 1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. 2. Vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet. 3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.”

Osa kyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista oli sitä mieltä, että hallituksen tulisi käyttää nykyistä enemmän rahaa vähävaraisten lasten auttamiseen. Vastausten taustalla oli vahvasti ajatus siitä, että lapsiperheiden taloudelliseen eriarvoisuuteen tulee puuttua. Vastauksissa nostettiin esille, että lapsiperheiden tukia ja etuuksia on leikattu liikaa, ja oltiin huolissaan asian vaikutuksista perheiden hyvinvointiin. Taustalla voi olla kyselyajankohtana julkisuudessa käyty keskustelu lapsilisään tehdystä leikkauksesta.

”Tukia pienennetään koko ajan, samaan aikaan kun kaikkien hinnat nousevat. Lapsiperheet elävät mielestäni tällä hetkellä todella ahtaalla. Rahaa on juuri ehkä ruokaan.”

Monista vastauksista välittyi tietoisuus siitä, että lapset elävät entistä eriarvoisemmassa yhteiskunnassa. Lapset ja nuoret korostivat hyvin vahvasti yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ja toivat esille sen, että lapset ovat pienituloisia vailla omaa syytään. Lapsi on köyhä, koska hän asuu pienituloisessa kotitaloudessa. Myös Markus Jäntti (2010: 62) on korostanut, että juuri tästä syystä lapsen köyhyyttä on usein varsin vaikea hyväksyä moraalisesti.

”Lapset ovat viattomia jos vanhemmilla on pienet tulot tai jos vanhemmat ovat työttömiä.”

”Tasa-arvon nimissä olisi hyvä, että kaikilla lapsilla olisi mahdollisuus samantyyppiseen hyvinvointiin vanhempien varallisuudesta huolimatta.”

Lisäksi vastauksissa korostettiin sitä, että jokaisella tulee olla oikeus tiettyyn, riittäväksi katsottuun elintasoon. Riittävää elintasoja määriteltiin muun muassa siten, että perheellä tulee olla ”oikeus saada tukea, kun ei ole varaa ravintoon, vaatteisiin tai asuntoon”. Perusteluina mainittiin muun muassa:

”Ilman rahaa on hankala elää, ja vanhempien köyhyys tekee lapsista epätasa-arvoisempia.”

”Koska jokaisen tulisi pystyä elämään ilman että katsoo jokaisen sentin perään.”

Erityistä huomiota kiinnitettiin myös yksinhuoltajien tilanteeseen sekä kasvavaan työttömyyteen ja sen vaikutuksiin:

"Meidän perhe ei saanut esim. asuntoa vaikka äitini on yksinhuoltaja ja meiltä lähti kämppä alta."

"Aika moni ihmisistä Suomessa ovat työttömiä, eivätkä he pysty ostamaan kaikkea mitä tarvitsee!!"

Lapset ja nuoret nostivat esille myös köyhyyden moniulotteisuuden, jolloin köyhyys ei tarkoita vain materiaalista niukkuutta vaan myös subjektiivista, ihmisen omakohtaista kokemusta. Lisäksi vähävaraisuuden tai köyhyyden nähtiin vaikuttavan lasten elämään hyvin laajasti: se vaikuttaa esimerkiksi vapaa-ajanvietto- ja harrastusmahdollisuuksiin, sosiaalisiin suhteisiin (ks. luku 4.2. harrastukset ja vapaa-aika ovat keskeinen osa lasten ja nuorten arkea), mahdollisuuksiin kouluttautua (mm. maksullisten koulukirjojen muodossa) sekä koulumenestykseen. Tähän kyselyyn osallistuneet vastaajat eivät määritelleet tarkemmin sitä, millä tavalla perheen varallisuus heidän mielestään vaikuttaa lapsen koulumenestykseen, mutta Hakovirran ja Rantalaihon (2012: 66–67) tutkimuksessa lapset pitivät mahdollisena syynä muun muassa sitä, että köyhempien perheiden lapset eivät saa vanhemmiltaan tukea koulutyöhön samassa määrin kuin varakkaampien perheiden lapset.

"Kaikilla pitäisi olla mahdollisuus saada tasapainoista ruokaa, tarvittaessa uusia (edes käytettyjä, jotka ovat lapselle uusia) vaatteita, oikeat koulukirjat jne."

"Perheen varallisuus voi vaikuttaa koulumenestykseen merkittävästi."

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa valvova komitea on suosituksissaan (2011) tuonut esille, että Suomen tulee tehostaa pyrkimyksiään tukea vähäosaisia perheitä, etenkin yksinhuoltajia, monilapsisia perheitä sekä pienten lasten perheitä, sekä taata kaikille lapsille oikeus riittävään elintasoon. Lasten taloudellisen eriarvoisuuden vähentämiseen on keskeistä kiinnittää huomiota myös siitä syystä, että niin tulojen kuin sosioekonomisen aseman yleisemminkin tiedetään olevan korreloitunut yli sukupolvien (Jäntti 2010: 73–74).

4.4 Laatua lastensuojeluun

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 5 artikla: ”Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.”

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artikla: ”1. Sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Tällainen päätös saattaa olla tarpeellinen erityistapauksessa, kuten lapsen vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta tai kun vanhemmat asuvat erillään ja on tehtävä päätös lapsen asuinpaikasta.

2. Kaikille asianosaisille on annettava mahdollisuus 1 kappaleessa tarkoitetuissa toimissa osallistua asian käsittelyyn ja tuoda siinä julki näkökantansa.

3. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmistaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.”

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla, kohta 3: ”Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.”

Ne lapset, joiden mielestä hallituksen pitäisi käyttää nykyistä enemmän rahaa lastensuojeluun, näkivät monia eri tapoja, joilla lastensuojelun toimivuutta voitaisiin parantaa. Vastauksissa näkyi selvästi se, että lapset ja nuoret olivat seuranneet Eerika-oikeudenkäyntiin liittyvää kirjoittelua lehdissä. Yksi nuori totesi:

”On kamalaa lukea lehdistä, miten sosiaalitoimi ei ottanut lastensuojeluilmoituksia tosissaan. Lapsia jopa kuolee sen takia kun vanhemmat pahoinpitelevät ja ketään ei kiinnosta!”

Lapset ja nuoret myös kokivat, että lastensuojelun tila on kriisiytynyt. Tähän kriisiytymiseen lapset ja nuoret liittivät erityisesti sen, ettei lapsia suojella riittävästi, eli huostaanottoja tehdään lasten ja nuorten näkökulmasta liian myöhäisessä vaiheessa – tilanteissa, joissa ongelmat lasten arjessa ovat jo kohtuuttomia. Kriisiytymisen toisena puolena lapset ja nuoret toivat esiin sen, kuinka itse lastensuojelutyötä, lasten, nuorten ja perheiden kohtaamista sekä auttamista, tehdään epätasalaatuisesti. Näissä näkemyksissä nousi esiin käsitys, että huostaanottotilanteita on toteutettu lapsen ja nuoren näkökulmasta traumaattisesti tai toisaalta myös se, että lastensuojelussa tartutaan liian pieniin ongelmiin ylitse ottaen ja ilmeisen väärin keinoin, jotka lopulta hankaloittavat tilannetta.

Kyselyyn vastanneista melko moni arvioi, että ehkäisevän työn mahdollisuuksia pitäisi vahvistaa ja panostaa niihin paljon nykyistä enemmän. Yhdeksi merkitykselliseksi tekijäksi nähtiin raha: rahan puute ei saisi johtaa tilanteisiin, joissa lapsi tai nuori otetaan huostaan.

"Lastensuojelun tila on kauhistuttava, suojelua tarvitsevia lapsia ei huostaanoteta, huostaanotetaan traumaattisesti ja työntekijät ovat paineen alla varsinkin päätöspoolella. Ennaltaehkäisyyn pitäisi panostaa paljon!"

Lapset ja nuoret myös tunnustivat, että on tilanteita, joissa lastensuojelun toiminta on perusteltua ja oikeutettua. Erityisesti lapset ja nuoret mainitsivat tilanteet, joissa perheissä koetaan väkivaltaa. Toisaalta myös arveltiin, että Suomessa on edelleen lapsia ja nuoria, joilla ei ole vanhempia tai jotka on hylätty tavalla tai toisella. Myös vanhempien alkoholisoitumista käsiteltiin vastauksissa.

"Heilläkin pitäisi saada olla hyvä elämä, myöskin orpokodissa. Sillä yleensä orpokodeissa eläminen ei ole kovin ihanaa, joten heille pitäisi antaa samat mahdollisuudet, kuin muillekin (heillä on kyllä hyvät olot, mutta meinaan vielä parempia!)"

Kiinnostavaa oli, että kyselyssä nousi esiin nuorten toiveita esimerkiksi laitossijoitusten priorisoinnista suhteessa perhehoitoon. Tätä perusteltiin sillä, että laitoksissa henkilökunta toimii ammatillisen koulutuksen varassa, mikä sijaisperheiltä usein puuttuu. Sijaisperheiden toimintaan tuli lapsilta ja nuorilta myös arvio siitä, että niiden toimintaa tulisi valvoa nykyistä tarkemmin sekä myös tukea huolellisemmin. Nuori, joka oli ollut sijoitettuna lastensuojelulaitokseen, totesi puolestaan laitoshuollon henkilöstöstä, että joukkoon mahtui myös työntekijöitä, joilla ei ollut osaamista tai motivaatiota olla töissä lastensuojelulaitoksessa.

Lapsilta ja nuorilta löytyi myös ymmärrystä lastensuojelun työntekijöille, kuten yksi kyselyyn vastanneista nuorista toteaa:

"Mielestäni Suomessa sosiaalityössä lastensuojelulla ei ole tarpeeksi työntekijöitä, joillakin työntekijöillä voi olla kymmenen eri juttua samaan aikaan, ja niitä kaikkia ei voi ehtiä hoitaa ajoissa. Yhtäkään lastensuojelun tapausta ei saisi jäädä hoitamatta ajoissa resurssipulan takia."

Vastauksissa erityisesti kehittämisen kohteiksi nousivat myös erotilanteet lapsiperheissä – erityisesti siitä näkökulmasta, että vanhempien kiristyneet välit johtavat tilanteeseen, jossa erotilanteesta tulee lastensuojelutapaus.

4.5 ”Terveydenhuolto, sekä henkinen että fyysinen”

4.5.1 ”Oikeus terveydenhuoltoon, esimerkiksi lääkäreiden ja sairaaloiden palveluihin”

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 6 artikla: ”1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään.

2. Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.”

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 24 artikla, kohta 1 ja 2: ”1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveysterveyspalveluista.

2. Sopimusvaltiot pyrkivät tämän oikeuden täysimääräiseen toteuttamiseen ja ryhtyvät asianmukaisiin toimiin erityisesti:

- a) vähentääkseen imeväis- ja lapsikuolleisuutta;
- b) varmistaakseen, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon, jossa painottuu perusterveydenhoidon kehittäminen,
- c) taistellakseen tauteja ja aliravitsemusta vastaan myös perusterveydenhuollon tasolla, muun muassa käyttämällä helposti saatavilla olevaa teknologiaa ja huolehtimalla riittävän ravintopitoisen ruoan ja puhtaan juomaveden saatavuudesta ottaen huomioon ympäristön pilaantumisen vaarat ja riskit;
- d) taatakseen asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille;
- e) varmistaakseen, että yhteiskunnan kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja lapsen terveydestä ja ravinnosta, rintaruokinnan eduista, ympäristöhygieniasta ja onnettomuuksien ehkäisystä;
- f) kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja.”

Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus terveysterveyspalveluissa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kouluterveyskyselyn tulosten mukaan nuoret kokivat terveydentilansa paremmaksi kuin 2000-luvun alussa. Sen sijaan erilaisten oireiden kokeminen on pysynyt suunnilleen samalla tasolla reilun kymmenen vuoden aikana. Tyttöillä oli näitä oireita huomattavasti poikia enemmän. Kyselyyn vastanneet lapset ja nuoret pitivät tärkeänä investointikohteena kehittää terveydenhuoltoa ja kohdentaa siihen rahaa. Terveydenhuolto mainittiin useissa avoimissa vastauksissa, erityisesti kouluterveydenhuolto. Kouluterveydenhuollon palvelut ja niiden saavutettavuus olivat keskeisesti esillä kyselyssä myös kouluun liittyvissä vastauksissa. Asia on lasten ja nuorten kannalta merkittävä, sillä terveysterveyspalvelujen tarjoaminen kouluissa edistää terveyttä, auttaa sairauksien seurannassa ja parantaa koululaisten pääsyä terveysterveyspalvelujen piiriin.

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tuli voimaan 1.8.2014, ja lain tavoitteena on siirtää toiminnan painopistettä ennaltaehkäisevään suuntaan. Laki edellyttää, että opiskelijalla on mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti oppilashuollon psykologin tai kuraattorin

kanssa laissa säädetyssä määräjasssa. Lisäksi laissa säädetään terveydenhoitajan ja lääkärin saavutettavuudesta sekä kuraattoreiden kelpoisuudesta. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoituksena on siis vahvistaa lasten ja nuorten oikeutta terveyteen ja hyvinvointiin turvaamalla mahdollisuuden puuttua lasten ja nuorten kohtaamiin ongelmiin varhaisemmin. Lapset ja nuoret ovat tuoneet esille useissa eri yhteyksissä, että koulupsykologille tai kuraattorille hakeutumista voi estää se, ettei ammattihenkilö ole koulussa tunnettu, hän on paikalla vain vähän tai hän on lapsille vieras. Luottamussuhteen rakentaminen vie aikansa, ja lapsille ja nuorille on tärkeää, että heidän arkiympäristössään on tarpeen tullen ihmisiä, joihin on helppo ottaa yhteyttä ja kertoa omista asioistaan.

"Pitäisi olla helpompaa päästä puhumaan terveydenhuollon ammattilaiselle esim. omaa kehoa, mieltä tai elämää koskevista huolista ja asioista. Koulukuraattoreiden, -terveydenhoitajien ja -psykologien pitäisi olla helpommin lähestyttäviä ja asiantuntevia sekä perillä nykykuorten asioista ja elämästä. Esimerkkinä oma kouluni: terveydenhoitaja on tavattavissa vain klo 9–10 aamulla ja koulukuraattori ei ole kovin hyvin lähestyttävä. En edes tiedä, onko koulussamme koulupsykologia."

YK:n lapsen oikeuksien komitean terveyteen liittyvässä yleiskommentissa korostetaan, että terveydenhuoltoon ei sisälly pelkästään oikea-aikainen ja tarkoituksenmukainen sairauksien ehkäisy, terveyden edistäminen ja sairauksien parantaminen, vaan myös lasten oikeus kasvaa ja kehittyä täysimääräisesti. Oikeus terveyteen tulee käsittää kokonaisvaltaisesti, jolloin siihen kuuluu komitean mukaan myös esim. huolehtiminen lasten terveellisistä asuin- ja elinolosuhteista. (YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta. 24 artikla. Lapsiasiavaltuutettu.)

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissa korostetaan myös sopimusvaltioiden velvoitetta varmistaa laadukkaiden perusterveydenhoitopalvelujen yleinen kattavuus. Viime aikoina julkisuudessa on keskusteltu paljon terveydenhuoltopalveluiden resursseista ja niiden riittämättömyydestä. Esillä ovat olleet terveydenhuoltopalveluiden saatavuuteen vaikuttavat pitkät odotusajat, hoitojonot sekä taloudelliset esteet. Lisäksi rakenneuudistusten myllerryksessä on ajoittain puhuttu pitkistä maantieteellisistä etäisyyksistä ja palveluiden eriarvoistumisesta. Tämä keskustelu näkyy myös lasten ja nuorten vastauksissa: huoli terveydenhuoltopalveluiden riittävydestä on ilmeinen.

"Ehottaisin että pistettäisiin rahaa sairaaloihin ja terveystakeskuksiin."

"Terveydenhuolto. Ei pitäisi keskittää palveluja, eikä sulkea pienempiä toimipisteitä."

"Minusta hallitus ei vain käytä tarpeeksi rahaa julkiseen terveydenhuoltoon ja monet käyttävätkin siksi yksityisiä palveluita, jotka tulevat kalliiksi. Yksi vierailu yksityisellä korvalääkärillä maksaa noin 80 euroa, eikä Kela korvaa siitä paljoakaan, koska sairaus ei ole niin vakava."

"Jos hallitus laittaisi julkiseen terveydenhuoltoon enemmän rahaa, ihmiset käyttäisivät sitä enemmän, kun he saattaisivat jopa saada ajan aiemmin, kuin vuoden päästä."

"Koulut on eriarvoisia. Oon itse hyvässä koulussa, mut kaveri ei. Siellä on huonoa opetusta. Sama näkyy terveydenhuollossa. Me käydään yksityisellä, mut kaveri sai esim. väärät lääkkeet viimeksi kun kävi terveystakeskuksessa."

"Kaikille pitää varallisuudesta huolimatta saada taattua yhtä hyvä ja nopea terveydenhoito."

"Pidettäisiin enemmän huolta julkisesta terveydenhuollosta ja oltaisiin tarkkoja siitä, että jokainen lapsi ja nuori saisi heidän tarvitsemaa hoitoa."

"Lasten terveydenhuollon palveluihin pääsyä voisi nopeuttaa."

"Tukea enemmän sairaiden lasten yhdistysten kuntoutuslomatoimintaa."

Muutamissa terveydenhuoltoon liittyvissä vastuksissa lapset ja nuoret pohtivat sairaanhoidon laatukysymyksiä. Digitaalisessa mediassa keskustellaan ajoittain hyvinkin yksityiskohtaisesti ja laajasti hoitoon liittyvistä puutteista tai virheistä sekä potilaiden saamasta huonosta kohtelusta. Tämä varmasti mietityttää myös lapsia ja nuoria terveydenhuoltopalveluiden käyttäjinä. Vastauksissaan lapset ja nuoret toivat esille huolta terveydenhuollon toiminnasta lapsia koskevassa hoidossa, mutta pohtivat myös paljon esillä ollutta vanhus-tenhuollon tilaa Suomessa.

"Esimerkkinä oma pikkusiskoni oli 2-vuotias, kun hän sairastui niin pahasti, että kävi jopa lähellä kuolemaa hoitovirheen takia. Häntä ei paikallisella terveyskeskuksella, tutkittu riittävän hyvin ja ajoissa, että joutui moneksi päiväksi Seinäjoelle sairaalaan. Vasta siellä selvisi, että hänen tulehdusarvonsa olivat hengenvaarallisen korkeat. Olen kuullut monia samanlaisia tapauksia ennenkin, mm. Iltalehdessä oli juuri juttu 12-vuotiaasta pojasta joka käännytettiin pois terveyskeskuksen ovelta, vain kaksi minuuttia ennen sulkemisaikaa, vaikka hänen päästään vuoti verta. Joten toivoisin, että hoitajien ja lääkäreiden koulutukseen, sekä ylipäänsä valintaan, panostettaisiin tarkemmin että he eivät tekisi niin vakavia virheitä tulevaisuudessa. Lapsen henki ei ole leikin asia."

"Vanhukset oottaa sairaalassa vaan omaa kuolemaa eikä kukaan oo niiden tukena. Elämän viimeiset hetket pitäis tuntea itsensä tärkeäksi eikä vaan toivoa omaa kuolemaa."

"Terveydenhuoltoa pitäisi parantaa ja kansanäänestyksiä järjestää."

Laatua terveydenhuollossa on myös potilaan kohtaaminen, niin että hänelle jää tunne siitä, että hänen näkemyksensä ja tarpeensa ovat tulleet kuulluksi. Ursula Kilkelly ja Mary Donnelly (2006) ovat tutkineet lasten ja nuorten mahdollisuuksia ja oikeutta osallistua ja tulla kuulluksi terveydenhuollon toiminnassa. Kilkellyn ja Donnellyn (mt.) tutkimuksessa kysyttiin lapsilta, mitkä ovat heidän mielestään terveydenhuollon ammattilaisten tärkeimmät luonteenpiirteet. Lapset toivat esille, että lääkäreiden tulisi puhua suoraan lapsille ja selittää heille heidän hoitoaan koskevat asiat ymmärrettävällä tavalla. Hoitotilanteissa kommunikatio ei lasten mielestä saisi tapahtua yksinomaan aikuisten välillä. Lapset myös mainitsivat tärkeänä ominaisuutena terveydenhuoltohenkilökunnan kiltteyden ja ystävällisyyden. Ensimmäisellä vaikutelmalla, jotka lapset terveydenhuollon ammattilaisesta saavat, oli lasten mielestä suuri merkitys.

Lapsiasiavaltuutettu teki jyvaskyläläisille lapsille ja nuorille pienen terveydenhuoltoon liittyvän kyselyn vuonna 2011. (Kiili 2011). Kyselyyn vastanneet lapset toivat esille, että heitä hämmäntävät erityisesti ammattilaisten käyttämät oudot termit, eivätkä he aina ymmärrä, mitä lääketieteellisillä käsitteillä tarkoitetaan. Kilkellyn ja Donnellyn (2006) tutkimuksessa korostettiin, että vastaanottotilanteessa vallitsevalla tunnelmalla on suuri merkitys sille,

uskaltaako lapsi esittää haluamiaan kysymyksiä. Jotta lapset voisivat pohtia vastaanotolla heitä askarruttavia kysymyksiä, he tarvitsevat rauhallisen ja välittömän ilmapiirin sekä tunteen siitä, että lasta hoitava henkilö on tilanteessa nimenomaan häntä varten ja hänelle läsnä.

”ettei tarvitse mennä aina eri lääkäriille”

”Minä käyn vain kerran vuodessa tiimissä, mutta lääkäri ei tutki minua. Ihmiset kirjottavat papereita ja minä leikin samalla.”

Sairaalaympäristö

Viime aikoina on korostettu myös terveydenhuoltopalveluissa lapsille suunnitellun, turvallisen ja riittävän tilavan ympäristön merkitystä. Esimerkiksi HUS:n Uuden lastensairaalan suunnittelussa ovat lapset olleet aktiivisesti mukana. Aalto-yliopiston hankkeessa on ollut tarkoituksena kehittää ja löytää lapsipotilaiden ja heidän omaistensa näkökulmat huomioivia tila- ja ympäristöratkaisuja. (Uusi lastensairaala 2017. Hankesuunnitelma, HUS.)

Sairaalaympäristö poikkeaa paljon lapselle tutusta ja turvallisesta arjen toimintaympäristöstä. Sairaalassa tilat, kalusteet, laitteet ja apuvälineet on ensisijaisesti suunniteltu hoidollisten tarpeiden näkökulmasta. Kuitenkin lasten sairaanhoitoon liittyvissä tutkimuksissa on alettu korostaa enenevässä määrin lapsiystävällisen toiminnan ja tilojen merkitystä: lapset tarvitsevat juuri heidän tarpeisiinsa suunniteltua, turvallista ja riittävän tilavaa toimintaympäristöä myös sairaalaolosuhteissa.

Euroopan neuvosto toteutti vuonna 2011 kyselyn, jossa tutkittiin jäsenmaiden terveydenhuollon lapsiystävällisyyttä kyselemällä sairaalassa olleilta lapsilta heidän mielipiteitään terveydenhuollosta (*Child-friendly health care: the views and experiences of children and young people in Council of Europe member States*. Council of Europe). Kyselyyn osallistuneet suomalaiset lapset toivat esille, että mieluisat sairaalakokemukset rakentuvat mm. riittävästä, ikätasoisesta ajanvietteestä ja tekemisestä sekä hyvästä ruuasta. Lapset kaipaavat sairaalassa ollessaan ”kodinmakuista ruokaa”, enemmän leluja ja pelejä, sairaalaklovnin vierailuja sekä seuraa. (*Lasten kokemuksia terveydenhuollosta: Euroopan neuvoston lasten terveydenhuoltoon liittyvän kyselyn Suomen raportti*. Lapsiasiavaltuutettu.) THL:n julkaisemassa *Varhaiskasvatus sairaalassa* -julkaisussa muistutetaan, että sairaalassa leikkiympäristöjen ja leikkivälineiden tulisi mahdollistaa monipuolinen ja ikätasoinen leikki ja toiminta.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on tuonut esille, että sopimuksen 12 artiklan mukainen lapsen oikeus osallistua ja vaikuttaa tulee ulottaa lapsille suunnattujen palveluiden ja toimintaympäristöjen suunnitteluun, toteuttamiseen ja kehittämiseen. Myös sairaanhoidossa lasten omien kokemusten esilletuominen on olennaisen tärkeää, sillä aikuisten käsitykset lapsiystävällisestä ympäristöstä tai lapsille suunnatuista laadukkaista palveluista voivat poiketa lasten omista mielipiteistä paljonkin. Terveydenhuollon kehittäminen lapsiystävällisempään suuntaan edellyttää, että lapset voivat itse oman asiansa tuntijoina osallistua kehittämistyöhön näkemyksillään ja kokemuksillaan. Lapsen tarpeet ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaisesti huomioiva hoito tuottaa suurella todennäköisyydellä myös parempia tuloksia.

Suomen NOBAB – NOBAB i Finland ry:n (Nordisk förening för sjuka barns behov) toiminnan lähtökohtana ovat lasten sairaanhoidon standardit, jotka on tarkoitettu kriteereiksi lasten sairaanhoidon laadun turvaamiseksi. Yhdistyksen tavoite on saada standardit mukaan lainsäädäntöön, suosituksiin ja ohjeisiin. Standardit perustuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, ja ne on laadittu yhteistyössä eri ammattilaisten ja vanhempien kesken. Standardeissa todetaan näin: ”Lapsilla tulee olla kaikki mahdollisuudet ikänsä ja vointinsa

mukaan leikkiä, virkistäytyä ja käydä koulua. Heidän tulee olla tiloissa, jotka on suunniteltu ja kalustettu heidän tarpeitaan vastaavasti, ja tiloissa on oltava tarpeelliset välineet sekä riittävästi henkilökuntaa.” (Standardit lasten sairaalahoitoon. Suomen NOBAB ry.)

”Mielestäni esim. eduskunnan palkkoja voitaisiin pienentää ja laittaa rahat lastensairaalaan.”

”Turussa lastensairaalatilat ovat ahtaita ja vanhanaikaisia.”

”auttaa kehittämään lapsisairaaloita”

Lapset ja nuoret kokivat vastauksissaan, että uusi, varta vasten lapsille suunniteltu sairaala on tärkeä investointi. Toisaalta lasten ja nuorten vastauksissa pohdittiin myös valtion velvollisuutta huolehtia perus- ja hyvinvointipalveluista sekä ylläpitää terveydenhuollon toimintaa ja rakenteita. Uusi lastensairaala sai erityistä kiitosta, mutta toisaalta lapset ja nuoret toivat esille myös huolensa alueellisesta epätasa-arvosta lasten terveydenhuoltopalveluissa.

”Tuntuu oudolta, että kansalaisten täytyy maksaa uusi sairaala, kun valtio ei sitä tee.”

4.5.2 ”Lasten ja nuorten mielenterveys huoltoon”

Lapsen oikeuksien komitea korosti 2011 Suomelle antamissaan suosituksissa, että lapsille tarkoitettuja mielenterveyspalveluja tulisi vahvistaa ja lapsille tulisi taata pääsy tutkimuksiin ja hoitoihin. Komitea myös suositteli, että Suomi tehostaa toimia lasten itsemurhien estämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa (2014) todetaan, että tilastot kertovat huolestuttavaa viestiä suomalaisnuorten mielenterveydestä. Tyttöjen masentuneisuus on yleistynyt 2000-luvulla, eivätkä nuorten itsemurhat ole juurikaan vähentyneet pitkällä aikavälillä: nuoria kuolee Suomessa vuosittain itsemurhan seurauksena saman verran kuin liikenteessä.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystieteiden neuvottelukunta ETENE painottaa julkaisussaan *Mielenterveys lasten ja nuorten elämässä* ehkäisevän toiminnan merkitystä ja turvallista varhaislapsuuden kasvu ympäristöä. Julkaisussa myös kehoitetaan laittamaan voimavaroja lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden varhaiseen tunnistamiseen ja avun tarjoamiseen nopeasti ja joustavasti. Merkittävä osa lasten ja nuorten mielenterveyteen panostamista on myös moniammatillinen yhteistyö koulussa sekä riittävän tuen antaminen nuorten itsenäistymisen elämänvaiheessa. (mt.)

Mielenterveyden ongelmien ehkäisy ja niiden hoitaminen nousi lasten ja nuorten vastauksista selkeästi esiin tärkeänä investointikohteena. Lapset ja nuoret tiedostivat hyvin, että mielenterveysongelmilla voi olla pitkäkestoisia seurauksia, sillä ne saattavat vaikuttaa oppimiseen ja työuraan. Tutkimuksissa on selvitetty, että noin puolet aikuisiän mielenterveyshäiriöistä on alkanut jo ennen 14 vuoden ikää ja noin kolme neljästä ennen 24 vuoden ikää. Nykyisten tutkimusten mukaan noin viidesosa mielenterveysongelmien vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä on alle 30-vuotiaita. (Luopa et al. 2014: 74.)

"Mielenterveyden kunnossapito/hoito"

"Osa lapsista ja nuorista kärsii henkistä sairauksista esim. masennuksesta ja yksinäisyydestä. Osalla on myös erilaisia pelkoja tai paineita mm. sosiaaliset tilanteet, koulunkäynti, itsetunto-ongelmat yms. Rahaa pitäisi käyttää enemmän lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseen. Asiaan on toki jo puututtu ja sitä kehitetään koko ajan. Toivon, että jatkossa asiaa kehitetään enemmän tarjoamalla lapsille ja nuorille lisää palveluita esim. lisätään luotettavien ja ammattitaitoisten aikuisten määrää, joille voi puhua mistä ongelmista vain. Kouluissa on yleensä 1–2 kuraattoria joille voi puhua, mutta heillä yleensä on paljon kiireitä ja siksi nuoriso ei välttämättä saa tarpeeksi aikaa ja tukea ongelmiansa purkamiseen."

"Seksuaalivalistus tai lasten mielenterveyden seuraaminen."

"Terveystieteiden kyselyssä mielenterveyteen liittyvistä asioista lapsilta vasta yläasteella, mikä on minusta hyvin huono asia, sillä nuoremmat lapset eivät ymmärrä jos he tarvitsevat apua tai eivät tiedä että sitä on edes saatavilla."

4.6 Tarpeeksi turvallisuutta

Lasten ja nuorten elämä on muuttunut turvallisemmaksi. Kuolemantapaukset ja lasten kotona kokema kuritusväkivalta ovat vähentyneet. Kuritusväkivallan kriminalisoinnin ja asennevaikuttamistyön tuloksena asenteet kuritusväkivaltaa kohtaan ovat tiukentuneet. (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014: 35).

Siitä huolimatta osa lapsista (41 vastausta) valitsi tärkeimmäksi hallituksen rahankäyttökohdeksi turvallisuuden lisäämisen. Turvallisuuteen investoiminen oli kyselyyn vastanneiden mielestä hallituksen kolmanneksi tärkein rahankäyttökohde. Lapset toivat vastauksissaan esille erilaisia elinympäristöön liittyviä turvattomuuden kokemuksia. Elinympäristön koettu turvattomuus voidaan jakaa lasten vastauksissa rikosturvattomuuteen, liikenneturvattomuuteen, sosiaaliseen turvattomuuteen ja tapaturmaturvattomuuteen. Erityisenä osa-alueena lasten vastauksissa nousi myös turvallisuus netissä.

Liikenneturvattomuus

Vuonna 2011 liikennekuolemia sattui sataatuhatta alaikäistä lasta kohden noin kaksi (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014: 37). Samana vuonna Lasten Parlamentin jäsenet antoivat liikenne- ja viestintäministeriölle palautetta, jossa lasten mielestä tärkeitä liikenneturvallisuutta parantavia asioita olivat pyöräilykypärän käyttöön ohjaaminen myös yläkouluissa, kevyen liikenteen väylien rakentaminen, nopeusrajoitusten asettaminen koulujen ja päiväkotien läheisyyteen, vanhempien hyvä esimerkki sekä uuden teknologian hyödyntäminen. Uuden teknologian hyödyntämisestä olivat esimerkkeinä mm. ajon automaattinen esto, jos kuljettajalla ei ole turvavyötä tai kuljettaja on päihtynyt. (*Lasten ja nuorten kunta luo hyvinvointia* 2012: 27).

Tämän kyselyn avovastauksissa lapset toivat esille liikenteessä kokemaansa uhkaa sekä konkreettisia lapsiin kohdistuneita onnettomuustilanteita. Liikenteen suunnittelussa olisi erittäin tärkeää arvioida suunnitelmia myös pienimpien liikkujien näkökulmasta.

*"Liikenneturvallisuuksa on parannettava. Esimerkiksi rakentaa lisää pyöräteitä."
"Aikuisille pitäisi pitää pientä muistutusta liikennesäännöistä, ettei tapahtuisi mitään ongelmia. Terveisin poika, joka ajoi kolarin, kun auto ajoi eteen."
"Suojatien ylittäminen on turvatonta. Lisää hidasteita ja varoitusvaloja suojatien ylittäjästä."
"Jalkakäytävien hiekoitukseen saisi käyttää enemmän rahaa niin kuin teiden auraamiseen."
"Lisää liikenneopetusta edelleen, kiitos :) ettei kenellekään kävisi samalla tavalla kuin minulle. En ikinä unohda sitä mitä tapahtui. Siitä jäi syvät arvet."*

Tapaturmaturvattomuus

Vaikka kuolemantapaukset ovatkin vähentyneet, lasten ja nuorten sairaalahoitoa vaativat tapaturmat ovat yleistyneet vuodesta 1998 kaikissa ikäryhmissä (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014: 38). Tapaturmaturvattomuuteen liittyvissä vastauksissa toivottiin turvallisia leikkipaikkoja sekä sitä, että kouluympäristö voitaisiin kokea turvalliseksi. Myös ensiapukoulutusta toivottiin lapsille.

*"Lapsille ja nuorille pitäisi opettaa ensiapua ilmaiseksi!"
"Oikeus leikkiä turvallisissa paikoissa, ja käydä hyvää koulua."
"Sellaset paikat joissa lapset oikeesti viihtyy ja joissa on turvallista olla."
"Hyviä avoimia leikkipaikkoja kaikille asuinalueille, huonokuntoisten (esim. homekoulujen) korjaus turvallisiksi hengitysilman kannalta."*

Rikosturvattomuus

Vaikkakin lapsiin kohdistunut kuritusväkivalta on vähentynyt, lapsiin kohdistuneet väkivaltarikokset näyttivät vastausten perusteella mietityttävän lapsia paljon. Lapsiasiavaltuutetun mukaan lasten suojelemisessa seksuaaliselta häirinnältä ei ole onnistuttu, myös poliisin tietoon tulleiden lasten hyväksikäyttötapausten määrä on kasvussa (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014: 46). Lasten vastauksissa tuotiin esille myös tuomioiden koettu mitättömyys lapsiin kohdistuvissa väkivallanteoissa. Rikosturvattomuuteen liittyvissä vastauksissa korostettiin myös sitä, että lapsilla on oikeus olla suojassa vahingonteoilta. Varkauden kohteeksi joutuneiden nuorten osuus on kasvussa (*Eriarvoistuva lapsuus*, 2014: 47).

Myös lasten turvallisuudesta nettiympäristössä oltiin huolestuneita. Tämän suhteen toivottiin lisää koulutusta siihen, miten netissä kannattaa toimia.

*"oikeus tulla suojelluksi vahingonteolta"
"lasten hyväksikäytön ehkäisyyn"
"Hyväksikäytölle järeämmät tuomiot. Lapsille siitä jää elinikäiset arvet, rikollisille vain lasku."
"Toinen olisi, että lapsiin kohdistuvista rikoksista saisi kovemmat rangaistukset. Tällä hetkellä esimerkiksi lapsen murhaajat/raiskaaajat/pedofiilit/pahoinpitelijät saavat kutakuinkin saman tuomion kuin 1 g:n marihuanan hallussapidosta. Jos he saavat linnaa, he istuvat ehkä korkeintaan 5 vuotta pienen ihmistaimen elämän pilaamisesta valtion hotellissa joka maksetaan verorahoilla, kun taas veropetoksesta istutaan 12 vuotta. Järkeä peliin!"
"lasten viihtyvyyteen ja turvallisuuteen netissä"*

"Se että, useimmat lapset (kuten minä!) ovat löytäneet netistä heille ei soveltuvaa tietoa. Voisiko olla joku sellainen rajoittaja ettei lapset näkisi kaikkea heille EI soveltuvaa."
"lasten atk-tunteihin"

Sosiaalinen turvattomuus

Sosiaalisen turvattomuuden tunteeseen voi liittyä monenlaisia asioita: väkivaltaa, kiusaamista tai uhkaa lapsen lähiympäristössä tai vaikkapa kokemusta yksinäisyydestä. Yksitoista prosenttia 8.-9.-luokkalaisista pojista ja 6 prosenttia samanikäisistä tytöistä on ilmoittanut vuonna 2013, että heillä ei ole yhtään läheistä ystävää. Koulun ilmapiirin ongelmista raportoi samana vuonna joka neljäs 8.- ja 9.-luokkalainen. (Kouluterveyskysely 2013).

Sosiaalisen turvattomuuden kokemuksissa lapset toivat esille sekä koulussa, kotona että lastenkodissa liittyvää turvattomuutta. Myös kaupunkiympäristön turvallisuuteen päättäjien toivottiin kiinnittävän huomiota. Erityisesti lapset korostivat sitä, että jokaisen lapsen kodin pitäisi olla turvallinen.

"parempi turva kotona, sosiaalityöntekijöiden työ"
"Lapsien asuinoloihin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota ja siihen kohtelevatko heidän vanhempansa heitä hyvin."
"että minua ei loukattaisi ja haukuttaisi"
"että jokainen lapsi voisi koulupäivän jälkeen mennä paikkaan, jossa ei tarvitse pelätä"
"Lisätä turvan tunnetta. Esimerkiksi kouluihin voisi laittaa joka luokkaan ylimääräisen 'psykologin', joihin lapset saisivat oikeasti kiintyä ja joka voisi olla joillekin se ainoa aikuinen joka välittää, jos vanhemmat ei siihen pysty."
"lasten turvallisuus ja syrjimisen ja kiusaamisen estäminen"
"Lastenkodin työntekijöiden koulutukseen. Liian helpolla pääsee sellaiseen paikkaan töihin mielestäni kaikenlaiset ihmiset. Se on väärin, koska lasten ja nuorten turvallisuus ja oikeus turvallisuuden tunteeseen menee etusijalle."
"kaupunkiympäristön turvallisuuteen"
"voisi olla enemmän turvapaikkoja"

4.7 Lapset ja nuoret kantavat huolta yhdenvertaisuuden toteutumisesta

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 2 artikla, 1 kohta: "Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempien-
sa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua."

Yhdenvertaisuuslain 8 §, Syrjinnän kielto: ”Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.”

Lapset ja nuoret ovat hyvin tietoisia syrjinnästä, ja yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulma on tässäkin aineistossa voimakkaasti esillä. Termi *yhdenvertaisuus* ei vielä näytä elävän nuorten kielenkäytössä, mutta he puhuvat sen sijaan tasa-arvosta ja syrjäytymisen ehkäisemisestä ja ovat huolissaan tasavertaisten mahdollisuuksien tarjoamisesta kaikille lapsille ja nuorille.

Hallitusten pitäisi:

”Ottaa huomioon lapset jotka ovat erityisen huonossa asemassa, ja keskittyä etenkin heidän auttamiseen.”

”Kuunnella ja kerätä reilusti erilaisista oloista tulevien lasten mielipiteitä.”

”Enemmän tukea vähemmistöryhmien jäsenille, kuten seksuaalivähemmistöihin kuuluville ja ulkomaalta kotoisin oleville.”

”Pitääkää lupauksenne, auttakaa KAIKKIA lapsia, oli ne sitten vammaisia tai terveitä, sijoitettuja tai omia, köyhiä tai rikkaita, pakolaisia tai omia kansalaisia, lastensuojelun kanssa tekemisissä olevia lapsia, orpoja tai vanhemmallisia, kiusattuja, enemmän tai vähemmän apua tarvitsevia. Eli siis KAIKKIA lapsia.”

4.7.1 Syrjäkylien kehittäminen on tärkeää

Erityisryhmistä vammaiset nousivat eniten esille (ks. lisää luku 4.7.5). Alueellisista eroista oli yllättävän paljon mainintoja; penättiin aktiviteetteja syrjäkylillekin sekä enemmän rahaa kyläkoulujen ylläpitoon. Avovastauksissa saatettiin ottaa yleinen yhdenvertaisuuden tai vähemmistöjen näkökulma, mutta samaan hengenvetoon muistutettiin alueellisista eroista ja ”syrjäseutujen näkökulmasta”:

”Pitäisi tarkistaa, että rahaa jaetaan oikeudenmukaisesti eri lapsiryhmille. Oetaan huomioon vähemmistöt ja syrjäseudut.”

”kuunnella ja kerätä reilusti erilaisista oloista tulevien lasten mielipiteitä (ei vain pääkaupunkiseutu/suurkaupungit)”

Hallitusten pitäisi nuorten mielestä käyttää enemmän rahaa seuraaviin:

”Lasten erilaiset aktiviteetit pikkukylissäkin, jotta kukaan ei syrjäydy tai jää yksin.”

”Lapsilla ja nuorilla on liian vähän ajanvietepaikkoja, joten tällä ehkäistäisiin syrjäytymistä ja pidettäisiin nuorisoa pois pahoilta teiltä.”

Tästä aineistosta nouseva nuorten huoli alueellisesta eriarvoisuudesta syrjäytymisen syynä saa tukea myös uusimmasta Nuorisobarometrasta. Noin puolet vastaajista katsoi syrjäytymisen johtuvan ainakin osittain siitä, että asuu kaukana harrastuspaikoista ja palveluista tai paikassa, josta puuttuu julkinen liikenne. Kun harrastukset ovat vähissä ja etäisyydet suuret, sosiaaliset verkostotkin jäävät pienemmiksi. Asuinpaikka määrittää tulevaisuutta, sillä nuorisotyöttömyyden ja koulutusmahdollisuuksien taso vaihtelee paikkakunnittain. (Nuorisobarometri 2014: 50–51.) Syrjäseuduilta puuttuvat myös palvelujärjestelmät, jotka toimisivat syrjäytymisriskille puskureina, kuten nuorisotyö. Harinen (2015: 165) tulkitseekin alueellisen eriarvoisuuden yhdeksi rakenteellisen syrjinnän muodoksi. Siihen myös voidaan vaikuttaa yhteisin, hyvin konkreettisoin ratkaisuin, sillä ”kyse on pitkälti kilometreistä”.

Myös tämän aineiston lapsilla oli ehdotuksia alueellisen eriarvoisuuden vähentämiseksi. Heidän mukaansa tulisi:

”kerätä ryhmä lapsia isoista kaupungeista ja vähän pienemmistä kylistä yhteen päätöksentekoon”

”kerätä eri puolilta Suomea lapsia ja nuoria ja ottaa heidät mukaan kokouksiin”

”enemmän rahaa mm. kyläkoulujen ja muiden syrjemmässä olevien koulujen ylläpitoon”

4.7.2 Syrjintä altistaa syrjäytymiselle

Syrjintä ja syrjäytyminen kulkevat nuorten kommentteissa käsi kädessä. Syrjäytymisen ehkäisy on voimakkaasti esillä, ja nuoret toivovat siihen toimia valtiovalalta:

”Suomen taloudesta voisi leikata yhden siivun lasten ja nuorten syrjäytymiseen, sillä nuoret ei ole vain tulevaisuus mutta he ovat myös tämä hetki ja olisi mahdollista huomata kuinka se otettaisi huomioon myös.”

”Syrjäytymisen ehkäiseminen maksaa paljon mutta on vaivan arvoista myöhemmin.”

”Syrjäytyvät nuoret ajautuu helpommin epätoivoisiin tekoihin.”

Kommenteista ei yleensä käy ilmi, mitä syrjäytymisellä tarkoitetaan. Paikoin syrjäytyminen liitetään nuorten harrastusmahdollisuuksien ja kokoontumistilojen puuttumiseen, ja silloin se liitetään usein alueelliseen eriarvoisuuteen. Jonkin verran tuotiin tässä yhteydessä esille myös taloudellinen eriarvoisuus: kiinnitettiin huomiota mm. harrastusmahdollisuuksien kalleuteen. Muutama maininta oli myös seksuaalivähemmistöön kuulumisesta mahdollisena syrjäytymisen syynä. Pari vastaajaa varoitti tässä yhteydessä myös nuorten radikalisoitumisesta, tosin tarkentamatta, mitä sillä tarkoitti.

Syrjintää ja syrjäytymistä on perustelua käsitellä yhdessä. Syrjintä altistaa syrjäytymiselle. Nuorten kohdalla julkisessa keskustelussa puhutaan yleensä enemmän syrjäytymisestä kuin syrjinnästä, mikä johtaa helposti ajatukset syrjäytymisen yksilöllisiin syihin. Kuitenkin tiedetään, että kouluympäristössä on suuri yhdenmukaisuuden paine, ja erilaisuus altistaa kiusaamiselle. Tiedetään myös, että koulutusmahdollisuuksiin liittyy myös rakenteellisia esteitä. Koulutuksen ja työn puute eivät kuitenkaan nousseet Nuorisobarometrissa yhtä merkittäviksi syrjäytymisen syiksi kuin ystävien puute. Nuoret näkevät, että syrjäytyminen on ennen muuta jäämistä ulos sosiaalisista verkostoista – tai joutumista väärin verkostoihin, ”väärään seuraan”. (Nuorisobarometri 2014: 49–50.)

Tässäkin aineistossa tärkeäksi nousevat sosiaaliset verkostot ja niihin pääseminen, mutta siirtyminen vähäväkisiltä alueilta väkirikkaampiin ei aina auta asiaa:

"Isoihin kouluihin siirtyminen voi edistää syrjäytymistä esim. ujojen, hiljaisten ja kehitykseltään eri vaiheessa olevien keskuudessa."

Avovastauksista ei käy yleensä ilmi, liittyvätkö peräkkäin esitetyt asiat vastaajan mielestä yhteen, mahtaako esimerkiksi tämä vastaaja ajatella sairautta syrjäytymisen syyksi:

"käytetään rahaa syrjäytyneisiin lapsiin, sairaiden lasten hoitoon enemmän rahaa"

Yhdenvertaisuuden edistäminen lainsäädännössä

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Vuoden 2015 alusta astui voimaan uudistettu yhdenvertaisuuslaki. Uudistuksen myötä lain soveltamisala laajeni ja täsmentyi. Laki paitsi kieltää kaikenlaisen henkilöön kohdistuvan syrjinnän, myös velvoittaa edistämään yhdenvertaisuutta ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Ideana on, että syrjinnän suoja kattaa kaikki elämänalueet.

Syrjinnän eli erilaisen kohtelun kieltö ei vielä takaa, että jokainen saisi tarpeitaan vastaavaa kohtelua. Ei siis riitä, että kohdellaan kaikkia samanarvoisesti, vaan esimerkiksi vammaisten henkilöiden kohdalla tulee tehdä konkreettisia toimenpiteitä, jotta vammaiset voisivat osallistua tasavertaisesti. Laki puhuu kohtuullisista mukautuksista ja positiivisesta erityiskohtelusta. Uusi laki tuo yhdenvertaisuuden edistamisvelvollisuuden muillekin kuin viranomaisille; myös työnantajille ja koulutuksen järjestäjille. Koulujen yhdenvertaisuuden edistämiseen esimerkiksi kuuluu, että myös oppilaita ja heidän huoltajiaan kuullaan. Myös työelämän syrjintäsuojaa vahvistettiin.

Kielletyt syrjintäperusteet olivat jo edellisessä laissa ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Uudessa laissa luetteloon lisättiin vielä poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta sekä perhesuhteet. (Yhdenvertaisuuslaki 8 §.)

Uuden lain tarjoama syrjinnän suoja on kansainvälisestikin vertailtuna laaja ja yhdenmukainen. Lakia ja sen syrjintäkieltoa sovelletaan kaikkeen julkiseen ja yksityiseen toimintaan, lukuun ottamatta yksityis- ja perhe-elämää sekä uskonnonharjoittamista (Makkonen 2015).

4.7.3 Syrjintäkokemukset ovat läsnä lasten ja nuorten elämässä

Tietoa syrjinnästä kerätään monilla tahoilla ja erilaisilla mittareilla. Se johtaa kuitenkin myös siihen, että Suomessa tapahtuvasta syrjinnästä on vaikea saada kokonaiskuvaa. Eri tutkimusten tulokset saattavat näyttäytyä keskenään erilaisina, jopa ristiriitaisina. Sisäministeriön raportin mukaan (*Syrjintä Suomessa* 2014: 6) 16 % vastaajista oli kokenut syrjintää vuonna 2012. Sen sijaan vuoden 2012 maahanmuuttajabarometrin vastaajista neljännes oli kokenut syrjintää (*Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011–2014 -raportti* 2015: 122).

EU-komission syrjintää koskevan Eurobarometri-tutkimuksen mukaan suomalaiset tuntevat oikeutensa jäsenmaista parhaiten ja he pitivät syrjinnän vastaisia toimia tehokkaina (*Syrjintä EU:ssa vuonna 2012*). Tässä heijastuu luonnollisesti se, että maahanmuuttajia on väestössä muihin maihin verrattuna vähän, eli vastaajat olivat pääosin kantaväestöä. Sisäministeriön koordinoiman syrjinnän seurantarayhmän vuonna 2013 julkaisema tutkimus

puolestaan toi esille, että maahanmuuttajien keskuudessa tietämys oikeusturvakeinoista ja lainsäädännöstä oli selvästi valtaväestöä heikompaa (Aaltonen et al. 2013: 38).

Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011–2014 -raportti (2015: 124–127) tiivistää syrjinnän selvittämisen ongelmia ja toteaa, että iso osa syrjinnästä jää oletettavasti tilastojen ulkopuolelle ja syrjinnästä ilmoittaminen on edelleen suuri haaste yhdenvertaisuuden toteutumiselle Suomessa. Syrjintätilanteen seuraamiseksi ja kattavamman tiedon saamiseksi ja analysoimiseksi koottiin yhteen erityinen syrjinnän seurantaryhmä. Ministeriöistä, valtion laitoksista ja neuvottelukunnista sekä järjestöistä koostuva elin seuraa ja kehittää syrjintään liittyvää tutkimusta ja tilastointia. Tahoja on mukana yhteensä parikymmentä. Toiminnan koordinointi siirtyi vuoden 2015 alusta sisäministeriöstä oikeusministeriöön, jonne siirtyi myös yhdenvertaisuustyö ja yhdenvertaisuusvaltuutettu yhdessä muiden erityisvaltuutettujen kanssa.

Syrjintää koskevat tutkimukset ja seurannat ovat keskittyneet pitkälti työsyryntään ja ylipäättään aikuisten kokemuksiin. Tutkija Veronika Honkasalo (2014: 16–18) korostaa, että syrjinnän vastaisessa työssä tarvittaisiin nimenomaan lasten ja nuorten kokemustietoa. Lasten ja nuorten syrjintä ilmenee monella tavalla; se voi olla kiusaamista, ulossulkemista, uhkailua tai väkivaltaa, ja sitä tapahtuu koulussa, kadulla ja internetissä. Se jää kuitenkin usein aikuisille näkymättömäksi. Honkasalo kuvaa tässä yhteydessä myös nuorten ja aikuisten välistä vuorovaikutuskilua. Aikuisille kertomatta jättäminen on juurtunut nuorisokulttuuriin, ja jollain tavalla aikuiset kunnioittavat tätä. Tutkimuksissa on kuitenkin käynyt ilmi, että nuoret kaipaivat sitä, että aikuiset kysyisivät ja puuttuisivat heidän asioihinsa. Nuorten ongelmien käsittelyä leimaa ”aikuiskeskeinen kriisipuhe”. Nuoret esiintyvät mediassa ongelmanuorina, joita vaivaa kurittomuus, tai sitten he ovat uhreja. Nuorilta itseltään kysytään harvoin mitään, kun kuvataan nuorten syrjäytymistä. Honkasalo kuvaa, miten Alppilan yläasteen selkkaus ja Kampin ostoskeskuksen nuoret saivat valtavan joukon aikuisia kannattamaan ikään perustuvaa syrjintää, ehkä huomaamattaan. Moni oli esimerkiksi valmis kieltämään nuorten oleskelun ostoskeskuksissa kokonaan. (mt.)

Lasten ja nuorten kokeman syrjinnän seuranta ja tutkimusta onkin nyt alettu kehittää. Viimeisin Nuorisobarometri keskittyi tällä kertaa syrjintään ja yhdenvertaisuuteen. Lähes kaikki vastaajat pitivät syrjintään puuttumista tärkeänä. Syrjintää esiintyi paljon: jopa 85 % nuorista oli 12 kuukauden aikana havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää. Barometrin tekemiseen osallistunut nuorisotutkija kuvaa, että syrjintä leimaa nuoruuden kokemusta ja yhdistää nuorta ikäpolvea vahvasti. (*Nuorisobarometri 2014*: 47.) Tämän aineiston havainnot ovat samansuuntaisia: nuoret ovat huolissaan syrjinnästä.

Syrjintäkokemusten tapahtumapaikka on usein koulu

Myös sisäministeriön *YES – Yhdenvertaisuus EtuSijalle* -hankkeessa tehty selvitys paikkaa lasten ja nuorten syrjinnän selvittämisen puutteita. Selvitys tuo esille, että syrjintäkokemukset ovat lasten ja nuorten elämässä varsin yleisiä: kolmannes vastaajista kertoi joutuneensa joskus jonkinlaisen syrjinnän kohteeksi. Koulumaailma on merkittävä osa lasten ja nuorten elinpiiriä, ja sinne liittyvät myös useimmat syrjintäkokemukset, etenkin yläkouluikäisillä. Selvitys kiinnitti huomiota siihen, että nuorten maailmassa vallitsee vahva samanlaisuuden ja tavallisuuden normi. Näin ollen kuka tahansa voi joutua syrjityksi. Niin oli etenkin yläkoulussa; koulun ulkopuolella syrjintä näytti kohdistuvan enemmän vähemmistöihin, mutta koulussa mikä tahansa erilaisuus näyttäisi riittävän syrjintäperusteeksi. (Kankkunen et al. 2010: 50–51.)

Tämänkin aineiston vastaajat tukevat väitettä:

”Koska se on tärkeää ettei kukaan jää yksin ja kuitenkin kiusaamista ja hyljek-sintää on kaikissa muodoissa liikaa ja jotkut jäävät ulkopuolelle vain sen vuoksi, että ovat jollain tavalla erilaisia.”

Väite on linjassa Nuorisobarometrin tulosten kanssa; sielläkin nuoret nostivat esiin yhdenmukaisuuden paineet. Kiinnostavaa oli myös, että suurissa kaupungeissa nuoret kokivat selvästi enemmän yhdenmukaisuuden painetta. Tässä vähemmistöt eivät erottuneet muista, vaan kaikki kokivat isommissa kaupungeissa syrjäisempiä seutuja enemmän epävarmuutta siitä, voiko olla oma itsensä. Tämä on melkoisessa ristiriidassa yleisen olettamuksen kanssa, että suuremmissa kaupungeissa vallitsisi jonkinlainen moninaisuuden eetos, toisin kuin maalla. (Nuorisobarometri 2014: 48.)

Sisäministeriön selvityksen valossa koulu näyttäytyy paikkana, jossa lapset ja nuoret kokevat syrjintää paitsi toistensa myös aikuisten taholta, mikä herättää voimakasta eriarvoisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden kokemusta. Syrjintä saa nuorissa aikaan yksinäisyyden kokemuksia, ahdistuneisuutta, masennusta, vihaa ja katkeruutta. Se voi muuttaa käsitystä itsestä ja ympäröivästä maailmasta. Moni koki, ettei syrjinnän aiheuttamaa pahaa oloa saa puretuksi mitenkään. Huolestuttavaa oli, että nuorten mielestä aikuiset eivät huomaa syrjintää eivätkä pysty vaikuttamaan siihen. (Kankkunen et al. 2010: 51–52.) Tässä näyttäisi olevan jonkin verran eroa Nuorisobarometrin tuloksiin, sillä siellä nuoret tunsivat saavansa syrjintäkokemuksiinsa melko hyvin apua sosiaalisilta verkostoiltaan, joskin sitä saatiin ennen kaikkea perheeltä, läheisiltä ja ystäviltä (Nuorisobarometri 2014: 48).

Koulumaailman syrjintään liittyvät kysymykset on totuttu käsittelemään koulukiusaamisena (koulukiusaamisesta ks. myös luku 4.1.2). Ilmiö typistetään yksilöiden väliseksi ongelmaksi, kiusaajan ja kiusatun kamppailuksi, johon opettajien toki toivotaan puuttuvan. Ulossulkemisen ja mukaan ottamisen ilmapiiri tuntuu kuitenkin elävän kouluissa vuosikymmenestä toiseen ja olevan sisäänrakennettu kouluun; koulu on lähtökohtaisesti vertailujen ja kilpailun paikka (Kankkunen et al. 2010: 13–14). Koulukiusaamisen avaaminen yksilötasolta rakenteelliselle tasolle saattaisikin olla järkevää. Ehkä voitaisiin alkaa puhua enemmän syrjinnästä, jolloin on luontevampaa lähteä etsimään kiusaamisen syitä muualta kuin yksilöistä.

Myös Honkasalon mukaan kiusaaminen on syrjintää. Kiusaamisen ajatellaan olevan jotenkin luonnollinen osa koulukulttuuria, vaikka pitäisi kiinnittää huomiota syrjinnän taustalla oleviin valtarakenteisiin. Honkasalo penää, että pitäisi ottaa vakavasti nuorten viesti siitä, että syrjinnästä kertominen aikuisille ei johda mihinkään. (Honkasalo 2014: 17.)

Sisäministeriön selvityksen laatijat tiivistävät: ”Jos syrjinnälle koulussa halutaan tehdä jotain, kyseessä näyttäisi olevan suuri, rakenteellinen ja koulukulttuuria ravisteleva tehtävä.” Lapset ja nuoret kaipaavat aikuisilta syrjintää ehkäiseviä toimintamalleja, asennekasvatusta ja tietoa eri vähemmistöistä sekä yhteisöllisyyden vahvistamista. (Kankkunen et al. 2010: 52.)

Tässä aineistossa eräs nuori ilmaisi asian näin:

”Koululuokkien ryhmäytykseen tulisi panostaa heti ensimmäiseltä luokalta lähtien paljon enemmän. Näin lapsista tulisi läheisempiä keskenään ja koulukiusaamis-ta ennaltaehkäistään. Samoin lapsilla voisi olla kontakteja vähemmistöryhmien lapsiin sekä vammaisiin lapsiin enemmän: kuilu eri ryhmien välillä pienenesi, kun lapset oppivat alusta asti ymmärtämään toista.”

Nuorten toiveeseen pyritään toivottavasti vastaamaan lähitulevaisuudessa muun muassa tehostamalla ihmisoikeuskasvatusta kouluissa. Ihmisoikeuskeskus teki selvityksen ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toteutumisesta Suomessa. Selvitys osoitti, että suurimmat haasteet ovat opettajien ja kasvattajien sekä etenkin kunnallisten virkamiesten koulutuksessa. Ihmisoikeusvaltuuskunta antoi em. selvityksen tulosten pohjalta suositukset, joissa vaaditaan ihmisoikeuksien sisällyttämistä kaikkeen kasvatukseen ja koulutukseen sekä mm. opettajien ja muiden kasvattajien ihmisoikeusosaamisen vahvistamista. (Kouros ja Vainio 2014: 12–13, 45.)

4.7.4 Maahanmuuttajien syrjintä tai syrjäytyminen

Kuten edellä jo todettiin, tieto syrjinnästä on pirstaloitunut, kun sitä kerätään monilla erilaisilla instrumenteilla ja tahoilla. Tästä huolimatta voidaan sanoa, että tietoa syrjinnän kohteena olevista ryhmistä on edelleen riittämättömästi. Tämä liittyy osittain siihen, että tilastotiedon keräämistä erilaisista vähemmistöistä, kuten etnisistä vähemmistöistä, rajoitetaan lailla. Suomessa ei voi kerätä arkaluonteisena pidettyjä tietoja vähemmistöistä tai vaikkapa sosiaalihuollon palvelujen käyttäjistä (Henkilötietolaki 523/1999). Tietoa voi saada erillistutkimusten avulla, tutkittavien omalla suostumuksella. Esimerkiksi maahanmuuttajia koskevan tiedon puutteista on Suomea huomauttanut kaksi YK:n komiteaa: Rotusyrjintäkomitea (YK:n Rotusyrjintäkomitea 2012, kohta 7) ja Lapsen oikeuksien komitea (YK:n Lapsen oikeuksien komitea 2011, kohta 18). Tietoa esimerkiksi maahanmuuttajalasten koulumenestyksestä tai lastensuojelun asiakkuudesta tarvitaan, jotta palvelut voitaisiin suunnitella vastaamaan paremmin näiden ryhmien tarpeita.

Viimeisimpään kouluterveyskyselyyn (Matikka et al. 2014) onkin tuotu mukaan kysymyksiä, joiden avulla saadaan ensimmäistä kertaa tietoa maahanmuuttajataustaisten lasten hyvinvoinnista hieman suuremmalla aineistolla. Tulokset tuovat esille, millaisia hyvinvoinnin riskejä maahanmuuttajalapsilla on verrattuna kantaväestön lapsiin. Myös koulumenestyksen mittareihin on nyt otettu mukaan tämä ulottuvuus, ja on tarkasteltu erikseen maahanmuuttajalasten koulumenestystä. Pisa-tutkimuksen viimeisimmät tulokset antoivat kuvan maahanmuuttajataustaisten heikommasta koulumenestyksestä (Harju-Luukkainen et al. 2014).

Tässä kyselyssä ei ollut mukana etnisiin suhteisiin tai maahanmuuttajiin liittyviä kysymyksiä. Ei tiedetä, minkä verran vastaajien joukossa oli maahanmuuttajataustaisia. Tausta ei tietenkään välttämättä näy vastauksissa; lapsilla ja nuorilla on samat huolenaiheet taustasta riippumatta – he tarvitsevat tukea koulunkäyntiin ja mielekkäitä vapaa-ajanviettopaikoja. Etnisyys ei välttämättä määritä lapsen tai nuoren elämää. Asennetutkimuksissa tämä unohtuu kuitenkin helposti. Kuten Nuorisotutkimusverkoston tutkija Sami Myllyniemi toteaa Nuorisobarometrin johdannossa, asenteita tutkittaessa selvitetään yleensä valtaväestön asenteita erilaisia ryhmiä kohtaan, jolloin johonkin ryhmään kuuluvat nähdään helposti vain tämän ryhmän edustajina. Näin asennetutkimukset tulevat korostaneeksi erilaisuutta ja ryhmärajoja samankaltaisuuden sijaan. (Nuorisobarometri 2014: 7.)

Maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä nouseekin vastauksista hyvin vähän. Jonkin verran mainintoja kuitenkin löytyy ”puolesta” ja ”vastaan”, eli joko puolustetaan maahanmuuttoa tai asetetaan maahanmuuton rajoittamisen kannalle. Mainittakoon, että puolustajia oli kaksinkertainen määrä vastustajiin nähden.

”Älkäämme antako rahoja maahanmuuttajille”

Toivotaan myös tukea pakolaistaustaisille tai lisää maahanmuuttajia:

*"Auttakaa pakolaislapsia ja hiljaisia kiusattuja lapsia, jotta he eivät syrjäytyisi."
"Maahanmuuttajia tarvitaan, vaikka rasismi kasvaa. Kaikille pitäisi turvata yhteiskuntaan sopeutuminen..."*

4.7.5 "Haluaisin että KAIKKI lapset huomioidaan"

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 23 artikla, kohta 1, 2 ja 3: " 1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.

2. Sopimusvaltiot tunnustavat vammaisen lapsen oikeuden saada erikoishoitoa sekä rohkaisevat ja varmistavat avun ulottamisen käytettävissä olevien voimavarojensa mukaisesti siihen oikeutettuihin lapsiin sekä heidän hoidostaan vastaaviin henkilöihin, silloin kun apua on haettu ja kun se soveltuu lapsen tilanteeseen ja hänen vanhempiensa tai muiden hoitajiensa olosuhteisiin.

3. Tunnustaen vammaisen lapsen erityistarpeet tämän artiklan 2 kappaleen määräysten mukaista apua on annettava tarvittaessa kiinnittäen huomiota vanhempien tai lapsen muiden hoitajien varallisuuteen. Apu on suunniteltava varmistamaan vammaisen lapsen mahdollisuus koulunkäyntiin, koulutukseen, terveydenhoito- ja kuntoutuspalveluihin, ammattikoulutukseen ja virkistystoimintaan siten, että lapsi sopeutuu mahdollisimman hyvin häntä ympäröivään yhteiskuntaan ja että hän saavuttaa mahdollisimman korkean yksilökohtaisen kehitystason, sivistyksellinen ja henkinen mukaan luettuina."

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus 7 artikla: "1. Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa. 2. Kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. 3. Sopimuspuolet varmistavat, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi." (HE 284/2014 vp.)

Sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus korostavat näkökulmaa, että lapset, joilla on jokin elämään vaikuttava vamma, ovat ensisijaisesti lapsia. Jokainen lapsi toimii omalla ainutkertaisella tavallaan: lapsilla on erilaisia tapoja olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa, erilaisia tapoja liikkua ja moninaisia keinoja kommunikoida ja tulla ymmärretyksi. Lapset ovat yksilöitä, ja heidän toimintansa on yksilöllistä riippumatta esimerkiksi siitä, onko heillä elämäänsä vaikuttavaa vammaa vai ei. Jokaisella lapsella on oikeus nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.

Lasten ja nuorten vastausten mukaan lasten yhdenvertaista asemaa voitaisiin parantaa sillä, että kaikilla lapsilla olisi mahdollisuus toimia yhdessä arjen eri ympäristöissä. Se että lapset ja nuoret käyvät koulua, leikkivät, harrastavat ja viettävät vapaa-aikaa yhdessä vähentää ennakoasenteita niitä lapsia kohtaan, jotka esimerkiksi tarvitsevat apua liikkumiseen tai kommunikointiin tai enemmän tukea ja ohjausta toimimiseen. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että vammaisten lasten rajoitteena ja esteenä ei useinkaan ole vamma itsessään, vaan pikemminkin erilaisten sosiaalisten, asenteellisten ja fyysisten esteiden kokonaisuus, jonka lapset jokapäiväisessä elämässään joutuvat kohtaamaan. (*YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 9 (2006) vammaisten lasten oikeudet.*)

Lapset ja nuoret olivat myös huolestuneita siitä, että yhteiskunta ei anna riittävästi palveluja ja tukea lapsille, joilla on jokin heidän elämäänsä vaikuttava vamma. Myös tällaisten lasten perheiden tuesta oltiin huolissaan. Useissa eri tutkimuksissa on korostettu aidosti lapsen ja perheen tarpeista lähtevän tuen merkitystä. Vammaiset lapset ja heidän perheensä eivät muodosta yhtä yhtenäistä ryhmää, jossa kaikki tarvitsisivat samanlaista apua. Jokaisella lapsella on omat yksilölliset tarpeensa, mahdollisuutensa ja toiveensa. Perheillä on oikeus saada riittävästi tukea ja palveluita, jotta lapsilla olisi mahdollisuus elää osana perhettään ja lähiyhteisöään. (*Luota mun vahvuuksiin*, 2013. Lastensuojelun Keskusliitto.)

Kun lapsilta kysyttiin, mihin lapsiin liittyviin asioihin hallitusten tulisi suunnata rahaa, osa lapsista ja nuorista totesi vastauksissaan:

"Elkää tehkö uusia teitä, lahjoittakaa ne vaikka vammaisten hoitoihin."

"Haluaisin että KAIKKI lapset huomioidaan. Ja että myös vammaiset ja kodittomat jne."

"Jatkaa kehitysvammaisten tuki myös aikuisiällä."

"Auttaa vammaisia ja perheitä, joissa tukea tarvitaan."

"Varoja tulisi kohdistaa vammais- ja sijoituslapsien parempaan kohteluun / palvelujen parantamiseen."

"auttaa kehitysvammaisia"

YK:n lapsen oikeuksien komitea on viimeisimmissä päätelmissään Suomelle esittänyt huolensa siitä, että vammaisia lapsia syrjitään eikä heidän oikeutensa tulla kuulluksi toteudu asianmukaisesti. Komitea on suosituksissaan Suomelle myös todennut, että vammaisten lasten mielipiteille ja näkemyksille tulee antaa asianmukainen paino lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle 2011.) Jotta tämä velvoite toteutuisi, vammaisella lapsella tulisi olla tilaisuus osallistua häntä koskevien palveluiden suunnitteluun sekä vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin. Erityisen tärkeää tämän oikeuden toteutumisen kannalta on se, että lapsilla, jotka tarvitsevat itsensä ilmaisuun ja vuorovaikutukseen tukea ja apua, on mahdollisuus myös saada sitä tarpeidensa mukaisesti.

Lapsen oikeuksien komitea on lisäksi suosituksissaan korostanut, että vammaisille lapsille tulee järjestää riittävästi henkilökohtaista apua, tulkkauspalvelua sekä kuljetuspalveluita. Lasten liikkumista rajoittavat fyysisen ympäristön esteet tai vaikeudet käyttää joukkoliikenteen palveluita eivät saa olla vammaisia oppilaita eristävä tekijä.

"Antaa kaikki lapset saavat koulukäymistä, kuurot, vammaset, sokeat."

5. Lasten ja nuorten neuvoja hallitukselle rahankäyttöön

Lapset ja nuoret antoivat hallitukselle neuvoja 261 avovastauksen verran. Lapset korostivat neuvoissaan lupausten pitämistä ja rehellisyyttä, päätöksenteon tehokkuutta ja järkevyyttä sekä sitä, että päättäjät huomioisivat lapset ja nuoret paremmin ja tekisivät konkreettisia tekoja lasten ja nuorten hyväksi. Lapset itse ovat usein eläytymiskykyisiä ja valmiita auttamaan toisia sekä jakamaan omastaan (*Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla* 2013: 26), ja he toivoivat samaa myös poliittisilta päättäjiltä.

Lapset toivoivat hallituksen toimivan niin, että hallintoon voisi luottaa. Erityisen tärkeää vastausten perusteella oli **lupausten pitäminen ja rehellisyys**:

"Pitäkää lupaukset. Vakuuttakaa lapset :)"

"Hallitukset pitävät lupauksensa ja oikeasti auttavat siinä asiassa missä ovat luvanneetkin. Kun he niin tekevät se varmasti herättää luottamusta."

"toteuttaa lupauksensa"

"Ne voisi oikeasti käyttää rahoja oikein. Hallitukselta kysyttiin että ketkä ovat heille kansasta tärkeimpiä tai jtn sellaista he vastasivat lapset sitten heille tuotiin eteen koulun lihamakaronilaatikkoo ja heiltä kysyttiin tiedätekö mitä tämä on ja haluatteko maistaa--> kukaan ei osannut kertoa mitä se on ja kukaan ei halunnut maistaa ni voisiko tämä hallitus joka "rakastaa" lapsia niin tehdä kerrankin jotain oikein, mielestäni Suomen hallitus on hanurista."

"Pitää sanansa. Eikä heittää lupauksia ojan pohjalle."

"Kertoa rehellisesti mihin raha menee. Tehdä jotain konkreettista lasten hyväksi, esim. tukea Lasten Sairaala."

"Mielestäni esim. eduskunnan palkkoja voitaisiin pienentää ja laittaa rahat lastensairaalaan, hyväntekeväisyyteen tms. joka tukisi jollain tapaa lapsen elämää."

"Hallitukset voisivat olla toimivia, ja kenties saada jotain aikaiseksi. En tiedä onko tämä vain median värittämä kuva, mutta olen saanut sellaisen käsityksen, että kuuden puolueen sateenkaarihallitus ja nyttemmin Stubbin hallitus eivät ole hoitaneet kaikkia heille osoitettuja tehtäviä, mm. sote-uudistus ja trans-laki ovat puhututtaneet ihmisiä."

"Hallitus voisi kertoa rehellisesti mihin, miten ja miksi rahoja käytetään."

"Pitää lupauksensa, eikä leikata verorahoja lapsista."

"Esittää kunnon perustelut päätökselleen, ilmoittaa mihin kaikkeen päätös on vaikuttanut myönteisesti sekä negatiivisesti, olisivat täysin rehellisiä eivätkä yrittäisi hyödyntää päätöksellä omaa asemaansa."

"Hallituksien pitäisi toteuttaa lupaamansa asiat sekä tehdä lapsia koskevaa toimintaa näkyvämmäksi."

"Ei lupailla ja anneta toivoo turhaan. Ei luvattaisi pilvilinnoja, koska lapset lapsina uskovat aikuisten lupaukseen."

"Pettymykset ovat vaikeassa tilanteessa raskaita kantaa."

"Pitää todella lupauksensa ja sijoittaa yhteiskunnan tulevaisuuteen eli lapsiin. Lapsille pitäisi myös antaa tietoa heitä koskevista päätöksistä ja opettaa mitä vaikuttamismahdollisuuksia heillä on. Lapsia pitäisi myös kannustaa käyttämään ääntään, jotta he voisivat tulla paremmin kuulluksi."

"Lapset ovat avoimia, siis hallitustenkin pitää olla mahdollisimman avoimia, jotta vuoropuhelua voi syntyä."

"Lopettaa valehtelu suuryhteisöjen tarpeellisuudesta. Suuryhteisöt edesauttavat ongelmien syntymistä ja heikentävät opetuksen tasoa."

"propagandaa"

"Ei heitä (lapset) saa syrjäyttää ja heille pitää antaa sananvapautta."

"julkisesti ilmoittaa mitä he ovat tekemässä ja oikeasti tehdä sitä"

"Pitää AINA lupauksensa. Muuten lapset eivät voi luottaa päätöksiin."

Lapset näkivät tärkeäksi myös päätöksenteon tehokkuuden ja järjestyksen. Päätöksentekoprosessit näyttäytyivät näiden vastausten perusteella monimutkaisilta, vaikeilta ja osin käsittämättömiltä resurssien tuhlaukselta:

"Ylipäänsä päätösten tekeminen. Tuntuu, että Suomen hallitus vain nököttää hienon pitkän pöytänsä ääressä pohtimassa, mitä VOITAIKIN tehdä, mutta ei saa minkäänlaisia päätöksiä saati toimenpiteitä aikaiseksi. En luota hallitukseen, joka ei kykene tekemään mitään kunnollista."

"Olla hankkimatta velkoja jotka jäävät kasvavan sukupolven maksettavaksi ja tiedottaa päätöksistä järkevällä, normaalilla kielellä jonka lapsetkin ymmärtävät."

"ajattelisi aiemmin"

"ei lähdetä hulluihin ideoihin vaan järkeviä ratkaisuja"

"pitää huolta lastensuojelun resursseista, olla tuhlaamatta järjettömiin hankkeisiin, esim. Fennovoima"

"käyttää rahat viisaammin"

"auttaa ja käyttää rahaa asioihin, joihin sitä tarvitaan"

"Tukemalla lapsiperheitä vaikeina aikoina ja verottamalla korkeatuloisia!"

"Hallitus voisi vaikka lopettaa itseensä ja turhuuksiin tuhlaamisen ja omien palkkojensa noston samalla kun sosiaali- ja lapsilisiä pätkitään. (mutta pitäähän niitten ihmisten siellä jostain se ylimääräinen lisä siihen kohtuuttoman suureen palkkaansa saada. Kyllähän hallitus välittää kaikista ja lapsista nyt varsinkin. #hypocrisy)"

"korruptio pois"

"Lopettaa rahojen lykkäämisen Kreikkaan. Suomi voisi antaa rakentavia neuvoja varojen keräämiseksi, muttei lykätä 8 miljardia euroa sinne tuhlatavaksi. Se on iso summa, jolla saa aikaan myös lapsia koskevia muutoksia."

"tehdä enemmän varasuunnitelmia"

Lapset toivoivat myös, että hallitukset huomioisivat päätöksissään paremmin lapsia hyödyttävät asiat.

YK:n lapsen oikeuksien komitea kehottaa sopimusvaltiota tehostamaan pyrkimystään varmistaa, että lapsen edun periaate otetaan asianmukaisesti huomioon kaikissa lainsäädäntö-, hallinto- ja oikeudenkäyntimenettelyissä sekä kaikissa lapsia koskevissa ja lapsiin vaikuttavissa toimintapolitiikoissa, ohjelmissa ja hankkeissa ja että sitä sovelletaan niissä johdonmukaisesti. Myös kaikkien tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten tulisi perustaa tuomioidensa ja päätöstensä oikeudelliset perustelut tähän periaatteeseen. (YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle 2011, kohta 27.)

"Parannusta pitäisi näkyä. Päätösten vaikutusten pitäisi tulla näkyville myös lasten maailmassa."

"Hallituksen on luvattava käyttää enemmän rahaa lapsia hyödyttäviin asioihin." "parantaa lasten oloja"

"Hallitusten on vakuutettava, että päätöksiä tehdessään hallitukset ajattelevat päätösten vaikutusta lapsiin ja nuoriin nyt ja tulevaisuudessa."

Lasten mielestä hallitusten tärkeä tehtävä on tehdä konkreettisia tekoja lasten hyväksi:

"näkyviä muutoksia"

"He voisivat parantaa yhteistyötä vaikkapa koulujen kanssa."

"lisätä kerhotoimintaa yli 15-vuotiaille"

"enemmän laskettelukeskuksia ja ostareita"

"enemmän puistoja, talleja ja ostoskeskuksia"

"Jos he näkevät konkreettisesti mihin rahaa käytetään ja mitä sillä saadaan aikaan, heidän on helpompi ymmärtää että heihin käytetään rahaa."

"Kouluihin uusia oppikirjoja, kouluruoan laadun parantaminen ja mahdollisuus kaikille tukiopetukseen."

"Nostaa lapsilisän määrää takaisin samaan ja lopettaa omien palkkojensa nostaminen."

"todistamalla se lapsille esimerkiksi rakentamalla jonkinikäisen oleskelupaikan missä olisi tekemistä jokaiselle ikäryhmälle"

"tehdä asioita jotka näkyy käytännössä"

"ei tarvis maksaa busseja"

"Koulutuksesta ja köyhien lapsilisistä ei saa leikata."

"Olla pienentämättä esimerkiksi lapsilisiä joka oli minusta täysin järjetön säästökohde. Saada näkyvämpiä tuloksia. Ajatella enemmän vähävaraista väestöä. Säästää 'rikkaista'. Kaikki peruspalvelut (koulu, päiväkot, neuvola, sairaala...) täytyy olla ongelmitta KAIKKIEN saatavilla."

Iso osa lasten antamista vastauksista liittyi lasten osallistumisen mahdollistamiseen sekä lasten osallisuuden kokemuksen tuottamiseen ja vaikuttamiseen. Niistä lisää seuraavassa luvussa.

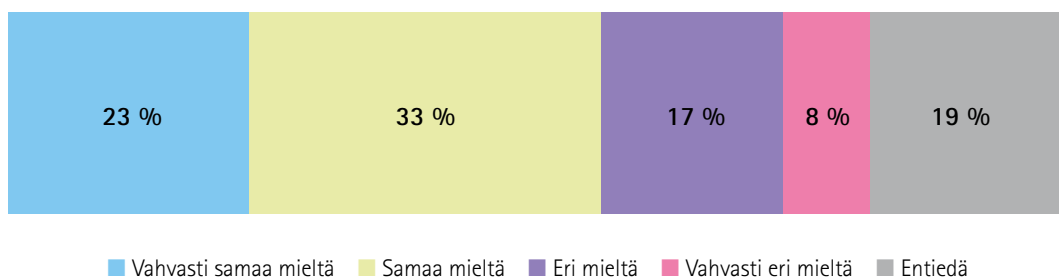
6. Lasten konkreettisia ohjeita osallistumisen ja osallisuuden lisäämiseksi

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artikla, kohta 1: ”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.”

Osallisuuden käsite on hankalasti määrittyvä ja laaja. Se sisältää yksilön kokemuksen kuuluksi ja nähdyksi tulemisesta ja osallistumisesta, mikä voi olla hyvin monentasoista. Osallistuminen on aktiivista toimintaa, jolla edistetään lasten ja nuorten asemaa yhteiskunnan jäsenenä sekä lasten ja nuorten kokemusta osallisuudesta. Osallisuus on oikeuksia ja vastuuta, ja se voi samaan aikaan olla yksilön tunne ja yhteisön tila. Osallistuminen taas on yksilön tai ryhmän oikeus ja mahdollisuus vapaasti esittää näkemyksensä, tulla kuulluksi ja vaikuttaa päätöksentekoon. (*Toteutuvatko lasten ja nuorten osallistumisoikeudet Suomessa?* 2014: 12.)

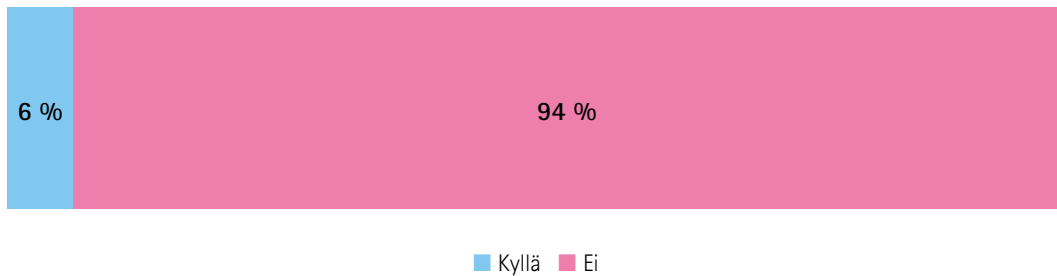
Osa lapsista piti hallituksen tärkeimpänä rahankäyttökohteena sitä, että lasten ja nuorten osallistumista edistetään. Nuoret ja lapset olisivat kiinnostuneita osallistumaan päätöksentekoon, ja he haluaisivat vaikuttaa erityisesti heitä itseään tai yleensä lapsia ja nuoria koskeviin asioihin, mutta he eivät tiedä, miten se olisi mahdollista. (*mt.*: 9).

Haluaisin itse olla mukana, kun hallitus tekee tällaisia päätöksiä (n=479).

”Lapsi, jota aikuiset ovat kuunnelleet kiinnostuneina, uskoo näkemyksillään olevan vaikutusta yhteisesti muotoiltavaan todellisuutemme. Vaikutusmahdollisuuksiinsa uskova lapsi tai nuori luottaa yksilölliseen merkitykseensä yhteisölleen.” (*Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla* 2013: 28.) Jos tätä kiinnostusta ei ruokita ja kannusteta, lasten on hankalampaa kasvaa aktiivisiksi kansalaisiksi, sellaisiksi jotka kokevat olevansa arvokkaita yhteiskunnan jäseniä. Jos nuorten syrjäytymiseen halutaan vaikuttaa varhaisessa vaiheessa, lasten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisääminen on siihen erittäin hyvä tapa.

Oletko osallistunut julkisten varojen käytöstä päättämiseen? (n=493)

Suomen lainsäädännössä on kattavasti kirjoitettu lasten ja nuorten osallistumisen oikeuksista. Perustuslaki takaa kaikille samat perusoikeudet, äänestysmahdollisuutta lukuun ottamatta. Lain 6 § toteaa, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän on kehitystasonsa mukaan saatava vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. 1.5.2015 voimaan tuleva uusi Kuntalaki korostaa kuntalaisten oikeutta osallistua päätöksentekoon, ja laki pyrkii lisäämään vuorovaikutusta kuntalaisten ja päättäjien välillä. Lakiin on kirjattu esimerkkiluettelo kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinoista. Lakiin tulee myös aloiteoikeus kunnan asukkaiden lisäksi kunnassa toimiville yhdistyksille ja yrityksille, sekä palvelujen käyttäjille kyseistä palvelua koskeva aloiteoikeus. Kuntalaissa pyritään takaamaan eri väestöryhmien yhdenvertainen osallistuminen; esimerkiksi nuorisovaltuusto tulee pakolliseksi, tosin se voi olla usean kunnan yhteinen.

”Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Nuorisovaltuustolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä kunnan asukkaiden hyvinvointiin, terveyteen, opiskeluun, elinympäristöön, asumiseen tai liikkumiseen sekä muissakin asioissa, joiden nuorisovaltuusto arvioi olevan lasten ja nuorten kannalta merkittäviä. Nuorisovaltuusto tulee ottaa mukaan lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen kunnassa.” (Kuntalaki 26 §.)

Nuorisolain 8 § velvoittaa järjestämään nuorille mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisopolitiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Laki velvoittaa myös kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa. Uuden nuorisolain on määrä tulla voimaan vuonna 2016. (Nuorisolaki 8 §)

Lastensuojelulaissa taas yhtenä keskeisenä periaatteena on lapsen mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omista asioistaan. (Lastensuojelulaki 4 §)

Osa kyselyyn vastanneista nuorista oli tietoisia näistä oikeuksista:

”Lapsilla on oikeus vaikuttaa ja oikeus saada näkemyksensä otetuksi asianmukaisesti huomioon.”

Euroopan neuvoston politiikkatutkinnassa katsotaan, että kuntiin tulisi perustaa kunnallisen lapsiasiamiehen virka ja laatia lakisääteisen nuorten osallistumisen strategia tai toimintasuunnitelma, joka kattaa esimerkiksi koulut ja koulutuksen, terveydenhuollon ja monialaiset kysymykset (*Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa*. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta 2011: 27, 39). Edelleen suositetaan, että nuorisovaltuustot tulisi ottaa mukaan kunnalliseen päätöksentekoon jo prosessien alkuvaiheissa (*Lasten ja*

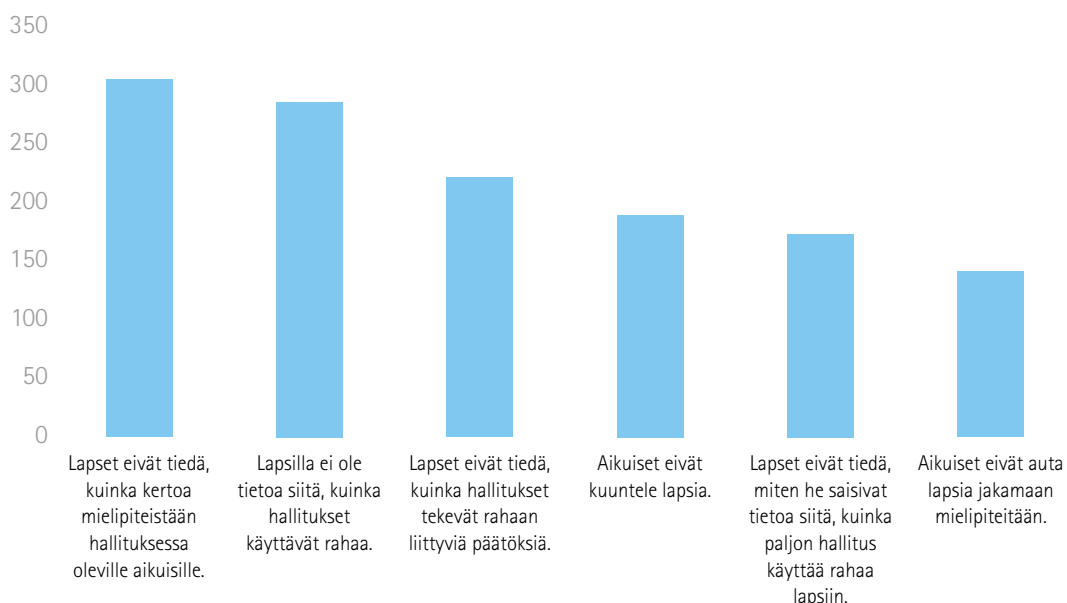
nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta 2011: 31). Voisiko myös ajatella, että nuoria nuorempia lapsia pitäisi ottaa mukaan nuorisovaltuustoon tai perustaa heitä varten erillinen lasten valtuusto?

Nuorisovaltuusto on yleistermi nuorten vaikuttajaryhmälle, joka edustaa nuoria kunnallisessa päätöksenteossa. Sen tulisi valvoa nuorten etuja ja pitää huoli siitä, että alle 18-vuotiailla on mahdollisuus vaikuttaa kunnan toimintaan, koska heillä ei ole äänestysmahdollisuutta. Nuorisovaltuusto myös järjestää tapahtumia, aktivoi nuoria sekä vastaa nuoriso- ja kuntalain asettamiin velvoitteisiin. Nuorisovaltuustoja on tällä hetkellä 70 %:ssa kunnista, ja niiden yleisin toimintakauden pituus on kaksi vuotta. Hallinnollisessa mielessä nuorisovaltuustojen asema kunnissa kuitenkin vaihtelee. Jotta nuorisovaltuusto voi todella toimia, on kunnan huolehdittava nuorisovaltuuston resursseista, esimerkiksi tiloista ja tarvittavasta työvoimasta. Nuorisovaltuustojen budjetit vaihtelevat Suomen nuorisovaltuustojen liiton mukaan kunnissa 700 ja 40 000 euron välillä. (<http://www.nuva.fi/>.)

Lainsäädäntö tukee yhä enemmän lasten ja nuorten osallistumista kuntatasolla. Valtion tasolla lasten ja nuorten osallistuminen ja vaikuttaminen on haastavampaa, ja se riippuu yksittäisistä hankkeista ja aikuisten aktiivisuudesta. Vaikka osallistumiselle on kehitetty monenlaisia struktuureja, ne eivät sinällään takaa lapsille kokemusta siitä, että heidän näkemyksistään oltaisiin kiinnostuneita ja että niillä olisi vaikutusta asioihin (*Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla* 2013: 28). Euroopan neuvoston politiikkatutkinnassa (*Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa.* Euroopan neuvoston politiikkatutkinta 2011: 27, 48) huomautetaan, että hallituksen tulisi arvioida lakien vaikutusta säännöllisesti niin, että arvioinnin yhteydessä kuullaan myös lapsia ja nuoria.

Osallistumisen esteinä sekä kunnan että valtion tasolla ovat aikuisten ja päättäjien asenteet, ennakkoluulot sekä keinottomuus ottaa lapsia ja nuoria mukaan päätöksentekoon. Vaikka osa vastanneista nuorista oli oikeuksistaan tietoisia, osallistumisen esteitä tiesivät lähes kaikki vastaajat. Osallistumisen esteitä lapset ja nuoret kuvasivat seuraavasti monivalintakysymyksessä, jossa piti valita kolme suurinta osallistumisen estettä:

Lasten osallistumista vaikeuttavat tekijät (valitse ainoastaan kolme kohtaa)

Tällä hetkellä lasten ja nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet ovat kovin kuntakohtaisia, ja toisaalta erilaisissa yksiköissä ja palveluissa mahdollisuudet riippuvat yksittäisten aikuisten tai ammattilaisten aktiivisuudesta. Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen palveluiden kehittämisessä ja suunnittelussa ja vaikuttamistyössä vaatii toimintakäytäntöjen uudistamista ja monipuolisia menetelmiä, joiden avulla lasten ja nuorten ääntä saadaan kuuluviin.

Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen edesauttaminen ei kuitenkaan ole pelkästään valtion tai kuntien tehtävä. Euroopan neuvoston politiikkatutkinnassa tuodaan esille, että lasten osallistumista kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan tulee edistää sekä tukea ja kannustaa lapsia ja nuoria perustamaan kansalaisjärjestöjä. Kansalaisjärjestöjen olisi myös muutettava toimintaansa entistä demokraattisemmaksi. (*Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa*. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta 2011: 27, 40.) Kolmannella sektorilla on paljon tehtävää siinä, että lapset ja nuoret saisivat äänensä kuuluviin myös tätä kautta. Erään kunnan nuorisovaltuuston puheenjohtaja totesi Nuorisotyön päivillä 2015, että monessa (lapsi- ja nuoriso)järjestössä(kin) ”vanhat patut” haluavat tehdä asiat aina samalla tavalla. Näiden järjestöjen tulisi erityisesti olla edelläkävijöitä lasten ja nuorten äänen monialaisena ja -kanavaisena esillenostajana.

Lasten konkreettiset neuvot lasten ja nuorten osallisuuden lisäämiseen tässä kyselyssä liittyivät siihen, että ensinnäkin lapsia tulisi kuunnella. Lasten pitäisi päästä mukaan vaikuttamistyöhön. Lapsille tulisi tiedottaa asioista ja ylipäänsä jakaa tietoa niin, että se on lasten saatavilla ja ymmärrettävissä. Lasten mielestä hallitusten tulisi myös aktiivisesti selvittää lasten ja nuorten mielipiteitä sekä suhtautua lasten ja nuorten osallistumiseen ja osallisuuteen positiivisesti ja kannustavasti. Seuraavassa lasten ja nuorten avovastauksia siihen, miten yllä lueteltuihin asioihin voitaisiin konkreettisesti vaikuttaa.

6.1 Lasten kuunteleminen

Kouluterveyskysely 2013:n mukaan 43 prosenttia peruskoulun yläluokkalaisista ilmoitti, ettei tiedä miten oman koulun asioihin voi vaikuttaa. Lasten näkemysten ja mielipiteiden kuuntelu ja vakavasti ottaminen pitäisi aloittaa sieltä, missä lapset viettävät arkeaan. Lasten kanssa arjessa toimivien aikuisten tulisi myös auttaa lapsia ja nuoria osallistumaan laajempaan vaikuttamistyöhön.

”Kyselkää enemmän lapsilta asioista jotka koskevat heitä ja olkaa luottamuksen arvoisia.”

”tehdä kyselyjä joita kuka vain pystyy täyttämään ja tulokset viedään varmasti päättäjille”

”kuunnella lasten mielipiteitä ja kertoa niistä eteenpäin”

”Hallituksen tulisi ottaa lapsien näkökulmia mukaan ja tiedottaa asioista etukäteen heille (lapsille ja nuorille).”

”Hallitukset voisivat järjestää lapsille lapsia koskevista asioista kyselyjä, joihin lapset voisivat vastata nimettöminä. Yhteenvedot tuloksista voisi julkaista.”

”Heille voitaisiin kertoa mihinkä yhteisiä varoja käytetään jo hieman nuoremmalla iällä ja olisi myös hyvä jos heidänkin mielipiteitään (niin kuin tässä kyselyssä) kunnioitettaisiin ja kuunneltaisiin.”

"pohtia ja tuoda esille kaikki kannat, ottaa huomioon lasten mielipiteet (kyselyt yms.)"

"otettaisiin nuorisjärjestöjä ja puolueitten nuorisjärjestöjen mielipiteet huomioon ja suhtauduttaisiin niihin vakavasti"

"Informoikaa lapsia, lehtiöitten avulla ja kampanjoikaa hyviä lasten ideoita."

"Kävisivät vierailuilla kouluissa!"

"Lasten mielipidettä tulisi kysyä useammin, nuoruus on se josta tulevaisuus syntyy."

"Kouluissa olisi kaikille kerrottava päätöksistä ja mielellään jo valmisteluvaiheessa. Nuoret voisivat ottaa kantaa netissä suunniteltuihin asioihin."

"tehdä muutoksia, lapset huomaisivat muutokset ja huomaisivat että heitä kuunnellaan ja autetaan"

"Lapsia pitäisi myös kannustaa käyttämään ääntään, jotta he voisivat tulla paremmin kuulluksi."

"Kyselisivät mihin lasten mielestä tarvitaan rahaa ja sitten jos tulee hyviä ideoita, niin käyttävät rahaa sitten siihen."

"tehdä jonkunlaisen lastenhallituksen joka osallistuisi jollain tasolla päätöksiin"

Lisäksi lasten ja nuorten mielipiteitä heitä koskevissa päätöksissä tulee kuunnella esimerkiksi lasten ja nuorten omien päätöselinten, tutkimusten, kyselyiden tai erityisten lapsille ja nuorille järjestettävien konferenssien kautta:

"Lastenparlamentti mukaan päätöksentekoon. Esim. Nuorisoparlamentit."

"Kysyä lapsilta, mitä he haluaisivat. Kuunnella oikeasti ja toteuttaa asia. Nykyään tuntuu, että psykologit ja asiantuntijat käyttävät kamalasti aikaa ja rahaa uusiin ohjelmiin, mutta siinä ajassa he ovat ehtineet jo muuttaa sen niin 'tieteelliseksi', ettei se käytännössä toimikaan. Uskon, että lasten erityistaidot ja tilanteet pitäisi ottaa huomioon, sillä niin he oppivat omat vahvuutensa ja antavat täyden potentiaalinsa myöhemmin esim. työmaailmassa."

"Otaa lapset konkreettisesti mukaan päätöstentekoon. Tekee työryhmiä jossa on lapset mukana, jotta saadaan oikeasti lasten äänet kuuluville. Miettikää erilaisia keinoja kuinka saisitte mahdollisimman paljon lapsia mukaan päätöksentekoon. Se voi olla hyvää ns. mainosta hallituksellekin, mikäli lapset otetaan oikeasti huomioon. Tehkää tällaisia kyselyitä, kyselkää kadulla ja ennen kaikkea menkää sinne missä lapset ja nuoret ovat. Voitte mennä esimerkiksi kouluille tai paikallisille nuorisotiloille kertomaan asioista joihin mahdollisesti haluaisitte lasten mielipiteitä."

"Käydä päiväkodeissa kysymässä lapsilta. (Vaikka lapsilta ei tule hyviä vastauksia joilla pelastettaisiin maailma niin se saattaa avaamaa erilaisia näkökulmia)."

"kuunnella lapsia ja tehdä heitä koskevat kysymykset suoraan heille"

"puhua oppilaskunnan hallituksille ja kysyä koululaisten mielipiteitä"

"saada usean lapsen mielipide"

"ottaa mahdollisimman paljon erilaisia lapsia mukaan, esimerkiksi eri uskontoista, eri roduista, eri-ikäisiä jne."

"Kysyä lapsilta esim. mitä heidän mielestään pitäisi muuttaa, että kaikki muut tämän tuntemat lapset olisivat iloisia. Kysymyksiä pitäisi esittää yksinkertaisesti ja käytännönläheisesti. Aikuiset voivat sitten keskenään puhua asiasta 'monimutkaisemmin'."

"Odottaa lapsilta järkevää päättelykykyä ja viisasta ajattelua. Lapsien pitäisi saada puheenvuoroa ja kunnioitusta päätöksiin."

"Kuunnella lapsia, sillä välillä lapset ajattelevat viisaammin kuin aikuiset! Kirjoittaa kaikki ajatukset ylös, myös 'huonot'."

"kuunnella lapsia ja ratkoa ongelmia yhdessä"

6.2 Lasten vaikuttamistyö

Euroopan neuvoston politiikkatutkinnassa tuodaan esille, että tiedotusta nuorten vaikutusmahdollisuuksista pitäisi lisätä ja ottaa tiedotuksessa huomioon myös erityisryhmät. (*Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa*. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta 2011: 27, 31). Vaikka moni taho tekee töitä lasten ja nuorten vaikuttamistyön edistämiseksi (mm. Lapsiasiavaltuutettu, Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi sekä opetus- ja kulttuuriministeriö), mahdollisuuksia ei vielä ole tarpeeksi. Lasten vastauksissa oli vinkkejä siihen, miten lasten vaikuttamistyötä voisi kehittää ja tukea:

"järjestää lapsille oma äänestys lapsiin liittyvistä asioista"

"kerätä ryhmä lapsia isoista kaupungeista ja vähän pienemmistä kylistä yhteen päätöksentekoon"

"Järjestää pohtimistilaisuuksia ja kysyä esim. verkkokyselyiden kautta. Myös erilaisten yhteiskunnallisesti aktiivisten nuorten järjestöjä pitää kuulla."

"Tehdä siitä mahdollisimman helppoa. Ottaa lapset mukaan esimerkiksi äänestysten yms. avulla."

"kannustaa nuoria tulevaisuudensuunnitelmiansa toteuttamiseen ja antamalla enemmän tukea"

opetuslalle, jotta koulut voivat kannustaa lapsia päätöksenteossa"

"pyytää lapsia tulemaan johonkin tiedotustilaisuuteen, jossa kaikki ketkä haluisivat voisivat auttaa päätösten tekemisessä"

"Antaa lasten äänestää!"

"kuunnella lapsien europarlamenttien päätöksiä ja toimia rationaalisesti niiden viitoittamaan suuntaan"

"koota lapsineuvosto"

"antaa paremmat vaikuttamismahdollisuudet ja mahdollisuudet ilmaista mieltä"

"perustaa nuorisovaltuuston kaltainen valtiollinen nuorten 'eduskunta'"

"järjestää pikkukokouksia kaikissa kaupungeissa"

"Perustaa esim. kunnittain oppilaskunnan kaltaisia lapsiryhmiä, joissa olisi edustajat joka yhteiskuntaluokasta. Lisäksi mukana tulisi olla aikuisia jotka kertovat lapsille hallituksen rahankäytöstä."

6.3 Päätäjien tulisi itse tutustua lasten elämään

Lapset neuvoivat vastauksissaan päättäjiä mm. jalkautumaan kouluihin, joissa he voisivat haastatella lapsia tai vaikkapa tehdä asiaan liittyvän projektityön yhdessä lasten kanssa. Lasten kanssa yhdessä tekemistä korostettiin useassa vastauksessa ja toivottiin myös päättäjien tulevan samalle tasolle lasten kanssa. Usein paras tapa kuulla lapsia ja nuoria on mennä sinne, missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja kysyä heiltä asiasta.

"kierrellä siellä missä lapset on"

"kiertää kouluissa ympäri Suomea"

"Käydä päiväkodeissa kysymässä lapsilta. (Vaikka lapsilta ei tule hyviä vastauksia joilla pelastettaisiin maailma niin se saattaa avaamaa erilaisia näkökulmia)"

"Tulla kasvotusten puhumaan lapsille ja kyselemään, sekä keskustelemaan asioista. Asioita voitaisiin myös jatkaa tarkemmin siten että lapsien joukosta valitaan muutama edustamaan omaa ryhmäänsä joihinkin hallitusten kokouksiin ja siellä käsitellään asioita tarkemmin."

"Jalkautua lasten maailmaan (koulu/päiväkotiharrastukset), olla lasten kanssa ja mennä kuuntelemaan kentälle, katsoa miten lapset toimivat, millaista kohtelua he saavat jne. Jos he eivät itse ehdi, tehtävään voisi palkata esimerkiksi jonkun kyselemään mitä lapset tarvitsevat. Myös vanhemmille täytyisi antaa valistusta ja ohjeita miten kannustaa lasta antamaan mielipiteensä julki, sillä tällä hetkellä maamme motto on 'Ole hiljaa ja hyväksy'."

"kutsua lapset kylään"

6.4 Lapsille tiedottaminen

Euroopan neuvoston politiikkatutkimuksen mukaan lapsille on annettava nykyistä enemmän lapsiystävällistä tietoa heidän elämänsä ja oikeuksiinsa vaikuttavista asioista. Lasten kanssa ja lasten hyväksi työskentelevät ammattilaiset on lakisääteisesti velvoitettava antamaan lapsille ja nuorille heidän kehitystasonsa mukaista tietoa. Paikallisen ja kansallisen tason viranomaisten on tiedotettava lapsille ja nuorille työstään ja sen vaikutuksista. (*Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa*. Euroopan neuvoston politiikkatutkimus 2011: 27, 17 ja 52.)

Lasten ja nuorten olisi hyvä olla mukana jo lapsille ja nuorille suunnatun tiedon tuottamisen vaiheessa. Tuotetun tiedon tulisi olla myös erilaisissa muodoissa, esimerkiksi netissä, painettuna sekä nuorisotoimen, koulujen tai päiväkotien kautta välitettävänä. Oikeusministeriön julkaisussa on mainittu konkreettisia ideoita tiedottamisesta lapsille ja nuorille: tiedotuksen sektorikohtaisuudesta pitäisi päästä pois ja tiedotuksen tulisi tapahtua niiden kanavien ja välineiden kautta, joissa lapset ja nuoret jo ovat, esimerkiksi nuorten suosimat sosiaalisen median kanavat sekä Yleisradion lasten- ja nuortenohjelmat. (*Toteutuvatko lasten ja nuorten osallistumisoikeudet Suomessa?* 26.)

"vaikkapa kertoa jossain että mitä he tekevät julkisilla varoilla kun en siitä ole ihan varma"

"Olla hankkimatta velkoja jotka jäävät kasvavan sukupolven maksettavaksi ja tiedottaa päätöksistä järkevällä, normaalilla kielellä jonka lapsetkin ymmärtävät."

"Yksinkertaisesti hallitus voisi vain lakata olemasta niin itsekäs ja ahne. Joskus voitaisiin miettiä muitakin ihmisiä kuin itseään. Se on suurin ongelma. Ihmiset ovat ahneita ja oikeistolaiset osaavat nätisti sijoittaa yhteiset varat omiin porvarillisiin tarkoituksiinsa. Ei suoraan tietenkään. Luulen, että auttaisi kuitenkin paljon, jos ruvettaisiin puhumaan siitä, minne rahat menevät."

"Olla avoimia ja helposti ymmärrettäviä. Eli juuri päinvastoin kuin Suomen hallitus."

"nuorille nettisivu, mistä voi katsoa mihin varat menevät, ja jos tällainen on jo laadittu, niin informointi sen olemassaolosta"

"tiedottaa rahankäytöstään niin, että lapsia jaksaa kiinnostaa asia"

"Heille voitaisiin kertoa mihinkä yhteisiä varoja käytetään jo hieman nuoremmalla iällä ja olisi myös hyvä jos heidänkin mielipiteitään (niin kuin tässä kyselyssä) kunnioitettaisiin ja kuunneltaisiin."

"kertoa päätöksiin liittyvistä asioista nuorille, esimerkiksi tiedostustilaisuuksilla tms. vaikkapa lukioissa"

"En ole koskaan nähnyt listaa siitä mihin lapsille suunnatut rahat on käytetty, ja onko hallituksen tekemät päätökset ja sijoituskohteet tuottanut tulosta."

"Hallitus voisi kertoa rehellisesti mihin, miten ja miksi rahoja käytetään."

"julkaista kirjanpidon, tarkan kirjanpidon"

"tuoda niitä enemmän julki lapsia ja nuoria kiinnostavalla tavalla"

"Hallitukset voisivat antaa enemmän sellaista tietoa lapsille, että he ymmärtävät, millaisia päätöksiä on tehty."

"Hallitukset voisivat yrittää tuoda esille, mitä varojen käytöllä on saatu aikaan."

"Tuoda sitä selvästi esille. Monet oikeasti eivät usko päättäjien välittävän lapsista oikeasti, koska kaikilla heillä ei ole lapsia ja jotkut jopa inhoavat heitä."

"esittää kunnon perustelut päätökselleen, ilmoittaa mihin kaikkeen päätös on vaikuttanut myönteisesti sekä negatiivisesti, olisivat täysin rehellisiä eivätkä yrittäisi hyödyntää päätöksellä omaa asemaansa"

"kertoa päätöksistään rahankäytössä ja käyttäkää rahoja vain tarpeelliseen ja niin, että jokainen erilainenkin lapsi hyötyisi niistä"

"Lapset ovat avoimia, siis hallitustenkin pitää olla mahdollisimman avoimia, jotta vuoropuhelua voi syntyä. Lisäksi lasten ja nuorten mielipiteitä heitä koskevista päätöksistä tulee kuunnella esimerkiksi lasten ja nuorten omien päätöselinten, tutkimusten, kyselyiden tai erityisten lapsille ja nuorille järjestettävien konferenssien kautta."

"Lapsille pitää saada tietää millaisia heitä koskevia päätöksiä on tehty ja tiedon pitää olla selkeää."

"Heidän pitäisi kertoa omasta työstään ja valinnoistaan myös lapsille ja nuorille."

"olla valmiita selittämään lapsille, miten nämä asiat toimivat ja tukea lapsia"

6.5 ”Pitäisi selvittää lasten mielipiteitä”

Lasten ja nuorten mielipiteiden selvittämisen tulisi olla monialaista eri hallintokuntien yhteistä työtä. Osa lapsista ja nuorista tarvitsee muita enemmän kannustusta ja rohkaisua omien mielipiteidensä selvittämiseen. Osalle lapsista ja nuorista on helpompaa ilmaista omia mielipiteitä puhumalla tai kirjoittamalla, toisille esimerkiksi piirtämällä, valokuvaamalla tai muuten itseänsä ilmaisten.

”Pitäisi selvittää lasten mielipiteitä esimerkiksi selkeiden kyselyiden avulla.”

”Järjestää vaikka kyselyjä koulussa. Tämänkaltaisia mielipidekyselyjä, joiden avulla kartoitettaisiin lasten mielipiteitä. Lisäksi koulujen oppilaskunnista voisi saada lasten edustajia keskusteluihin ja muuhun sellaiseen.”

”tiedottaa, kampanjoida asian puolesta, tehdä kyselyitä”

”järjestää tilaisuuksia joissa lapset pääsevät ääneen”

”tehdä ’nettisivusto’ missä lapset saisivat vastata kysymyksiin tai kirjoittaa itse vastauksia miten rahaa voisi käyttää hallituksessa”

”teetättää jotakin kyselyitä tai tarinoita lapsilta, siitä, mitä lapset haluaisivat muutettavan”

”palkata 7 000 analytikkoo selvittämään asiaa”

”Niiden pitäisi tehdä tämäntyyppisiä kyselyitä, koska monet lapset saattavat olla liian ujoja kertomaan asioita julkisesti/omalla nimellään.”

6.6 ”Suhtautua lapsiin positiivisesti ja rohkaista tuomaan mielipiteitään esille”

Lasten ja nuorten osallistumisen kannalta ja osallisuuden lisäämiseksi keskeistä on lasten ja nuorten kanssa toimivien aikuisten, päätöksiä valmistelevien virkamiesten ja poliittisten päättäjien asenne. Jos aikuiset ajattelevat, että lasten ja nuorten ottaminen mukaan päätöksentekoon, suunnitteluun ja kehittämiseen on turhaa, liian hankalaa tai jopa pelottavaa, osallistumisen ja osallisuuden on mahdotonta toteuttaa. Onkin erittäin tärkeää, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevät aikuiset voisivat avoimesti pohtia omia ja työryhmänsä tai tiiminsä asenteita sekä mahdollisia ennakkoluuloja lasten ja nuorten osallistumisen suhteen.

Lasten ja nuorten osallistumisen ja osallisuuden edistäminen vaatii työntekijöiltä myös tietoja ja taitoja siitä, miten se tapahtuu eettisesti oikealla tavalla, jotta se ei olisi esimerkiksi näennäistä tai lasta riistävää. (ks. Hipp ja Palsanen 2014.)

"olla avoimempia ja myönteisempiä heitä kohtaan"
"rohkaista lapsia ja tehdä mielipiteen tuominen esille helpoksi"
"kuunnella ja ottaa vilpittömästi huomioon se, että lapsissa on tulevaisuus ja he saattavat nähdä sellaisia vikoja hallituksen toimissa, joita hallituksessa istuvat eivät itse näe"
"ottaa huomioon, eikä jättää ikäihmisten ja aikuisten varjoon"
"ottaa lapset vakavasti"
"Pitää sanansa ja puhua ihmisten kieltä. Lapset vasta kehittää itseään ja muistavat kaikki petokset. Sanokaa hyvästit luottamukselle."
"kustantaa lasten pääsy paikalle"
"ottaa huomioon lapset jotka ovat erityisen huonossa asemassa, ja keskittyä etenkin heidän auttamiseen"
"rohkaista ja kuunnella lapsia enemmän"
"tehdä parempaa yhteistyötä"
"antaa lapsille aikaa selittää asiansa ja haluta ymmärtää mitä he meinaavat, sekä toteuttaa oikeasti heidän ehdottamiaan asioita"

7. Lasten ja nuorten terveiset valtiovarainministerille

YK:n lapsen oikeuksien komitea suosittelee, että sopimusvaltio

a) tarjoaa kunnille riittävät resurssit erityisesti lapsen oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi, ottaen huomioon kunkin kunnan käytettävissä olevat resurssit;
b) järjestää erikseen kussakin kunnassa lasten tarpeisiin osoitettavien määrärahojen tehokkaan seurannan ja varmistaa määrärahojen asianmukaisen tason; ja
c) ottaa käyttöön lapsibudjetoinnin (talousarvion seurannan lapsen oikeuksien näkökulmasta), tarkoituksena seurata lasten tarpeisiin osoitettavien määrärahojen myöntämistä.

(YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle 2011, kohta 16.)

Lapsilta ja nuorilta kysyttiin, minkälaisia asioita he ottaisivat esille, jos heillä olisi mahdollisuus tavata valtionvarainministeri henkilökohtaisesti (avovastausten määrä 275). Lisäksi heiltä kysyttiin, mitä neuvoja he antaisivat valtionvarainministerille (avovastausten määrä 285). Lasten ja nuorten avovastauksista on poimittu tähän lukuun esimerkkejä mahdollisimman kattavasti sen enempää selittelemättä tai teoretisoimatta. Vastaukset puhuvat puolestaan.

7.1 Tärkeimmät rahankäyttökohteet

Lapset ja nuoret halusivat nostaa muutamia rahankäytön kohteita valtionvarainministerin erityiseen suojelukseseen:

"nuorten kouluterveydenhuolto (henkinen ja fyysinen) ja nuorten vapaa-ajan aktiviteettien kehittäminen (esim. harrastusmahdollisuudet & nuorisotalot)"

"Jos lapsella tai nuorella on hätä, hänen on saatava heti oikeanlaista apua."

"Sosiaalitoimelle voitaisiin antaa lisää rahaa, asiat pitää asettaa tärkeysjärjestykseen jos lapset saa heikon alun elämälle niin koko loppumatkakin on ontumista, rahaa on käytettävä lapsen alkupään elämän tukemiseen."

"tukea rahallisesti perheitä tukea päivähoito kaikille lapsille"

"Pienien kuntien ja kylien lapsille ja nuorille suunnattuja aktiviteetteja pitäisi olla enemmän ja helposti saatavilla."

"nuorille enemmän aktiviteetteja, joka saattaisi vähentää riskiä nuorien juopoteluun"

"liikenneopetus ja lapsille itsenäisyyttä"

"Koululuokkien ryhmäytykseen tulisi panostaa heti ensimmäiseltä luokalta lähtien paljon enemmän. Näin lapsista tulisi läheisempiä keskenään ja koulukiusaamista ennaltaehkäistään. Samoin lapsilla voisi olla kontakteja vähemmistöryhmien lapsiin sekä vammaisiin lapsiin enemmän: kuilu eri ryhmien välillä pienenisi, kun lapset oppivat alusta asti ymmärtämään toista."

"Opintotukea maksettaisi helpommin sitä tarvitseville ja kaikkia kohdeltaisi ylipäänsä tasa-arvoisesti taustoista huolimatta."

"kouluruoan parantaminen ja lapsilisien lisääminen"

"Laskekaa nyt herran jumala sitä ajokortin hintaa."

"Turvallisuuden parantaminen kaupungissa niin että pelottavat päihteiden käyttäjät pois kadulta ja leikkipaikoilta. Koulukiusaamisen estämisestä enemmän tietoa ja opetusta koulun jokaiselle luokalle."

"Julkisilla varoilla voisi rakentaa puistoja, joista olisi kaikille iloa ja voisi säästää sellaisilta sektoreilta, joista lapset eivät hyödy hieman, jotta saataisiin rahaa jonka voi käyttää niin että se hyödyttää sekä lapsia että aikuisia."

"Liikuntapaikat ilmaiseksi lapsille. Kun oppii lapsena liikkumaan siitä on hyötyä koko elämän ajaksi."

"Lastensuojelu tarvitsee lisää resursseja. Älkää pyrkikö muuttamaan koulutusjärjestelmää vain säästöjen takia, jos järjestelmää pitää muuttaa, pitää se tehdä vain ja ainoastaan tehokkuuden tai oppimisen parantamiseksi, ei säästämiseksi vaikka säästötavoitteet ovatkin kovat."

"antaa paikkoja missä olla ja pitää hauskaa"

"kaikille lapsille tasapuoliset mahdollisuudet harrastaa haluamaansa asiaa vaikka omissa koulussa"

"jos tarvitsee lääkäriä, niin pääsis heti"

"sosiaalitoimea paremmaksi, että siellä kuunneltaisiin myös lasta vaikka lapsi olisi sijoitettuna esim. laitokseen"

"ehdottaisin lapsilisän nostoa"

"Julkinen liikenne ilmaista kuntien sisällä. Ja liikunta- sekä kulttuurikeskuksien käyttö huomattavasti muita käyttäjiä halvempaa."

"Enemmän rahaa nuorisotaloihin. Enemmän rahaa yksinhuoltajille."

"Koulutuksen laatuun keskittyminen on paljon tärkeämpää, kuin sen sähköistäminen. Oppivelvollisuusiän nosto ei auta syrjäytyviä nuoria, vaan heitä pitää tukea henkilökohtaisemmin."

"Sosiaali- & terveysala kaipaa lisää työntekijöitä erityisesti nuorten/lasten sektorilla."

"kouluihin paremmat oltavat eli luokkakoot ja ruoka sekä enemmän turvallisia puistoja joissa voi huoletta oleskella"

"Hallitus voisi yrittää vähentää koulukiusaamista ja voisi yrittää saada kaikki harrastukset samanarvoisiksi ettei niistä kiusattaisi."

*"1. Koulun ruokalista uusittaisiin! Sillä välillä koulun ruuassa on mustia perunoi-
ta, raakoja kohtia kanakeitossa, homehtunut omena/mandariini!! Ja vanhentunut maito... 2. Välitunnilla saisi päättää ollaanko sisällä tai ulkona!!"*

"nuorille enemmän kesätyöpaikkoja ja enemmän koulutuspaikkoja omalla kotikunnalla"

"1 Lasten henkiseen hyvinvointiin pitäisi panostaa 2 lasten oikeuksiin eli ruokaan ja turvaan."

"Opettajien pitäisi ottaa kaikki tasapuolisesti huomioon eikä suosia ketään. Kenenkään ei pitäisi joutua opettajan silmätikuksi ja kiusattavaksi. Ilmainen ja kunnollinen koulukyyti jokaiselle lapselle ja turvallinen koulumatka (Lisää jalakäytäviä ja hidasteita teille sekä suojateitä)."

"Älkää leikatko lapsilisiä, ne ovat monen lapsen harrastusmaksut."

"muista eläimet"

"Käyttää enemmän varoja tutkimukseen, haastavampaa koulutusta hyville oppilaille, ohjelmointi opetusta lukioissa, lisätä Suomen vientiä ja vähentää kulutusta rakentamalla energialaitoksia ja hyödyntämään ja lisäämään uusia innovatiivisia ideoita."

"Älkää edes harkitko leikkaavanne lapsilisiä, vaan kiristäkää tupakka- ja alkoholiveroa. Päihteistä ei ole muuta kuin haittaa yhteiskunnalle, sillä ne aiheuttavat eniten kuolemia. Ihmiset kuitenkin käyttävät päihteitä runsaasti, joten nostamalla niiden hintaa valtio saisi varoja ja päihteiden käyttö saattaisi vähentyä. Hyödyt ovat siis moninkertaiset. Lapsen hyvinvointi lähtee nuorella iällä jo huonoon suuntaan, jos riskitekijöitä ei poisteta. Huonot päätökset tulevat usein liian vähäisen resurssin takia. Varhaiset ongelmat seuraavat ja vanhempana lapsen menneisyys seuraa perässä eikä välttämättä johda hyviin päätöksiin. Huonot riskitekijät pitäisi saada poistettua jokaisen lapsen nuoruudessa ja ongelma saadaan hoidettua, jos työntekijöitä saadaan lisää ja niihin tartutaan heti. Yrittäisi edes hetken astua vähävaraisen suurperheen vanhemman saappaisiin, niin ymmärtäisi paremmin miksi lapsilisien leikkaus ei todellakaan ole hyvä asia."

"vanhemmille työpaikkoja"

"Antakaa mopojen ajaa 60 km/h koska autoilijat vihaa mopoja kun saa ajaa vain 45 km/h."

"Pyrkikää viimeiseen tippaan asti leikkaamaan lapsista, nuorista ja vanhuksista. Esimerkiksi kun iankaikkisuuden kiistelystä aiheesta nimeltä kouluruoka leikataan rahaa pois, niin se vaikuttaa kaikkeen lapsessa. Kun ei ole ravitsevaa ruokaa koulussa, niin lapset eivät jaksa keskittyä koulussa yhtään mihinkään tai ovat liian väsyneitä sillä eivät ole saaneet tarpeeksi energiaa. Karu totuus on, että kouluruoka voi olla nykyään monen vähävaraisen perheen lapsen ainoa lämmin ruoka päivässä. Tätäkin asiaa kannattaa ajatella, eihän?"

7.2 Ensisijaisesti autettavat

YK:n lapsen oikeuksien komitea kehottaa sopimusvaltiota tehostamaan pyrkimystään tukea vähäosaisia perheitä, myös nuorten perheiden lapsia, yksinhuoltajia ja monilapsisia perheitä sekä takaamaan kaikille lapsille oikeuden riittävään elintasoon. Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio toteuttaa tarvittavat toimet lasten köyhyyttä koskevien tietojen kokoamiseksi ja analysoimiseksi laajamittaisesti, jotta ongelmaan voidaan puuttua tehokkaasti. (YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle 2011, kohta 50.)

Viesteissään valtionvarainministerille lapset asettivat etusijalle jotkin ryhmät:

"Varmistaa lapsen tulevaisuus, joka on huostaan otettu. Kysellä lapsilta vuosittain kysely jossa kysyttäisiin onko lapsi joutunut kokemaan seksuaalista hyväksikäyttöä."

"Mielestäni olisi tärkeää että joka lapsella olisi oikeus saada samanlaista vertaistukea. Sekä toivoisin että käyttäisitte enemmän rahaa köyhien lasten tukeamiseen."

"Minun mielestä voitaisiin laittaa enemmän rahaa siihen että voitaisi tulla sokeakouluja enemmän Suomeen ja kuurokouluja."

"enemmän etuja köyhille perheille, jotta köyhien lapset saavat samat mahdollisuudet kuin muutkin"

"Pitää huolehtia että rahat menevät ensisijaisesti oman maan kansalaisille. Oman maan kansalaisille täytyy huolehtia tarpeeksi rahaa elämiseen."

"Käy tutustumassa vähävaraisten lasten ja nuorten elämään. Mene viikoksi yläasteelle ns. oppilaan asemaan parantaa tukia ja avustaa paremmin lapsia joilla perhettä ei ole tai perhe on hajonnut (ottaen huomioon sen hetkisten sijaiskotien ja vanhempien varat)."

"Lastensuojelussa olevia lapsia tulee tukea enemmän taloudellisesti ja henkisesti."

"Pitäisi tarkistaa, että rahaa jaetaan oikeudenmukaisesti eri lapsiryhmille. Oteetaan huomioon vähemmistöt ja syrjäseudut. Kouluruokailuun tulisi laittaa rahaa enemmän."

"Auttakaa sijaisperheessä olevia lapsia ja erityisesti koulukiusattuja."

"Lapsilisän korotus köyhille perheille. Kotihoidontukea ei muuteta jotta voidaan itse päättää kuka on kotona lapsen kanssa, koska muuten köyhyys lisääntyy jos enemmän tienaavan on pakko mennä töihin."

"että orvoista lapsista pidetään huolta"

"apua vähävaraisille perheille, jotta lapset pääsevät harrastamaan"

"1) Perusopetukseen käytettäviä varoja ei saa enää leikata, sillä silloin opetuksen laatu kärsisi paljon. 2) Lasten turvakoteihin ja lastenkoteihin pitää panostaa. Jokaisella lapsella on oikeus kokea olevansa turvassa ja rakastettu."

"Auttakaa pakolaislapsia ja hiljaisia kiusattuja lapsia, jotta he eivät syrjäytyisi."

"Mielestäni ihmisten pitäisi kuunnella kokopäiväisesti laitoshoidossa olevien nuorien mielipiteitä hoidosta. Netissä on levinnyt monia tarinoita siitä, kuinka heitä ollaan kohdeltu väärin heidän siellä ollessaan."

"kehittämään lapsisairaaloita"

"Rikkaan on usein hankala tajuta, kuinka pienellä köyhä elää. Siksi olisi tärkeää jalkautua elävään maailmaan, sillä maan lapsiperheillä on todella kehnot oltavat tällä hetkellä, varsinkin yksinhuoltajilla. Sinulla on asiat hyvin, joten miksi et haluaisi sitä toisillekin. Mieti, että sinäkin tekisit kaikkesi lapsesi vuoksi. Niin tekevät muutkin. Auta heitä siinä. Aina voi rokottaa rahaa jostain muualta kuin heiltä, jotka eivät osaa puolustaa itseään. Älä tee heistä hiljaisia kärsijöitä."

"Perehdy ihmisyyteen. Mieti, miten tärkeä rooli on tulevaisuudessa sillä, miten nuoret/lapset näkevät maailman ja valtion toimenpiteet hankalissa tilanteissa. Varsinkin huono-osaisten kohteluun pitäisi kiinnittää huomiota, eikä sivuuttaa kokonaan. Maahanmuuttajia tarvitaan, vaikka rasismi kasvaa. Kaikille pitäisi turvata yhteiskuntaan sopeutuminen, eikä nuoren työttömän kuuluisi jäädä kadulle, jos ei saa opiskelupaikkaa. Yhteisöllisyyttä tarvitaan, eikä se, että hallitus nähdään vain jonain rikkaiden eliittinä, auta tilannetta lainkaan."

7.3 Lasten ja nuorten osallistuminen

Lapset pitivät tärkeänä sitä, että valtiovarainministeri auttaa lapsia osallistumaan ja mahdollistaa lasten osallisuuden. Tässä lasten ohjeita valtionvarainministerille:

"Pitäisi perustaa hallituksen alainen pysyvä työryhmä jossa olisi mukana 10–17-vuotiaita lapsia jolla olisi valtaa kommentoida päätöksiä mutta ei vaikuttaa niihin ja jonka jäseniä voisi olla paikalla lapsia käsittelevissä päätöksissä."
"kuuntele kaupungin nuorisovaltuustoa"

"Kertoisin että pitäisi tehdä kyselyä alaikäisille ja että vastausten perusteella enemmistö voittaisi ja asioita alettaisiin OIKEASTI toteuttamaan niin kuin lapset kokevat parhaaksi."

"Ottakaa lapsilta tulevat ehdotukset tosissaan. Enemmän rahaa mm. kyläkoulujen ja muiden syrjemmässä olevien koulujen ylläpitoon."

"Voisi kysyä kaikenikäisiltä lapsilta mielipiteitä ja ottaa kaikenlaiset lapset huomioon."

"tulisi kuunnella enemmän lapsia ja ihmisiä jotka tekevät lasten kanssa töitä"

"Lapsilla pitäisi olla oma hallitus jossa olisi LAPSIA, ei aikuisia tai edes äitejä. Tiedotus on ihan surkeeta ainakin lapsille."

"Suomen kuntien nuorisovaltuustoille enemmän valtaa omiin koskeviin asioihin. Lapsille ja nuorille enemmän neuvoja ja ohjeita miten he voivat vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa."

"Kuuntele lapsia ja heidän vanhempiaan!"

"Että hän ei lupaisi mitään mitä ei pysty toteuttamaan, ja että hän kuuntelisi lasten mielipiteitä ja miettisi päätöksiä myös heidän näkökulmastaan ja tekisi näiden tietojen avulla hyviä ja oikeudenmukaisia päätöksiä."

"Kun päätöksiä tehdään, niistä täytyy kysyä lapsilta ja heidän vanhemmiltaan, koska heillä on lapsia koskevista asioista parhaiten tietoa. Kaikki lapset täytyy ottaa huomioon riippumatta siitä missä he asuvat tai millainen tausta heillä on."

"1. Ottakaa lasten mielipiteet tosissanne ja huomioikaa ne päätösten teossa. 2. Pitäkää lupauksessa, koska se on se asia, minkä perusteella lapset päättävät luottavatko he teihin vai eivät."

"Kokoa lapsista ja nuorista neuvosto jotka olisivat halukkaita auttamaan sinua."

"Kaikki lapsien ehdotukset pitäisi ottaa avoin mielin vastaan vaikkei niistä tulisikaan mitään."

"Kuuntele lapsia! Jos on omia lapsia kuuntele heitä, mutta voisit myös lähettää päättäjiä kouluihin kyselemään kuinka lasten ja nuorten mielestä pitäisi käyttää rahaa ja varmistaa että ne päättäjät jotka menevät kouluille myös kuuntelee lapsia eikä torju kaikkia ehdotuksia heti."

"Minusta on tärkeintä, että lapsia kuunnellaan ja he saisivat enemmän puheen-vuoroja."

"Luottakaa lapsiin enemmän!"

"Valtiovarainministeri voisi kuunnella lapsia, esimerkiksi lapset voisivat kirjoittaa ajatuksiaan ministerille."

"Älä ajattele liikaa lasten puolesta, vaan anna lapsen ajatella omasta puolestaan."

"Että hän olisi rohkea ja kysyisi myös lasten mielipiteitä ja lasten parissa olevien mielipiteitä enemmän ja perheiden merkitystä ei saisi unohtaa. Ajattelemaan asioita myös lasten näkökulmasta."

"Kun tehdään päätöksiä lasten hyväksi, niin lapset ovat aika hakoja kertomaan siihen asiaan mielipiteensä. Katsotaan maailmaa joissain asioissa lapsen silmin."

"Ole kiltti ja kuuntele meitä lapsia!"

"Aikuisten oikeesti, olkaa tosissanne lapsien mielipiteitä kohtaan."

"Kuuntele lapsia. Äläkä vain kuuntele, vaan myös kysele ja pohdi yhdessä lasten ja nuorten kanssa. yst. terv. nuorisoparlamentin entinen jäsen."

"Perustakaa se lasten hallitus ja ottakaa mut mukaan."

"Perustakaa lasten oma eduskunta jota kuullaan lapsia koskevissa asioissa."

7.4 Läpinäkyvyys päätöksenteossa ja toiminnassa

Lapset toivoivat vastauksissaan valtiovarainministerille myös päätöksenteon taustalla olevan tiedon läpinäkyvyyttä ja helppoa pääsyä sen tiedon äärelle, miten lapsiin liittyviä päätöksiä on tehty, paljonko niihin on käytetty rahaa jne.

"julkinen varojen käytön kirjaus netissä"

"Lapset ja nuoret eivät tiedä, kuinka paljon valtio satsaa heihin rahaa ja mihin kaikkeen."

"korostaa julkisessa mediassa sekä työssään lasten tärkeyttä"

"Julkistakaa kaikki varojen käyttö."

"Tehkää asioista lapsille helppoja ja hauskoja. Lapsille pitäisi kertoa enemmän että heidän mielipiteillään on väliä ja että heitä halutaan kuulla."

"Ministeriön tulisi ilmoittaa päätöksistään etukäteen, ja avoimuutta kritiikkiin täytyy olla."

"Ministeri voisi pitää vaikka viikoittain tai kuukausittain kyselytunnin tv:ssä ja vastailla nuorten kysymyksiin ja tiedottaa asioista."

"ilmoittakaa lapsille päätöksistä"

7.5 Rahankäytön tarkoituksenmukaisuus

Lapset toivoivat rahankäytölle myös tarkoituksenmukaisuutta, sitä että raha käytettäisiin mahdollisimman järkevästi ja tuhlaamatta. Osissa vastauksista korostettiin myös sitä, että rahankäyttöä tulee seurata ja valvoa tarkasti.

"Ihmiset tarvitsevat ihmisiä, rahaa tarvitaan sinne eikä turhaan virkamiesko-neistoon."

"Ajatelkaa tulevaisuutta ja yhteiskuntaa. Tehkää maailmasta parempi paikka ja priorisoikaa ne, jotka rahoja oikeasti tarvitsevat. Älkää leikatko enää lapsi-perheiltä vaan käyttäkää muita tulonlähteitä. Pasifistina en ymmärrä armeijaa, joten leikatkaa vaikka sieltä."

"Älkää tuhlatko rahaa."

"Pidä tarkkaa kirjaa siitä mihin rahoja käytetään. Jos meidänkin verorahamme joutuvat vain kaikille pääjehuille ja rikkaille, eihän niistä rahoista pääse nauttimaan muut tavalliset tallaajat."

"Rahat jakoon!! Ei ole oikein että joillakin on miljoonatiehenestit ja toisilla ei mitään. Riistäkää rahat rikkailta ja antakaa mahdollisuus köyhillekin perheille nauttia maamme antimista."

"ÄLKÄÄ SÄÄSTÄKÖ TYHMÄSTI LASTENNE KUSTANNUKSELLA!"

"Tuhlaaminen turhiin asioihin ei auta Suomea."

"Tehkää älykkäitä ja ei niin monimutkaisia päätöksiä rahan käytöstä."

"Älä osta tarpeettomia tavaroita."

"että rahat käytetään järkevästi ja että ne eivät ole haitallisia lapsille"

"Älkää rakentako turhia asioita."

"Älkää nahistelko turhaan puolueiden kesken vaan miettikää mikä on oikeasti järkevää. Kyllä te varmasti hyviä päätöksiä teette vaikeasta tilanteesta huolimatta."

"Muista tasa-arvo ja käytä rahat viisaasti."

"Ole jämäkkä ja aja asiat läpi!"

"Säästäkää ja sijoittakaa fiksusti."

"Rikkaille on typerää antaa palkankorotuksia kun on köyhempiäkin."

"Älä käytä rahoja turhanpäiväiseen. Vaan lahjoita rahaa niitä tarvitseville."

"Panosta oikeisiin palveluihin."

"Realistisuus. Mihin pystytään, mihin asti on varaa. ja suomalaisten tuki on tärkein, koska asiat on nyt melko huonosti. Ja se ei ole reilua, että lapset maksavat lapsilisästään valtion velkoja!"

"Älä käytä rahaa alkoholiin, muun maa tuotteisiin äläkä tupakkiin. Anna lapsille turvatumpi olo."

"Pienentäkää omaa palkkaanne TODELLA PALJON ja lyhentäkää lomianne."

"pysäyttää eriarvoistuminen – huoli on itsellä ainakin miten jatkossa täällä kaikki toimii"

"Tehkää varasuunnitelmia. Jos joku menee vähän metsään, sen pystyy korjaamaan. Muistakaa myös tavalliset ihmisoikeudet."

"ei rahaa Kreikkaan"

"Tehkää kaikkenne että pimeä kauppa loppuu, lapsille ja nuorille yhteisiä paikkoja lakkautetaan vuosittain rahanpuutteen vuoksi."

7.6 Rehellisyys ja lupauksista kiinni pitäminen

Lapset kirjoittivat myös siitä, että ministerin tulee olla rehellinen ja hänen on kyettävä pitämään kiinni lupauksistaan:

"Ei petä lupauksiaan, ja antaa rahaa niille, jotka tälläkin hetkellä eivät saa ruokaa."

"Lapsille ei saa valehdella."

"Että hän ei lupaisi mitään mitä ei pysty toteuttamaan, ja että hän kuuntelisi lasten mielipiteitä ja miettisi päätöksiä myös heidän näkökulmastaan ja tekisi näiden tietojen avulla hyviä ja oikeudenmukaisia päätöksiä."

"Ole lupaamatta, jos epäröit ettei se onnistu."

"Älkää antako turhia lupauksia."

"Ottakaa pää pois piilosta."

"Ota ehdotukset tosissaan. Pidä lupaukset. Lapsissa on tulevaisuus."

"Älä anna rahaa rikkaille. Älä huijaa."

"Kerro lapsille, miten rahat heihin käytetään. Lupaa asioita ja kun lupaat, pidä lupaukset. Ole tasapuolinen."

"Olkaa rehellisiä."

"Pidä antamasi lupaukset."

"Päätäjät menettävät uskottavuutensa, jos mitään näkyvää ei ikinä tapahdu. Varsinkin lapset näkevät heidät ihmisinä jotka ajattelevat vain omaa kukkaroaan ja juovat kahvia ja istuvat jalat pöydällä tekemättä yhtään mitään."

7.7 "Tulisi mennä sinne missä lapset ja nuoret ovat"

Lapset antoivat neuvoja valtionvarainministerille siitä, miten asioista voi ottaa selvää niin, että saa esille lasten ja nuorten näkökulman:

"Käy tutustumassa vähävaraisten lasten ja nuorten elämään. Mene viikoksi yläasteelle ns. oppilaan asemaan."

"Mitäpä jos sinä tulisit sieltä alas, ja eläisit puoli vuotta meidän normi-ihmisten saappaissa työttömänä ja pelkästään sellaisella 600 € kuukausibudjetilla homeisessa luukussa ja sitten vasta miettisit niitä leikkauksia ja oman palkkasi nostoa uudestaan."

"Käykää kouluissa kuuntelemassa lapsia, ja heidän mielipiteitä, koska siten on kaikista helpoin kertoa."

"Arvoisa valtiovarainministeri. On mukava huomata kuinka olette minut konkreettisesti pyytänyt paikalle. Joitakin lapsia ei silti oteta yhtä hyvin huomioon. Mielestäni teidän tulisi mennä sinne missä lapset ja nuoret ovat ja ottaa heidät enemmän mukaan päätöksentekoon. Suomen taloudesta voisi leikata yhden siivun lasten ja nuorten syrjäytymiseen, sillä nuoret ei ole vain tulevaisuus mutta he ovat myös tämä hetki ja olisi mahtavaa huomata kuinka se otettaisi huomioon myös. Hyvinvoivat lapset ja nuoret tulevat kattamaan meille hyvän ja valoisan tulevaisuuden."

"Tule tasollemme, näe, koe ja kuule, sitten toimi kuin omatunto sanoo."

"Kuuntele lapsia! Jos on omia lapsia kuuntele heitä, mutta voisit myös lähettää päättäjiä kouluihin kyselemään kuinka lasten ja nuorten mielestä pitäisi käyttää rahaa ja varmistaa että ne päättäjät jotka menevät kouluille myös kuuntelee lapsia eikä torju kaikkia ehdotuksia heti."

"Toimi viisaasti ja ajattele lapsia. Maalaisjärjen käyttö on ihan suotavaa. Ja lasten arkeen voi käydä omakohtaisesti tutustumassa, että saa paremman käsityksen parannusta kaipaavista asioista."

"Rikkaan on usein hankala tajuta, kuinka pienellä köyhä elää. Siksi olisi tärkeää jalkautua elävään maailmaan, sillä maan lapsiperheillä on todella kehnot oltavat tällä hetkellä, varsinkin yksinhuoltajilla. Sinulla on asiat hyvin, joten miksi et haluaisi sitä toisillekin. Mieti, että sinäkin tekisit kaikkesi lapsesi vuoksi. Niin tekevät muutkin. Auta heitä siinä. Aina voi rokottaa rahaa jostain muualta kuin heiltä, jotka eivät osaa puolustaa itseään. Älä tee heistä hiljaisia kärsijöitä."

"Kun tehdään päätöksiä lasten hyväksi, niin lapset ovat aika hakoja kertomaan siihen asiaan mielipiteensä. Katsotaan maailmaa joissain asioissa lapsen silmin."

"Lapset ovat tämän maan tulevaisuus. Mitä siitä seuraa että kohtelette heitä jo pienestä lähtien huonosti? Kuten aiemmin sanoin, asettakaa lapset aina etusijalle päätöksenteossa, koska heistä tulee seuraavia veronmaksajia ja heidän lapsista taas seuraavia jne. Tällä tavalla voitte taata tulevan työikäisen kansanne tyytyväisyyden."

7.8 Lasten ja nuorten muita huomioita

"Jos on tehty tutkimuksia ja selvityksiä, kuuntele myös niitä äläkä pelkkiä poliitikkoja."

"En alkaisi neuvoa valtionvarainministeriä."

"Muista, että raha on ihmisen keksintö, joten olisi jokseenkin järkevää pitää se asiana, joka ei vahingoita ihmisiä niin paljon kuin nyt."

"Äitit huomioon! Äiti on tärkeä."

"Itse pelkään valmistumista. Sisko on päässyt töihin, mut veli ei. Työttömäksi valmistuminen?"

7.9 Lapset ovat pääasia!

Vastaustensa kautta lapset halusivat valtiovarainministerin ymmärtävän, että lapset ovat pääasia ja lapsiin kannattaa ja täytyy investoida.

"Panostakaa nuorten/lasten lapsuuteen koska me olemme tulevaisuus ja me olemme tulevat veronmaksajat."

"Korostaa julkisessa mediassa sekä työssään lasten tärkeyttä. Muistuttaa, että kun aika heidät jättää lapset ovat he jotka täällä jatkavat. Lapsissa on tulevaisuus."

"Lapset ovat jokaisen maan tulevaisuus, panostakaa heihin viisaasti."

"Kunnioita lapsia."

"Lapset ovat fiksuja, älä aliarvioi heitä. Vaikka olemme nuoria ja pieniä, meilläkin on silti mielipiteemme ja oikeutemme. Me tiedämme mistä puhumme, joten älä sulje sitä pois vain 'lapsen puheena'. Lapsissa kuitenkin on tulevaisuus ja te määritätte millaisia meistä ja yhteiskunnasta tulee."

"Älä pidä lapsia ja nuoria itsestäänselvyytenä päätöksenteossa, kuten meitä nykyisin lähes aina pidetään."

"Ajattele kaikkia tasapuolisesti. Tiedän, että tehtäväsi ei ole helppo, mutta yritä parhaasi ja ajattele myös lasten parasta eikä vain nykyhetkeä vaan myös tulevaisuutta. Uskon, että sillä tavalla pääsee parhaimpiin mahdollisiin ratkaisuihin."

"Kuuntele tavallisia kansalaisia vielä enemmän, kuuntele erilaisia, eri-ikäisiä jne. ihmisiä jotta saisit mahdollisimman monipuolisen näkökulman asiasta. Ajattele aina Suomen kansan parasta, etenkin köyhien, kodittomien, ja muiden hankalassa tilanteessa olevien kannalta. Olisi mukavaa jos valtiovarainministeri pystyisi tekemään kansan kannalta tärkeitä päätöksiä esim. pääministerin vastustuksesta huolimatta, en tiedä miten asiat menevät todellisuudessa mutta sanoin nyt kuitenkin. Päätöksiä tehdessä pitää pitää jalat maassa, vaikkakin uskon että se onnistuu ainakin nykyiseltä valtiovarainministeriltä."

"Ajattele kaikkien hyvää."

"Kaventakaa tuloeroja, viedä enemmän varakkailta kuin laskea suurperheille tärkeitä tulonlähteitä. (Lapsilisät) Älkää panostako vain suurkaupunkeihin ja pääkaupunkiseutuun. Myös lapsista osa jatkaisi mielellään opiskelua kotikonnilla, mutta se ei ole mahdollista niitä lakkautettaessa."

8. Lopuksi

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla, kohta 1 ja 2: ”1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

2. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.”

”kuunnella mihin lapset oikeasti haluavat rahojen menevän eikä vain olettaa”

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (*Convention on the Rights of the Child*) on ollut Suomessa lain tasoisena voimassa vuodesta 1991, ja se koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Sopimus on merkittävä edistysaskel lasten oikeuksien kehityksessä. Se tunnustaa lasten olevan ihmisoikeuksien haltijoita ja toimijoita eikä vain toiminnan kohteita. Vaikka lapset tarvitsevat erityistä suojelua, sopimuksen mukaan on tunnustettava myös heidän autonomiansa (Hakalehto-Wainio 2014: 133–164; Pajulammi 2014). Lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen erityinen suojelu ja huolenpito velvoittavat aikuisia varmistamaan lapsen oikeuksien toteutumisen ja myös suojelemaan lapsia heidän oikeuksiinsa kohdistuvilta laiminlyönneiltä.

Lapsen oikeuksien sopimuksen ydinajatuksena voidaan pitää sen 3 artiklan sisältämää velvoitetta, jonka mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edulla tarkoitetaan lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattujen oikeuksien mahdollisimman täysimääräistä toteutumista (*YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon. 3 artikla, 1 kohta. Lapsiasiavaltuutettu.*) Sopimuksen 2 artiklan mukainen syrjinnän kielto asettaa sopimusvaltioille velvoitteen kunnioittaa ja taata yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille lapsille ilman minkäänlaista erottelua.

Sopimuksen 3 artiklaan liittyy oleellisesti sopimuksen 12 artikla, jonka mukaan jokaisella lapsella, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, on oikeus niiden vapaaseen ilmaisemiseen kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan todennut, että kyse on lapsen oikeudesta osallistua, vaikka tätä käsitettä ei varsinaisesti itse sopimuksessa käytetäkään. (*YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti Nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Lapsiasiavaltuutettu.*)

Komitea on useissa eri yhteyksissä korostanut, että lapsen etua ei voida luotettavasti arvioida ilman lapsen omien näkemysten selvittämistä (*YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti*

huomioon (3 artikla, 1 kohta). Lapsiasiavaltuutettu.) Haasteena on kuitenkin pidetty sitä, että vaikka vaikutelman antaminen lasten kuuntelemisesta on suhteellisen helppoa, niin asianmukaisen painoarvon antaminen heidän näkemyksilleen edellyttää todellista muutosta aikuisten toimintakulttuurissa (*Committee on the Rights of the Child. General Comment No. 5 (2003)*). Lapset ja nuoret tietävät tämän hyvin, kuten eräs kyselyn vastaaja totesi: ”antaa lapsille aikaa selittää asiansa ja haluta ymmärtää mitä he meinaavat, sekä toteuttaa oikeasti heidän ehdottamiaan asioita”.

Vaikka lapsilla on usein halukkuutta osallistua itseään koskevien palveluiden kehittämiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, lasten osallistuminen on edelleen vaillinaisesti käytetty voimavara (Hipp & Palsanen 2014; *Child Participation Assessment Tool. Indicators for measuring progress in promoting the right of children and young people under the age of 18 to participate in matters of concern to them*). Lapsilla on omasta arjestaan ja käyttämistään palveluista paljon kokemuksia ja asiantuntemusta. Siksi heidän kokemustietonsa hyödyntäminen auttaa kehittämään parempia ja lapsiystävällisempiä toimintakäytäntöjä. Lapsilla ja lapsiryhmillä tulisikin olla tilaisuuksia vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja heitä koskevien toimenpiteiden suunnitteluun ja arviointiin laaja-alaisemmin ja tehokkaammin. Tämän toteutuksessa tulisi tukea ja vahvistaa lasten osallistumisen mahdollisuuksia ja samalla pyrkiä edistämään lasten osallisuuden kokemuksia.

Tämän raportin tarkoituksena oli kerätä ja tuoda esille lasten ja nuorten näkemyksiä siitä, kuinka Suomessa käytetään varoja heidän tarpeisiinsa. Tavoitteena oli myös tehdä näkyväksi lasten ja nuorten esittämät toiveet heille tärkeistä investointikohteista.

Koska kyseessä on raportti, ei sen perusteella voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä eikä sen tuloksia voida yleistää laajemmassa mittakaavassa. Kuitenkin raportti kuvaa selkeästi kyselyyn vastanneiden lasten ja nuorten tärkeinä pitämiä asioita ja keskeisiä huolenaiheita, joita oli mielenkiintoista peilata aikaisempiin tutkimuksiin ja aiheeseen liittyviin selvityksiin.

Oli ilahduttavaa huomata, miten perusteellisesti ja monipuolisesti lapset ja nuoret olivat miettineet asioita ja harkinneet vastauksiaan. Vastaukset osoittivat, että lapsilla ja nuorilla on sanansa sanottavana palveluiden kehittämiseen ja julkisilla varoilla tehtäviin investointeihin. Lastensuojelun Keskusliitto toivoo, että raportissa esitetyt näkemykset toimivat apuna ja suunnan näyttäjänä, kun valtion hallinnossa ja poliittisessa päätöksenteossa suunnitellaan yhteisten rahavarojen kohdentamista ja käyttöä.

”Lapsilla on hieman erilainen maailmankuva, kokemus ja tapa sanoa asioita, mutta heidän mielipiteensä ja kokemuksensa ovat täysin samanarvoisia kuin aikuisten. Pyytäisin aikuisia ajattelemaan, että heidän kokemuksensa eivät ole sen arvokkaampia kuin muidenkaan ja pyytäisin avaamaan silmät, kysymään lapsilta oikeasti ja luottamaan, että he tietävät mikä on heille parasta.”

Lähteet

- Aaltonen, Milla – Heino, Päivi – Villa, Susan (2013). Riitelemine on pienelle ihmiselle raskasta. Selvitys syrjinnän uhrien oikeusturvakeinojen saavutettavuudesta ja vaikuttavuudesta. Sisäasiainministeriön julkaisut 13/2013. Yhdenvertaisuus.fi-sivut, oikeusministeriö. <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/9b696863991819a68fc64fdb17ee152d/1429087781/application/pdf/277136/Riitelemi-nen%20on%20pienelle%20ihmiselle%20raskasta.pdf>. 16.4.2015.
- Centre for Children's Rights at Queen's University, Belfast. <http://www.qub.ac.uk/research-centres/CentreforChildrensRights/>. 24.3.2015.
- Child Participation Assessment Tool. Indicators for measuring progress in promoting the right of children and young people under the age of 18 to participate in matters of concern to them. Council of Europe Children's Rights Division and Youth Department, 2014. Council of Europe www-sivut. http://www.coe.int/t/dg3/children/publications/Child_participation_AssessmentTool_en.pdf. 11.4.2015.
- Child Rights Connect www-sivut. <http://www.childrightsconnect.org/>. 24.3.2015.
- Child-friendly health care: the views and experiences of children and young people in Council of Europe member States. Council of Europe www-sivut. http://www.coe.int/t/dg3/health/Child_Friendly_Healthcare_Final_Report__English_version_.pdf. 24.3.2015.
- Children's views on how government spends money. Child Rights Connect www-sivut. <http://www.childrightsconnect.org/govtspendingsurvey/>. 24.3.2015.
- Committee on the Rights of the Child. General Comment No. 5 (2003). General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (CRC/GC/2003/5). Committee on the Rights of the Child www-sivut. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11. 11.4.2015.
- Entten tentten pelistä pois! Lapsen ääni 2015 -raportti lasten kokemasta köyhyydestä ja osallisuudesta. Pelastakaa Lapset ry 2015. <http://pelastakaalapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/37b77043b9ef14fc-c43b82e46259aa63/1429004999/application/pdf/3072727/Lapsen%20%C3%A4%C3%A4ni%20-raportti%20SUOMI.pdf>. 14.4.2015.
- Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3. Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. <http://lapsiasia.ssthosing.fi/wp-content/uploads/2014/12/Vuosikirja-2014.pdf>. 24.3.2015.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna (2014) Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Timo Koivurova ja Elina Pirjatanniemi (toim.) Ihmisoikeuksien käsikirja. Tietosanoma, Helsinki.
- Hakovirta, Mia – Rantalaiho, Minna (2012) Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveyshuollon tutkimuksia 124. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Harinen, Päivi – Halme, Juha (2012) Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF ry, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Unigrafia Oy, Helsinki. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf. 24.3.2015.
- Harinen, Päivi (2012) Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Elina Pekkarinen, Kaisa Vehkalahti ja Sami Myllyniemi (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä – Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131.
- Harinen, Päivi (2015) Kilometrien eristämät? Nuorten arkea syrjäkyläkontekstissa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Nuorisobarometri 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf. 16.4.2015.

- Harju-Luukkainen, Heidi – Nissinen, Kari – Sulkunen, Sari – Suni, Minna – Vettenranta, Jouni (2014) Avaimet osaamiseen ja tulevaisuuteen. Selvitys maahanmuuttajataustaisten nuorten osaamisesta ja siihen liittyvistä taustatekijöistä PISA 2012 -tutkimuksessa. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopiston www-sivut. <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2014/D110.pdf>. 16.4.2015.
- Harrastuksen hinta syrjäyttää. Helsingin Sanomien www-sivut. http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1425797912400#Scen_1. 16.4.2015.
- HE 284/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain muuttamisesta. Eduskunnan www-sivut. <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+284/2014&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>. 11.4.2015.
- Hipp, Tiia – Palsanen, Kati (toim., 2014) Lasten osallistumisen etiikka – Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu. Lastensuojelun Keskusliiton www-sivut: http://www.lskl.fi/files/2536/Lasten_osallistumisen_etiikka.pdf. 24.3.2015.
- Honkasalo, Veronika (2014). Nuorten syrjintäkokemukset esille. Teoksessa Valehtelisin jos väittäisin – Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Yhdenvertaisuus-julkaisu 2. Sisäministeriön julkaisu 10/2014. Sisäministeriön www-sivut. <http://www.intermin.fi/julkaisu/102014?docID=54452>. 16.4.2015.
- Jokaiseen paikkaan on lyhyt matka – Lasten mielestä hyvä kunta. Lapsiasiavaltuutetun ja Suomen Lasten Parlamentin kuntakyselyn tulosten raportti 7.6.2012. Lapsiasiavaltuutetun www-sivut <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/7.6.2012.pdf>. 11. ja 13. 4.2015.
- Jäntti, Markus (2010) Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas (toim.) Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Kankkunen, Paula – Harinen, Päivi – Nivala, Elina – Tapio, Mari (2010) Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokemaa syrjintä Suomessa. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010. Sisäministeriön www-sivut. www.intermin.fi/julkaisu/362010?docID=24923. 16.4.2015.
- Kiili, Johanna (2011) "Saan olla sellainen kuin olen". Raportti vuoden 2011 ToukoFest –tapahtumasta. Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/17.8.2011.pdf>. 16.4.2015.
- Kilkelly, Ursula – Donnelly, Mary (2006) The child's right to be heard in the healthcare settings: Perspectives of children, parents and health professionals. Faculty of Law, University College Cork. The National Children's Strategy Research Series Office of the Minister for Children St. Martin's House.
- Konu, Anne (2002) Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Terveystieteiden laitos. Tampereen yliopisto.
- Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007. Opetusministeriön julkaisu 2008:7. Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2008/Koulukiusaaminen_peruskoulun_yläluokilla_2000_2007.html. 24.3.2015.
- Koululaiset kyllästyivät opinahjonsa huonoon sisäilmaan Hämeenlinnassa ja marssivat ulos kesken päivän. YLEn www-sivut. http://yle.fi/uutiset/koululaiset_kyllastyivat_opinahjonsa_huonoon_sisailmaan_hameenlinnassa_ja_marssivat_ulos_kesken_paivan/7813472. 24.3.2015.
- Kouluruokailu osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä peruskouluissa vuonna 2013. Tutkimuksesta tiiviisti 6, huhtikuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, THL www-sivut. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125857/URN_ISBN_978-952-302-086-3.pdf?sequence=1 2.5.2015.
- Kouluruokailun merkitys oppimiselle Pohjoismaissa. Turun yliopiston www-sivut. <http://www.utu.fi/fi/sivustot/cyri/tutkimustoiminta/promaal/Sivut/home.aspx>. 24.3.2015.
- Kouluterveyskysely 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset>. 24.3.2015.
- Kouros, Kristiina – Vainio, Kristiina (toim. 2014) Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus Suomessa. Ihmisoikeuskeskus, Helsinki.
- Kuntalaki (410/2007)

Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE/41, 2013.

Lasten ja nuorten kunta luo hyvinvointia. Opas kuntapäätäjille sekä lasten ja nuorten palveluiden kehittäjille. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:5.

Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa. Euroopan neuvoston politiikkatutkimus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:27.

Lasten kokemuksia terveydenhuollosta: Euroopan neuvoston lasten terveydenhuoltoon liittyvän kyselyn Suomen raportti. Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. http://lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=2835211&name=DLFE-16329.pdf. 24.3.2015.

Lastensuojelulaki (417/2007)

Luopa, Pauliina – Kivimäki, Hanne – Matikka, Anni – Vilkki, Suvi – Jokela, Jukka – Laukkanen, Essi – Paananen, Reija (2014) Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000–2013. Kouluterveyskyselyn tulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 25/2014.

Luota mun vahvuuksiin. Lastensuojelun Keskusliiton, Lapsiasiavaltuutetun ja Kehitysvammaliiton yhteisjulkaisu (2013). Lastensuojelun Keskusliiton www-sivut. http://www.lskl.fi/files/2067/Luota_mun_vahvuuksiin_los2013.pdf. 11.4.2015.

Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011–2014. Sisäministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö. Sisäministeriön julkaisu 2/2015.

Makkonen, Timo (2015) Puheenvuoro Ihmisoikeuskeskuksen seminaarissa 5.2.2015, oikeusministeriön lainvalmisteluosasto. Ihmisoikeuskeskuksen www-sivut. <http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tilaisuu-det/5-2-2015-uusi-yhdenvertaisuuslaki/>. 16.4.2015.

Matikka, Anni – Luopa, Pauliina – Kivimäki, Hanne – Jokela, Jukka – Paananen, Reija (2014). Maahanmuuttajataustaisten 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL, Raportti 26/2014. THL:n www-sivut. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116720/URN_ISBN_978-952-302-297-3.pdf?sequence=1. 16.4.2015.

Mielenterveys lasten ja nuorten elämässä. Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENEn raportti. ETENE-julkaisuja 29. ETENEn www-sivut. http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=41970&name=DLFE-1207.pdf. 24.3.2015.

Nuorisobarometri 2014. Ihmisarvoinen nuoruus. Toim. Sami Myllyniemi. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto. Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan www-sivut. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf. 16.4.2015.

Nuorisolaki (72/2006)

Pajulammi, Henna (2014) Lapsi, oikeus ja osallisuus. Talentum, Helsinki.

Peruskoulu vaarassa – koulut eriarvoistuvat. Lapsiasiavaltuutetun tiedote 18.9.2014. Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/tiedotteet-2014/peruskoulu-vaarassa-koulut-eriarvoistuvat/> 2.5.2015.

Perustuslaki (731/1999)

Suomen nuorisovaltuustojen liitto – Nuva ry. www-sivut www.nuva.fi. 4.5.2015

Standardit lasten sairaalahoitoon. Suomen NOBAB www-sivut. <http://www.nobab.fi/standardit.html>. 24.3.2015.

Syrjintä EU:ssa vuonna 2012. Eurobarometri-tutkimus. Euroopan komissio. Yhdenvertaisuus.fi-sivut, oikeusministeriö. <http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/85fc35c9873e9faed7cd31385d651e-da/1429022192/application/pdf/240140/European%20comission.%20Discrimination%20in%20the%20EU%20in%202012.%20Eurobarometer.%20Suomen%20tulokset.pdf>. 16.4.2015.

Syrjintä Suomessa. Tietoraportti 2014, Sisäministeriön julkaisu 7/2014. Yhdenvertaisuus.fi-sivut, oikeusministeriö. http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/4f21fecdd1a04d002d38b5f-4435f87e0/1424162982/application/pdf/334467/Julkaisu_A4_042014-web.pdf. 16.4.2015.

Taloudelliset syyt eivät vähennä kunnan vastuuta. Eduskunnan oikeusasiamiehen www-sivut. <http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/pubman/templates/2.htm?id=896> 24.3.2015.

Tiedätkö lasten ihmisoikeuksista? Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. <http://lapsiasia.ssthosting.fi/wp-content/uploads/2014/12/Suomenkielinen-LOS-esite.pdf>. 24.3., 11.4. ja 14.4.2015.

Toteutuvatko lasten ja nuorten osallistumisoikeudet Suomessa? Selvitys lasten ja nuorten osallistumisoikeuksien edistämisestä. Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 6/2014.

Tuononen, Päivi (2008) Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 1:2008. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/asiaa-aikuisille.pdf>. 24.3. ja 15.4.2015.

Uusi lastensairaala 2017. Hankesuunnitelma. HUS:n www-sivut. <http://www.hus.fi/hus-tietoa/raken-nushankkeet/uusi-lastensairaala/Documents/Uuden%20lastensairaalan%20hankesuunnitelma.pdf>. 24.3.2015.

Varhaiskasvatus sairaalassa (2009). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, THL www-sivut. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80411/031be050-e9a8-4dfd-b0c6-2cf871d05128.pdf?sequence=1>. 24.3.2015.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014). Finlex www-sivut. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#-Pidp3326128>. 16.4.2015.

YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12). Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_12.pdf. 11.4.2015.

YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta) (CRC/C/GC/14). Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_14.pdf. 11.4.2015.

YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (24 artikla). CRC/C/GC/15. Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_15.pdf. 24.3.2015.

YK:n lapsen oikeuksien komitea. Yleiskommentti nro 9 (2006) Vammaisten lasten oikeudet. (CRC/C/GC/9). Lapsiasiavaltuutetun www-sivut. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_9.pdf. 11.4.2015.

YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle (2011). CRC/C/FIN/CO/4, 7.9.2011. YK:n lapsen oikeuksien komitea, 57. istunto. Komitean loppupäätelmät Suomen 4. määräaikaissäraporttiin. Ulkoasiainministeriön www-sivut. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=68142>. 16.4.2015.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Suomen UNICEF ry:n www-sivut. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> 2.5.2015.

YK:n Rotusyrjintäkomitean päätelmät Suomelle (2012). CERD/C/FIN/CO/20-22, 31.8.2012. Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea, 81. istunto. Komitean loppupäätelmät, englanniksi ja suomeksi (epävirallinen suomennos). Ulkoasiainministeriön www-sivut. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67849>. 16.4.2015.

Liite 1. Kyselylomake

Lasten mielipiteet hallituksen rahankäytöstä

Hei! Kiitos vierailustasi tämän kyselyn sivuille.

Kysymme tässä kyselyssä eri puolilla maailmaa asuvien lasten mielipiteitä. Aiheena on se, **kuinka hallitukset käyttävät julkisia varoja lapsiin**. Kun puhumme ”julkisista varoista”, tarkoitamme rahaa, jota hallitus käyttää palvelujen tarjoamiseen kaikille lapsille ja aikuisille.

Kuten tiedät, kaikilla valtioilla on rahaa ja hallitusten on päätettävä, kuinka ja mihin sitä käytetään.

Haluamme tietää mielipiteesi siitä, **kuinka hallitukset käyttävät julkisia varoja lapsiin**. Kysymme myös mielipidettäsi tavoista, joilla hallitukset päättävät, kuinka paljon ja mihin rahaa käytetään.

Tähän kyselyyn ei ole olemassa oikeita tai väärä vastauksia. **Haluamme vain tietää, mitä sinä ajattelet asiasta.**

Tähän kyselyyn osallistuminen on **vapaaehtoista**. Sinun ei siis tarvitse osallistua, jos et halua.

Sinun **ei tarvitse kertoa nimeäsi**, jotta voisit osallistua kyselyyn. Vastauksesi ovat siis **nimettömiä**.

1. Jos haluat osallistua kyselyyn, klikkaa tästä. *

☐ Haluan osallistua kyselyyn

Voit myös jättää osallistumatta kyselyyn. Jos kuitenkin haluat lisätietoja lasten oikeuksista, [klikkaa tästä](#).

Anna taustatietoja itsestäsi

Nämä ensimmäiset kysymykset koskevat sinua itseäsi.

2. Oletko:

☐ Poika

☐ Tyttö

3. Minkä ikäinen olet?

☐ 10–12

☐ 13–15

☐ 16–17

☐ Kerro ikäsi tässä, jos et löytänyt sitä edeltä.

4. Missä maassa asut?

5. Millaisella alueella asut?

☐ Suurkaupungissa

☐ Kaupungissa

☐ Maaseudulla (eli muualla kuin suurkaupungissa tai kaupungissa)

Mihin hallitusten pitäisi käyttää rahaa?

6. Kaikilla lapsilla on oikeuksia, joihin hallitusten on käytettävä rahaa.

Alla on lueteltu joitakin kaikille lapsille kuuluvia oikeuksia. **Valitse niistä kaikki ne**, joihin **kotimaasi hallitus EI mielestäsi käytä tarpeeksi** rahaa. Voit **valita niin monta kohtaa kuin haluat**.

Valitse kaikki ne oikeudet, joihin kotimaasi hallitus EI mielestäsi käytä tarpeeksi rahaa.

- ☐ Oikeus saada näkemyksensä otetuksi asianmukaisesti huomioon
- ☐ Oikeus terveydenhuoltoon, esimerkiksi lääkäreiden ja sairaaloiden palveluihin
- ☐ Vapaus valita uskontonsa
- ☐ Oikeus henkiinjäämiseen sekä ruumiillisen ja henkisen kehittymisen edistämiseen
- ☐ Oikeus saada lapsille soveltuvaa tietoa
- ☐ Oikeus leikkiä turvallisissa paikoissa
- ☐ Oikeus yksityisyyteen
- ☐ Oikeus opetukseen
- ☐ Oikeus saada tukea, kun perheellä ei ole varaa ravintoon, vaatteisiin tai asuntoon
- ☐ Oikeus tulla suojelluksi vahingonteolta

7. Jos voisit valita yhden lapseen liittyvän asian, johon kotimaasi hallituksen pitäisi käyttää enemmän rahaa, mikä se olisi?

8. Kertoisitko miksi?

Järkevä rahankäyttö

Hallitukset ovat vastuussa siitä, että ne tekevät **järkeviä ja oikeudenmukaisia päätöksiä julkisten varojen käytöstä**.

Tässä osiossa **haluamme tietää, mitä mieltä olet** hallitusten päätöksenteosta.

9. Kuinka paljon olet samaa mieltä seuraavien väittämien kanssa?

	Vahvasti eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Vahvasti samaa mieltä	En tiedä
Kotimaani hallitus ajattelee lapsia, kun se tekee päätöksiä rahankäytöstä.	☐	☐	☐	☐	☐
Rahaa käytetään siten, että KAIKKI lapset voivat nauttia oikeuksistaan.	☐	☐	☐	☐	☐

10. Jotkut lapsiryhmät eivät välttämättä pysty nauttimaan kaikista oikeuksistaan, koska hallitus ei käytä tarpeeksi rahaa heihin ja heidän erityistarpeisiinsa.

Näitä voivat olla esimerkiksi vammaiset lapset, katulapset tai lapset, jotka ovat lastensuojelun asiakkaita ja sijoitettu asumaan muualle kuin omaan kotiin.

Kerro, mihin lapsiryhmiin kotimaasi hallitus EI mielestäsi käytä tarpeeksi rahaa (voit valita niin monta kohtaa kuin haluat).

Lapset,

☐ jotka ovat vammaisia

☐ joiden on pakko tehdä työtä

- ☐ joilla on hyvin vähän rahaa
 - ☐ jotka ovat luonnonkatastrofien uhreja
 - ☐ jotka ovat selkkausten uhreja
 - ☐ jotka etsivät turvaa uudesta maasta
 - ☐ jotka ovat pakolaisia
 - ☐ jotka ovat kodittomia
 - ☐ jotka ovat lastensuojelun asiakkaita ja sijoitettu asumaan muualle kuin omaan kotiin
 - ☐ jotka on erotettu perheestään
 - ☐ jotka ovat lesboja, homoja, biseksuaaleja tai transsukupuolisia henkilöitä
 - ☐ jotka tulevat vähemmistöryhmistä
 - ☐ jotka asuvat maaseudulla tai syrjäseuduilla
 - ☐ Muut lapset – kerro tarkemmin:
-

11. Seuraavaksi haluamme tietää, mitä neuvoja antaisit hallitukselle, jotta se voisi tehdä järkeviä ja oikeudenmukaisia päätöksiä rahojen käytöstä lapsiin.

Alla on esimerkkejä muiden lasten antamista neuvoista.

Valitse kolme tärkeintä asiaa, jotka hallituksen on otettava huomioon, kun se tekee järkeviä ja oikeudenmukaisia päätöksiä rahankäytöstä.

- ☐ Älkää tuhlatko rahoja.
- ☐ Kertokaa, mihin tarkoituksiin lapsiin käytetään rahaa.
- ☐ Varmistakaa, että päätöksillä on myönteisiä vaikutuksia lapsiin.
- ☐ Pitäkää kirjaa siitä, mitä muutoksia rahoilla on saatu aikaan.
- ☐ Miettikää, kuinka päätökset vaikuttavat lapsiin.
- ☐ Varmistakaa, että lapsia varten on tarpeeksi rahaa tulevaisuudessa.
- ☐ Tehkää kaikki mahdollinen sen varmistamiseksi, että rahat käytetään oikein.
- ☐ Pitäkää antamanne lupaukset.
- ☐ Varmistakaa, että rahoja käytetään oikeudenmukaisesti kaikkiin lapsiryhmiin.
- ☐ Ottakaa rahankäytöstä oppia tulevia päätöksiä varten.

12. Mitä hallitukset voivat tehdä, jotta lapset voisivat luottaa enemmän julkisten varojen käytöstä tehtäviin päätöksiin?

Lasten ottaminen mukaan päätöksentekoon

Tässä osiossa kysymme, kuinka paljon **hallitukset mielestäsi kuuntelevat lasten mielipiteitä** ja ottavatko ne nämä mielipiteet huomioon, kun ne tekevät päätöksiä julkisten varojen käytöstä lapsiin.

13. Kerro, kuinka paljon olet samaa mieltä seuraavien väittämien kanssa.

	Vahvasti eri mieltä	Eri mieltä	Samaa mieltä	Vahvasti samaa mieltä	En tiedä
Mielestäni on tärkeää, että hallitukset kuuntelevat lasten mielipiteitä siitä, kuinka rahoja pitäisi käyttää.	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni lapset voisivat auttaa hallituksia tällaisten tärkeiden päätösten tekemisessä.	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni on tärkeää, että hallitukset toimivat lasten mielipiteiden pohjalta.	☐	☐	☐	☐	☐
Haluaisin itse olla mukana, kun hallitus tekee tällaisia päätöksiä.	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni suurin osa lapsista haluaisi osallistua tällaisten päätösten tekoon.	☐	☐	☐	☐	☐
Minusta olisi mukavaa osallistua päätöksentekoon, kun hallitus päättää tällaisista tärkeistä asioista.	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni suurin osa lapsista pitäisi osallistumista mukavana.	☐	☐	☐	☐	☐

Kiitos tähän mennessä antamistasi vastauksista. Meillä on sinulle vielä muutama kysymys.

14. Oletko koskaan ollut mukana auttamassa hallitusta tekemään päätöksiä julkisten varojen käytöstä?

☐ Kyllä

☐ Ei

Hallitusten pitäisi kertoa lapsille selkeästi, kuinka ne tekevät rahankäyttöä koskevia päätöksiä.

15. Alla on luettelo asioista, jotka muiden lasten mielestä voivat vaikeuttaa lasten osallistumista julkisten varojen käytöstä tehtäviin päätöksiin. Mitkä seuraavista ovat sinun mielestäsi suurimpia haasteita – valitse ainoastaan kolme kohtaa.

☐ Lapset eivät tiedä, kuinka kertoa mielipiteistään hallituksessa oleville aikuisille.

☐ Lapset eivät tiedä, kuinka hallitukset tekevät rahaan liittyviä päätöksiä.

☐ Lapsilla ei ole tietoa siitä, kuinka hallitukset käyttävät rahaa.

☐ Lapset eivät tiedä, miten he saisivat tietoa siitä, kuinka paljon hallitus käyttää rahaa lapsiin.

☐ Aikuiset eivät auta lapsia jakamaan mielipiteitään.

☐ Aikuiset eivät kuuntele lapsia.

16. Täydennä tämä lause:

Jos hallitukset haluavat ottaa lapset mukaan tekemään päätöksiä julkisten varojen käytöstä, niiden pitäisi...

17. Kuvittele, että sinulla on viiden minuutin tapaaminen valtiovarainministerin kanssa (henkilö, joka vastaa raha-asioista kotimaasi hallituksessa). Sinulla on ehdotuksia siitä, kuinka ministeri voisi parantaa julkisten varojen käyttöä lapsiin, jotta hallitus pystyisi pitämään lapsille antamansa lupaukset. Sinulla on aikaa kertoa vain kaksi tärkeintä asiaa.

18. Mitä neuvoja antaisit valtiovarainministerille?
